

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**DİN VE TERÖR: NETFLİX DİJİTAL
PLATFORMUNDAKİ İÇERİKLER ÜZERİNDE BİR DİN
SOSYOLOJİSİ ARŞTIRMASI**

AHMET HAMDİ ÇINAR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Doç. Dr. Arif KORKMAZ**

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	AHMET HAMDİ ÇINAR		
	Numarası	18810201017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ / DİN SOSYOLOJİSİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	DİN VE TERÖR: NETFLİX DİJİTAL PLATFORMUNDAKİ İÇERİKLER ÜZERİNDE BİR DİN SOSYOLOJİSİ ARAŞTIRMASI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ahmet Hamdi ÇINAR

	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	AHMET HAMDİ ÇINAR		
	Numarası	18810201017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ / DİN SOSYOLOJİSİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. ARIF KORKMAZ		
Tezin Adı	DİN VE TERÖR: NETFLİX DİJİTAL PLATFORMUNDAKİ İÇERİKLER ÜZERİNDE BİR DİN SOSYOLOJİSİ ARAŞTIRMASI			

Bu çalışma, dijital video içerik üretici platformları arasında en popüler olan Netflix dijital platformundaki dizi ve filmlerin içeriklerinde din ve terör ilişkisinin, nasıl ele alındığını inceleyerek Netflix dijital platformunda yer alan içeriklerin İslam dinine olan yaklaşımını tespit etmekte ve Müslümanların film endüstrisindeki yalnızlığını tartışmaya açmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Kültür, Din, Terör, Terörist, Medya, Dijital Platform, Netflix

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	AHMET HAMDİ ÇINAR		
	Student Number	18810201017		
	Department Department	PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES/RELIGIOUS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DOÇ. DR. ARİF KORKMAZ		
Title of the Thesis/Dissertation	RELIGION AND TERROR: A RELIGIOUS SOCIOLOGY RESEARCH ON CONTENTS ON THE NETFLIX DIGITAL PLATFORM			

This study examines how the relationship between religion and terrorism is handled in the content of series and movies on the Netflix digital platform, which is the most popular among digital video content producer platforms, and identifies the approach of the content on the Netflix digital platform to the religion of Islam and opens the discussion of the loneliness of Muslims in the film industry.

Key Words: Culture, Religion, Terror, Terrorist, Media, Digital Platform, Netflix

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	İ
ÖZET	İİ
ABSTRACT.....	İİİ
İÇİNDEKİLER	İV
KISALTMALAR	Vİİ
ÖNSÖZ	Vİİİ
TABLolar LİSTESİ	İX
GRAFİKLER LİSTESİ.....	X
RESİMLER LİSTESİ.....	Xİİİ
GİRİŞ	1
1. Konu ve Problem.....	1
2. Amaç ve Önem	2
3. Kavramsal Çerçeve.....	2
4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	3
5. Evren ve Örneklem.....	4
6. Araştırmanın Yöntemi	5
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.Kültür.....	9
1.2.Kültür Kavramının Tanımı.....	9
2. Din	11

2.1. Din Kavramının Tanımı	12
2.2 Köktencilik Veya Köktendincilik Anlayışı	15
2.2.1.Köktencilik Ve Din	16
2.3. İslam Ve Terör İlişkisi	18
2.3.1.Müslümanların Gayrimüslimlerle Olan İlişkisi Ve Birlikte Yaşama Duygusu	21
2.3.2. Cihad Kavramı İle Terörün Bağdaştırılması	23
3. Terör	25
3.1. Terör ve Terörizm Kavramlarının Tanımı	25
3.2.Terör Kavramını Tanımlama Sorunu	27
3.3. Terörün Tarihsel Gelişimi	29
3.3.1. 19.Yüzyıl Ve Sonrasında Terör.....	32
3.4. Terörün Çeşitleri	37
3.4.1. Devlet Terörü	38
3.4.2. Devlete Karşı Terör.....	40
3.4.3. İç Terör.....	41
3.4.4. Uluslararası Terör.....	42
4. Medya.....	43
4.1. Medya Kavramının Tanımı	43
4.2. Yeni Medya Teknolojileri	45
5. Dijitalleşme	48
5. 1. Netflix	50
İKİNCİ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	56
1.Değerlendirilen Filmler/Diziler Ve Künyeleri.....	56
1.1.The Hater Filminin Künyesi.....	56
1.2. American Sniper Filminin Künyesi	56
1.3.Layla M. Filminin Künyesi	57
1.4.Fauda Dizisinin Künyesi	57
1.5. American Assassin Filminin Künyesi	58
1.6.12 Strong Filminin Künyesi	58
1.7. Bodyguard Dizisinin Künyesi	59
1.8. Musul Filminin Künyesi	59
1.9. Kalifat Dizisinin Künyesi.....	60
1.10. Unit 42 Dizisinin Künyesi.....	60
2.Konusu İslam Olan Film ve Dizilerde İslam ve Terör İlişkisi	61
2.1. Layla M. Filminde İslam ve Terör İlişkisi	61

2.1.1 Layla M. Filminden Elde Edilen Bulgular	65
2.2.Fausta Diziinde İslam Ve Terör İlişkisi	68
2.2.1.Fausta Diziinden Elde Edilen Bulgular	77
2.3.Musul Filminde İslam Ve Terör İlişkisi	80
2.3.1 Musul Filminden Elde Edilen Bulgular	81
2.4.Kalifat Diziinde İslam ve Terör İlişkisi.....	84
2.4.1.Kalifat Diziinden Elde Edilen Bulgular.....	89
2.5.12 Strong Filminde İslam ve Terör İlişkisi.....	93
2.5.1.12 Strong Filminden Elde Edilen Bulgular	95
3.Konusu İslam Olmayan Film ve Dizilerde İslam Ve Terör İlişkisi.....	99
3.1.The Hater Filminde İslam ve Terör İlişkisi	99
3.1.1.The Hater Filminden Elde Edilen Bulgular	102
3.2.American Sniper Filminde İslam ve Terör İlişkisi	105
3.2.1.American Sniper Filminden Elde Edilen Bulgular.....	107
3.3.Bodyguard Diziinde İslam ve Terör İlişkisi.....	111
3.3.1.Bodyguard Diziinden Elde Edilen Bulgular	113
3.4.American Assassin Filminde İslam ve Terör İlişkisi	116
3.4.1.American Assassin Filminden Elde Edilen Bulgular	118
3.5. Unıt 42 Diziinde İslam Ve Terör İlişkisi.....	121
3.5.1.Unıt 42 Diziinden Elde Edilen Bulgular.....	124
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	128
KAYNAKÇA.....	133

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

bk. : bakınız

b : beyit

C. : cilt

çev. : çeviren

der. : derleyen/ler

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

Ed. : editör

Fak. : Fakültesi

S. : sayı

s. : sayfa numarası

ss. : sayfa sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Ü. : Üniversitesi

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

yay. : yayınları

ö. : Ölüm tarihi

ÖNSÖZ

İletişim, din gibi insanlık tarihi boyunca toplumların yaşantısında varlığını devam ettirmiştir. Dinsiz bir toplumdaki bahsedilemeyeceği gibi iletişim kurmadan varlığını devam ettiren bir toplumda söz konusu değildir. İletişimin, toplumların değişim ve gelişiminde önemli bir unsur olması, enformasyon çağında iletişimin en büyük silahlardan biri haline gelmesine neden oldu. Bu açıdan gelişen teknolojiyle birlikte insanlara anında ve sınırsız erişim imkanı sağlayan yeni medya araçları, üzerinde durulması gereken önemli konulardandır.

Çalışmamız, günümüzde en çok tercih edilen ve en çok ücretli aboneye sahip olan Netflix dijital platformundaki dizi ve filmlerde, din ve terör ilişkisi incelenmiştir. Çalışma giriş, kavramsal çerçeve ve bulgular ve yorum olmak üzere 3 ana bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, araştırmanın probleminde, amaç ve öneminden, kapsam ve sınırlılıklardan, evren ve örneklerden ve araştırmanın yönteminden bahsedilmiştir. Kavramsal çerçeve bölümünde ise kültür, din, terör, medya ve dijitalleşme kavramları hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, öncelikle değerlendirilen filmler/diziler ve künyeleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra aynı bölümde konusu İslam olan film ve dizilerde İslam ve terör ilişkisi ve konusu İslam olmayan film ve dizilerde İslam ve terör ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışma, sonuç ve değerlendirmeler kısmı tamamlanmıştır.

Ahmet Hamdi ÇINAR

Konya- 2021

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Yönteminin Tablosu.....	9
Tablo 2. Müslümanlar Tarafından Yapılan Sözlü ve Fiziksel Şiddet Dağılımı.....	79
Tablo 3. Müslümanlara Yapılan Sözlü ve Fiziksel Şiddet Dağılımı.....	80
Tablo 4. İçerikteki Dini Ritüeller ve Semboller Dağılımı.....	81
Tablo 5. Batı Medeniyetinin Üstün Özelliklerini Gösteren Dağılım	81
Tablo 6. Ana Karakterlerin Giyim-Kuşam Dağılımı	82

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Layla M. Filminde Sözlü Şiddet Grafiği.....	72
Grafik 2. Layla M. Filminde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	73
Grafik3. Layla M. Filminde Dini Ritüeller ve Semboller Şiddet Grafiği.....	74
Grafik 4. Layla M. Filminde Ana Karakterlerin Giyim ve Kuşam Grafiği.....	75
Grafik 5. Musul Filminde Sözlü Şiddet Grafiği.....	89
Grafik 6. Musul Filminde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	90
Grafik 7. Musul Filminde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği.....	90
Grafik 8. Musul Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.....	91
Grafik 9. Kalifat Dizisinde Sözlü Şiddet Grafiği.....	97
Grafik 10. Kalifat Dizisinde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	97
Grafik 11. Kalifat Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller Şiddet Grafiği.....	98
Grafik 12. Kalifat Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği.....	99
Grafik 13. Kalifat Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.....	100
Grafik 14. 12 Strong Filminde Sözlü Şiddet Grafiği	103
Grafik 15. 12 Strong Filminde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	104
Grafik 16. 12 Strong Filminde Dini Ritüeller ve Semboller Şiddet Grafiği.....	104
Grafik 17. 12 Strong Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği.....	105
Grafik 18. 12 Strong Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.....	106
Grafik 19. The Hater Dizisinde Sözlü Şiddet Grafiği	111
Grafik 20. The Hater Dizisinde Fiziksel Şiddet Grafiği	111

Grafik 21. The Hater Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği	112
Grafik 22. The Hater Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği	112
Grafik 23. The Hater Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği	113
Grafik 24. American Sniper Filminde Sözlü Şiddet Grafiği.....	116
Grafik 25. American Sniper Filminde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	117
Grafik 26. American Sniper Filminde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği.....	118
Grafik 27. American Sniper Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği.....	119
Grafik 28. American Sniper Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği...	120
Grafik 29. Bodyguard Dizisinde Sözlü Şiddet Grafiği.....	122
Grafik. 30 Bodyguard Dizisinde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	123
Grafik 31. Bodyguard Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği.....	124
Grafik 32. Bodyguard Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği.....	124
Grafik 33. Bodyguard Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.....	125
Grafik 34. American Assasin Filminde Sözlü Şiddet Grafiği.....	128
Grafik 35. American Assasin Filminde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	129
Grafik 36. American Assasin Filminde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği.....	129
Grafik 37. American Assasin Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği....	130
Grafik 38. American Assasin Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.	130
Grafik 39. Unit 42 Dizisinde Sözlü Şiddet Grafiği.....	134
Grafik 40. Unit 42 Dizisinde Fiziksel Şiddet Grafiği.....	135
Grafik 41. Unit 42 Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller Grafiği.....	136

Grafik 42. Unit 42 Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü Grafiği.....136

Grafik 43. Unit 42 Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşam Grafiği.....137

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Layla M. Filminin Ana Karakterleri.....	70
Resim 2. Layla M. Filminde İntihar Vasiyeti Görüntülerinin İzlendiği Sahne.....	71
Resim 3. Layla M. Filminde Allah'ın Askerleri Grubunun Cami Protestosu.....	71
Resim 4. Layla M. Filminde Amsterdam Polisinin, Müslümanların Protestosuna Karşı Müdahale Ettiği Sahne.....	72
Resim 5. Fauda Dizisinin Ana Karakterleri.....	78
Resim 6. Fauda Dizisinde Abu Ahmad'ın Adamlarının Boaz'a Yaptığı İşkence Sahnesi.....	79
Resim 7. Fauda Dizisinde Abu Ahmad'ın Adamları ve İsrail Ajanları Arasındaki Görüşme.....	80
Resim 8. Fauda Dizisinde Walid'in Canlı Bomba Olmak İçin Gelen Gönüllü İle Yaptığı Konuşma.....	81
Resim 9. Fauda Dizisinde Abu Samara, Walid ve Al Makdasi Arasındaki Görüşme.....	82
Resim 10. Fauda Dizisinde Al Makdasi'nin Doron'un Babasını Öldürdüğü Sahne.....	83
Resim 11. Musul Filminin Ana Karakterleri.....	90
Resim 12. Kalifat Dizisinin Ana Karakterleri.....	94
Resim 13. Kalifat Dizisinde IŞİD Üyelerinin İstanbul'daki Terör Eylemlerini Kutladıkları Sahne.....	95
Resim 14. Kalifat Dizisinde IŞİD Üyelerinin İnfaz Yaptıkları Sahne.....	95

Resim 15. Kalifat Dizisinde Lisha'nın Rakka'daki Kadınlar Kampındaki Görevliyle Konuştuğu Sahne.....	97
Resim 16. 12 Strong Filminin Ana Karakterleri.....	102
Resim 17. The Hater Filminin Ana Karakterleri.....	108
Resim 18. The Hater Filminde Tomasz'ın Belediye Başkanlığı Seçim Karalama Çalışmaları.....	109
Resim 19. The Hater Filminde Tomasz ile Guzek'in Çevrimiçi Bir Oyunda Yaptığı Görüşme.....	110
Resim 20. American Sniper Filminin Ana Karakterleri.....	114
Resim 21. American Sniper Filminde Başörtülü Kadın ve Çocuğunun ABD Askerlerine Saldırması.....	115

Resim 22. American Sniper Filminde El Kaide Komutanlarından Kasap'ın Kendilerinden Olmayan Müslümanları İnfazı.....	115
Resim 23. Bodyguard Dizisinin Ana Karakterleri.....	121
Resim 24. Bodyguard Dizisinde David Budd'ın Nadia'yı İkna Etmeye Çalıştığı Sahne.....	121
Resim 25. American Assasin Filminin Ana Karakterleri.....	126
Resim 26. American Assasin Filminde Mitch ve Sevgilisini Öldüren İslamcı Teröristler Arasındaki Görüşme Sahnesi.....	127
Resim 27. Unit 42 Dizisinin Ana Karakterleri.....	131
Resim 28. Unit 42 Dizisinde İsmail Bouyad'ın IŞİD Üyeleri Tarafından Öldürüldüğü Sahne.....	132

GİRİŞ

1. Konu ve Problem

İnsanlar yaşamlarının her alanında birtakım kurallar belirleyerek hayatlarını dizayn etmişlerdir. İnsanlık tarihine baktığımızda dinin, insan topluluğunun olduğu her yerde var olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla din de toplulukların bir arada bir düzen içerisinde yaşamalarında ve hayatlarını dizayn etmelerinde önemli rolü olan faktörlerden biridir. Dinler, tayin ettikleri kurallarla insanların yaşam biçimlerinin şekillenmesine ve yaşanılan topluma göre yeni yaşam tarzlarının oluşmasına zemin olmuştur.

Terör kavramı uzun yıllardır var olan ve bir salgın hastalıktan daha kötü bir bela olan ve hızlı bir şekilde yayılan bir insanlık sorunudur. İnsanoğlunun terör ve terörizm konusunda ortak bir çaba sarf etmemiş olması da bu olumsuzluğu destekler niteliktedir. Hatta bu olumsuzluğa çözüm üretmek yerine kendi çıkarlarına göre kullandıkları da görülmektedir. Öyle ki terör, devletler tarafından siyasi bir güç olarak dış politikalarında kullanılmıştır.

Her şeyin sürekli olarak değişime ve yeniliklere açık olduğu bu son yüzyılda internet ve iletişim alanındaki yenilikler, yeni medya teknolojilerinin gelişmesine neden olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte film endüstrisi ve sinema sektöründe de ciddi ölçüde değişiklikler yaşanmıştır. Netflix, Amazon Prime, Blu TV, Puhu TV, Exxen, Gain ve FilmBox Live gibi dijital platformları bu değişikliklere örnek olarak göstermek mümkündür. Film endüstrisi ve sinema sektöründe yaşanan bu dijitalleşme yönündeki değişikliklere örnek olarak verdiğimiz dijital platformlardan Netflix Dijital Platformunu seçmemizin nedeni; Netflix'in diğer dijital platformlara göre daha fazla ücretli üyeye sahip olması ve bu dijital platformlar arasında en çok bilinen ve popüler olan platform olmasıdır.

Bu araştırmanın konusu; Netflix dijital platformunda yayınlanan dizi ve filmlerdeki İslam ve terör ilişkisidir. Tarihte birçok toplumda görüldüğü üzere din

adına terör eylemlerinde bulunma eğilimi yeni ortaya çıkan bir olgu değildir. İslam dini adına yapılan terör eylemleri ve bu eylemleri gerçekleştirenlerin kendilerini din adına veya Allah için savaşıyor insanlar olarak tanıtmaları, din ve terör konularında farklı bakış açılarına sahip araştırmaları gerekli kılmaktadır.

2. Amaç ve Önem

Yaşadığımız bu küresel ve dijital çağda bir şeye ulaşmanın veya bir şeyleri elde etmenin pek de zorluğu kalmamıştır. Kıtalararası mesafeleri ortadan kaldıran dijitalleşme, ideolojilerin de artık daha kolay yayılmasını sağlamıştır. Artık teknolojik gelişmelerle insanlara birtakım fikir ve ideolojileri dayatmak daha kolay hale gelmiştir. Bu gelişme, film endüstrisinde de görülmektedir. İnsanların film izlemek için artık sinema salonlarına gitmelerine veya izleyecekleri filmin buldukları şehirdeki sinema salonlarına gelmesini beklemelerine gerek kalmamıştır.

Netflix gibi dijital platformlar sayesinde film, dizi ve belgesel gibi içerikleri çevrimiçi olarak internet üzerinden izlemek mümkündür. İnsanların bu içeriklere daha kolay ulaşması ve bu içeriklerdeki mesajlardan da etkileniyor olmasını göz önüne aldığımızda böyle bir çalışmanın yapılması gerekliliği doğmuştur.

Bu çalışmada, son zamanlarda yaptığı içeriklerle film endüstrisinde güçlü bir konum elde eden ve özellikle de Covid-19 salgınından sonra insanların evlerinde daha fazla zaman geçirmelerinden dolayı daha fazla ilgi gören ve daha popüler hale gelen Netflix dijital platformunda yer alan dizi ve film içeriklerinde, din ve terör ilişkisinin nasıl ele alındığını sosyolojik olarak incelemek hedeflenmektedir. Daha önce bizim çalışmamızla doğrudan alakalı bir çalışmanın yapılmamış olması çalışmamızın önemini vurgulamaktadır.

3. Kavramsal Çerçeve

Din ve terör ilişkisine dair literatürde yapılmış birçok araştırma vardır. Fakat bu çalışmalar, dijital platformlar arasında en çok tercih edilen ve en çok üyesi olan

Netflix dijital platformundaki içeriklerle doğrudan alakalı bir din sosyolojisi araştırması niteliğinde değildir. Din ve terör ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar daha çok bir dini grup üzerine yapılan araştırmaları kapsamaktadır. Dolayısıyla din ve terörün medya ile olan ilişkisine dair yapılmış bir araştırma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde sırasıyla ; kültür, din, terör, medya ve dijitalleşme kavramlarının tanımı yapılarak bu kavramlar hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında ise araştırmanın çalışma alanını içeren Netflix dijital platformunun kuruluşundan ve gelişiminden bahsedilerek Netflix'in, nasıl söz sahibi olduğu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışma, üç ana kavram etrafından dönmektedir: Din, terör ve medya. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu her ne kadar da islamofobi içeriyor gibi görünse de çalışmanın gayesi, yeni medya teknolojilerinden olan Netflix dijital platformundaki içeriklerde din ve terör ilişkisidir. Bu yüzden bu çalışma din, terör ve medya kavramları etrafında şekillendirilmiştir.

4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamını, din ve terör ilişkisinin Netflix dijital platformu içerikleri örnekleminde incelenmesi oluşturur. Bu bağlamda bu araştırma; Netflix dijital platformu içerisinde , bu platformun kuruluşundan 2020 yılının sonuna kadar yer alan film ve dizi gibi içeriklerin din ve terör ilişkisi yönünden incelenmesi hususunda sınırlandırılmıştır. Netflix, 1997 yılında kurulmuş olsa da bu çalışmada Netflix'in kuruluş tarihinden, bu platformun ilk film ve dizi içeriği üretmeye ve web sitesinde yayınlamaya başladığı tarih olan 2013 yılı kast edilmektedir. Çünkü Netflix, 1997 yılında kurulduğunda posta yoluyla film DVD'leri kiralayan bir şirketti. Bu çalışma genel anlamda yeni medya teknolojileri ve din ile alakalı olduğu için çalışmanın kapsamı, 2013-2020 yılları arasında Netflix dijital platformunda yayınlanan içeriklerden oluşmaktadır.

Bu araştırma; siyasi, etnik ve ekonomik hiçbir amacın güdülmediği ve bilimin, bilimsel teknik ve yöntemlerin öncelendiği bir çalışma olacaktır.

5. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, din ve terör ilişkisinin yeni medya teknolojileri üzerinde incelenmesi oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise yeni medya teknolojileri alanında en popüler olan, en çok aboneye sahip olan ve en çok izlenme sayısına ulaşan platform olan Netflix dijital platformu belirlenmiştir.

Netflix dijital platformunda 2013-2020 yılları arasında yayınlanmış ve din-terör ilişkisinden bahsedilen film ve diziler incelenerek bu platformda yer alan içeriklerin ve bu içeriklerin yapımcıların din ve terör ilişkisine dair yaklaşımları çözümlenmiştir. Dolayısıyla araştırmamız, Netflix dijital platformunda yer alan ve din-terör ilişkisinden bahsedildiği tespit edilen 6 film ve 4 dizi olmak üzere toplam 10 video içeriğiyle sınırlandırılmıştır.

Bu kapsamda, çalışmamızda incelemek için 6 film ve 4 dizi olmak üzere toplam 10 içerik belirlenmiştir. Bu içeriklerden film olanlar: The Hater, American Sniper, Layla M., 12 Strong, Musul ve American Assassin'dir. Dizi olanlar ise: Fauda, Kalifat, Bodyguard ve Unit 42'dir. Bünyesinde binlerce film ve dizi bulunan Netflix dijital platformundan, yalnızca bu içerikleri seçmemizin nedeni; 2013-2020 yılları arasında Netflix web sitesinde yayınlanan içeriklerden din ve terör temasının en yoğun şekilde bu içeriklerde işlenmiş olmasıdır. Netflix platformunda, din ve terör konusundan yalnızca bu 10 içerikte bahsedildiğini söylemek elbette yanlıştır. Ancak bizim belirlemiş olduğumuz bu 10 içerik dışında kalan içeriklerde din ve terör konusunun, belirlemiş olduğumuz temalarda veri elde edebilecek kadar yeterli bir boyutta yer aldığını söylemek mümkün değildir. Örneğin; When Heroes Fly, Designated Survivor ve You Can't Hide gibi Netflix Platformunda yer alan

içeriklerde, din ve terör konusunda bahsedilen sahne sayısı yalnızca birdir. Dolayısıyla veri ulaşılabilirlik durumunu göz önüne aldığımızda, araştırmamızı bu 10 içerik üzerine odaklama noktasında karar kılınmıştır.

6. Araştırmanın Yöntemi

Yaşadığımız yüzyılda medyanın, dinî ve kültürel öğeleri gelecek nesillere nakletme noktasında çok önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Çalışmamız da bu bağlamda Netflix Dijital Platformundaki içerikleri yapısal işlevsel kuram çerçevesinde ele alacaktır. Elde edilen verilerin yorumlanması da içerik analizi tekniği ile yapılacak ve platformdaki içeriklerde din ve terör ilişkisi araştırılacaktır. Yapısal işlevsel kuramın seçilmesindeki önemli nedenlerden birisi, bu kuramın toplumu bir bütün halinde ve kendi içerisinde birbirleriyle ilişkili olarak değerlendiren bir sistem olarak görmesidir. Dolayısıyla bu kurama göre toplumsal sistem içerisindeki her bir parçanın, sistemin kusursuz işleyişinde katkısı bulunan özel bir rolü vardır.

“Din ve Terör: Netflix Dijital Platformundaki İçeriklerde Bir Din Sosyolojisi Araştırması” adlı çalışma durum saptamaya yönelik bir çalışma alanının kapsadığı için bu çalışmada araştırma yöntemi olarak içerik analizi kullanılacaktır. Din ve terör ilişkisinin dijital medya içeriklerinde yansımalarını belirleyebilmek için çalışmamız bir evren ve örnekleme ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın evrenini Netflix Dijital Platformu, örneklemini ise bu platformun ücret karşılığı internet üzerinden yayın yapmaya başladığı ve içerik üretmeye başladığı tarih olan 2013 yılı ile 31 Aralık 2020 yılı arasında platformda yer alan din ve terör temalı dizi ve filmlerdir.

Bu çalışmada belirlenen film ve dizi içeriklerinin sistematik olarak incelenebilmesi için birtakım araştırma soruları hazırlanmıştır;

1. Seçilen film ve diziler örneğinde İslam temalı terör örgütleri nasıl temsil edilmektedir?

2. İçerikler hangi konular üzerine yoğunlaşmaktadır?
3. İçeriklerde, İslam'a ve Müslümanlara yönelik tutum nasıl temsil edilmektedir?
4. İçeriklerde, İslam ve şiddet ilişkisi nasıl kurgulanmıştır?
5. Batı dünyası, üstün özellikleri bakımından içeriklerde nasıl yansıtılmıştır?

Belirlemiş olduğumuz bu 10 film ve dizi, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu yöntem iletişim, medya, sosyoloji ve psikoloji alanları olmak üzere birçok alanda kullanım açısından derin bir geçmişe sahiptir. İçerik analizinin amacı, belirlenen içeriklerin doğrudan gözlenen sonuçlarından yola çıkarak doğrudan gözlenemeyen sonuçlar elde etmektir.¹

Seyide Parsa'nın şu ifadeleri, Netflix Dijital Platformundaki dizi ve filmlerde din ve terör ilişkisini incelerken içerik analizini seçmemizin nedenini ve içerik analizinin önemini vurgular niteliktedir. "Televizyon, film, fotoğraf, reklam gibi görsel kitle iletişim araçlarındaki mesajların, söylemlerin analizi tündengelimsel bir okumayı gündeme getirmektedir. Mesajın görünen, kolayca yakalanan, sergilenen ve ilk bakışta kavranan içeriği yerine; gizli, üstü kapalı, görünmeyen içeriğinin ortaya çıkarılması için içerik analizine ihtiyaç vardır."²

İçerik çözümlemesi yapılan bu çalışmada ilk olarak sınıflandırma sistemi oluşturulmuştur. Belirlenen film ve diziler incelenerek ortak bir payda da kategorileştirme yapılmıştır. Bu kategorileştirme sisteminde ilk bölümde, İslam-şiddet ilişkisi kapsamında Müslümanlar tarafından yapılan ve Müslümanlara yönelik yapılan sözlü ve fiziksel şiddet yer almaktadır. Sonrasında ise içeriklerde geçen dini ritüeller, Batı medeniyetinin içeriklerde yansıtılan üstün özellikleri ve geleneksel ve modern başlığı altında ana karakterlerin giyim kuşamı incelenmiştir. Bu bağlamda kodlama cetvelinde belirlenen değişkenler aşağıda yer almaktadır:

¹ Orhan Gökçe, **İçerik Çözümlemesi**, 3. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 2001, s. 5

² Seyide Parsa, **Televizyon Haberciliği ve Kuramları**, 1. Baskı, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1993, s. 60.

Tablo 1. Çalışma Yöntemi Tablosu

Müslümanlara Yönelik Yapılan Sözlü Şiddet
Müslümanlara Yönelik Yapılan Fiziksel Şiddet
Müslümanlar Tarafından Yapılan Sözlü Şiddet
Müslümanlar Tarafından Yapılan Fiziksel Şiddet
İçeriklerde Geçen Dini Ritüeller
Batı Medeniyetinin Üstün Özellikleri
Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı (İslami) – Erkek
Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı (İslami) – Kadın
Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı (Modern)- Erkek
Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı (Modern)- Kadın

Araştırmamız için belirlenen değişkenler şöyledir:

Sözlü Şiddet: Bu tema, Müslümanların yaptığı ve Müslümanlara yapılan şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup adı altında sözlü şiddet unsurları; nefret, korku, tehdit ve intikam kavramlarıyla 4 kategoriden oluşmaktadır.

Fiziksel Şiddet: Sözlü şiddette olduğu gibi fiziksel şiddet de Müslümanların yaptığı ve Müslümanlara yapılan şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup adı altında fiziksel şiddet unsurları; işkence, cinayet, silah kullanmak ve diğer unsurlar olmak üzere 4 kategoriden oluşmaktadır.

Dini Ritüeller ve Semboller: İçeriklerde, İslam dinine yönelik kullanılan dini ritüeller ve semboller; namaz, ezan, abdest, Allah lafzı, cami görüntüsü ve Kuran-ı Kerim olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır.

Batı Medeniyetinin Üstünlüğü: İçeriklerde, Batı'nın üstünlüğünü gösteren unsurlar olarak ; politik güç, askeri güç, teknolojik güç ve ekonomik güç sınıflandırması kullanılmıştır.

Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı: dizi veya filmin ana karakterlerinin giyim kuşamları; spor giyim, takım elbise, cübbe ve takke/sarık İslami erkeğin giyim kuşamını temsil ederken tesettür çarşaf ve peçe de İslami kadının giyim kuşamını ifade etmektedir. Bu unsurların dışında kalan spor giyim, takım elbise ve üniforma ise modern erkek ve modern kadının giyim kuşamını temsil etmektedir.

Belirlemiş olduğumuz bu temalar ve değişkenler doğrultusunda; araştırma kapsamına giren Netflix dijital platformunda yer alan dizi ve filmlerden oluşan toplamda 10 içerikten 9 tanesi sahne sahne incelenerek veriler elde edilmiş ve bu veriler grafiklere yansıtılmıştır. Sadece Fauda dizisi, sahne sahne incelenmeyip her bir bölüm kendi içerisinde bağımsız olarak değerlendirilmiş ve bu değişkenlerin dizinin toplam bölümlerine olan yüzdelik oranı hesaplanmıştır. Fauda dizisi 3 sezon ve 36 bölümden oluşan bir içerik olduğu için bu diziyi grafik halinde verilere dökmek yerine tablo halinde oranlama yönetiminin kullanılması tercih edilmiştir.

Platformdaki dizi ve filmler izlenirken din ve terör ilişkisine dair değerler, diyaloglar ve film ve dizilerden bu ilişkiye dair görseller kaydedilmiştir. Bu bulgular ve veriler içerik analizi ile incelenmiş ve genel bir değerlendirmeye ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.Kültür

1.2.Kültür Kavramının Tanımı

Birden çok tanımı yapılmış olan kültür kavramı Latince “*ekip biçmek*” anlamına gelen *cultura* kelimesinden gelmektedir. İngilizcedeki telaffuzu ile de Türkçe kullanımına *kültür* olarak yerleşmiştir. Kültür kavramını ilk kez Voltaire kullanmış ve kültürü, “*insan zekasının geliştirilmesi, yüceltilmesi*” olarak tanımlamıştır.³

Bozkurt Güvenç, belli bir tanım çerçevesine sığdırılamayan kültür için “ bilimsel anlamda kültür, toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak ve yaparak öğrendiği ve öğrettiği maddi manevi her şeyden oluşan karmaşık bir bütün”⁴ diyerek kültür kavramını dört başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar; bilimsel anlamda kültür olan uygarlık, beşeri anlamda kültür olan eğitim, estetik anlamda kültür olan sanat ve maddi anlamda kültür olan üretilimdir. İnsanlar yaşamdan öğrendiklerini kültürlerinde muhafaza ederek gelecek nesillere aktarmıştır. Bu bağlamda insanların varlıklarını ve egemenliklerini bir noktada kültürlerine borçlu olduklarını söylemek de mümkündür. Toplumlar, kavimler ve hatta devletler gelip geçmiştir. Fakat kültürler ise değişim geçirerek sürekliliklerini korumuşlardır.

Kültürün bir tanım çerçevesi içerisine sığdırılamamasını da bir noktada bu duruma bağlamak mümkündür. Çünkü devletlerin ve toplumların yıkıldığını ve yeniden inşa edildiğini göz önüne aldığımızda her devletin ve toplumun kendi yaşam tarzına göre bir kültür tanımı yapması mümkün görünmektedir. Sonuç olarak Güvenç, insanın yaşayıp öğrendiği her şeyi kültür olarak değerlendirmiştir ve ona göre kültür kavramı; zaman zaman sanat, din, bilim ve uygarlık kavramlarıyla

³ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979 , s. 95.

⁴ a.g.e. s. 96

birlikte zikredilmiş olsa da kültür bu olguları da içine alan daha geniş kapsamlı bir olgudur.⁵

Anthony Giddens'a göre ise kültür, bir toplumu meydana getiren bireylerin değerlerini, toplumun normlarını, yaşam standartlarını, giyim kuşam şekillerini, dini törenlerini, aile hayatlarını ve geleneklerini içermektedir. Dolayısıyla kültür, doğuştan elde edilen bir zenginlikten ziyade zamanla elde edilen bir zenginliktir. Tylor ise kültürü, "bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adeti ve insanın, toplumun bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer tüm beceri ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün" olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla kültürü, bir grubun yaşam standartları ve kendi aralarında paylaştıkları değerlerin bütünü olarak tanımlamak mümkündür.⁶

Kültür kavramını ilk tanımlayan isimlerden olan Ziya Gökalp, milli olan (Hars) ve milli olmayan (Tezhip) diye ikiye ayırdığı kültür kavramını şöyle tanımlamaktadır: "Bir medeniyet müteaddid milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, sahipleri olan milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu nedenle her medeniyet mutlaka beynelmileldir. Fakat bir medeniyetin her millete aldığı hususi şekilleri vardır ki hars-kültür adı verilir."⁷

Güvenç, İnsan ve Kültür adlı eserinde kültür kavramının tanımına dair yapılmış bazı örnekler verir: "Kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir.", "Kültür, varlığımızın yapısını belirleyen sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir.", insanların yaşam koşullarına uyumlarının toplamı, onların kültürüdür.", "Kültür, sosyal etkileşimin ürünüdür.", "Kültür, belli bir düşünceler sistemi ya da bütünüdür."⁸

⁵ Milay Köktürk, **Kültürün Dünyası**, 2. Baskı, Hece Yayınları, Ankara, 2015, s. 17.

⁶ Erhan Arda, vd, **Sosyal Bilimler El Sözlüğü**, 1. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 373.

⁷ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri**, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1959, s. 41.

⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.101

Büyük Larousse sözlükte ise kültür kavramının tanımı şöyle yapılmaktadır, “ Etnik bir gruba, bir ulusa, bir uygarlığa, niteliklerini veren, bir başka grupta, bir başka ulusta bulunmayan maddi ve ideolojik olguların tümüdür. ‘’⁹ Bu tanım ile kültür kavramının uygarlıklara has oluşu ve özgünlüğü vurgulanmaktadır.

Kültür, bir toplum içerisinde yaşayan insanların birbirleriyle etkileşim kurarak öğrendikleri ve paylaştıkları her şeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla kültürün varlığı ve gelişimi toplumun ihtiyaçlarına, beklentilerine ve insanların birbirleriyle olan etkileşimlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Kültürün, tanım açısından zenginlik içermesi onun canlı bir organizma gibi sürekli yenilendiğinin ve değişime açık olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda kültürü toplumsal düzenin bir ürünü olarak değerlendirmek mümkündür.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere kültürü oluşturan birçok değer vardır. Kültürü, en geniş kapsamıyla bir toplumu oluşturan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde kullandıkları ve öğrenme yoluyla gelecek kuşaklara aktardıkları ortak bütün inanç, değer ve davranışlar sistemi olarak tanımlayabiliriz.¹⁰ Görüldüğü üzere bu tanım, daha önce yapılmış tanımların bütününe kapsar niteliktedir. Sonuç olarak kültür, ne sadece bu tanımlardan ibarettir ne de bu tanımlardan bağımsızdır. Kültür bu tanımların hepsidir.

2. Din

Toplum içinde yaşamının gereklilikleri, insanları içinde yaşadıkları toplum hakkında bilgi edinmeye ve öğrenmeye zorlamaktadır. Din de toplumsal yaşamın bir parçası olduğundan dolayı insanlar din hakkında bilgi edinme ve dinin ne olduğunu anlama gereksinimi duymuşlardır. Dinin, insanlık tarihi boyunca var olması ve insanların dine bakışlarının farklı olması dinin tanımında farklılık ve çeşitliliğe sebep olmuştur. Dinin çok boyutlu ve kompleks yapısından dolayı kapsayıcı bir din tanımının varlığından söz etmek oldukça güçtür. Örneğin, psikologlar din

⁹ **Meydan Larousse Büyük Lugat ve Anskilopedi**, Meydan Yayınları, İstanbul, 1992, C.12,s.134.

¹⁰ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, 2011, s. 98.

tanımlamalarında insanların dini algılarını ve dini davranışlarını ön planda tutarken sosyologlar dini daha çok toplumsal gruplar bağlamında ele almışlardır. Dinin tanımında kapsamlı bir tanımdan bahsetmek güç olsa da dinin, toplumların bir arada yaşamasını sağlayan bir fonksiyona sahip olduğunu söylemek mümkündür. ilahî veya beşerî dinler koydukları kurallarla insan yaşamının her boyutunu kontrol altına almış, şekillendirmiş ve insanın yaşam biçimini yönlendirmiştir. Bu bağlamda din, insanları kendi kurallarına yönlendirerek hayatlarını tanzim etmektedir.

2.1. Din Kavramının Tanımı

Din kavramının Arapçada üç anlamı vardır; *ceza/yargı*, *âdet/tutulan yol ve hesap günü*. Latince ise din kelimesi “*relegion*” sözcüğü ile ifade edilir. Bu kelime ise “*bağlamak*” anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram, din aracılığıyla insanların Tanrıya ve birbirlerine olan bağlılığını ifade etmektedir. Dolayısıyla din kelimesi Latince, Tanrıya saygı ve sevgi ile olan bağlılığı anlatmaktadır. Din kelimesinin Latincedeki diğer anlamı ise kutsallık atfedilen eylemlerin periyodik olarak tekrar edilmesidir.¹¹

Din, kendine has ve ayırt edici özelliklerle de tanımlanmıştır. Dinin çok boyutlu tanıma sahip olmasının nedeni, dinin bu ayırt edici niteliklerinin onu tanımlayan tarafından farklı kavramlarla ifade edilmesidir. Örneğin Spencer, dini insan zekasını aşan bir varlığa inanma şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla dini akıl dışında tutarak tabiat üstü söylemlere indirgemektedir. Bu açıdan Spencer, dinin ayırt edici niteliklerinden olan tabiat üstü kavramını kullanmıştır. Dini, tabiatüstü kavramıyla açıklamak isteyen Max Müller, “ Her dinde zihnin alamayacağı şeyi zihne sığdırmak, anlatılamayan şeyi birtakım değişik isimler ve yakıştırmalarla açıklamaya çalışmak ve sonsuza yönelmek eğilimi görülür. Din, duygular ve aklın nüfuz edemediği şeylerle ilgili birtakım inançlar ve uygulamalardan meydana gelen bir sistemdir.” Diyerek dinin konusuna, sır ve gizlilik katmaktadır. Dolayısıyla

¹¹ Mehmet Taplamacıoğlu, **Din Sosyolojisi**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968, ss. 40-41

Müller dini, zihnin almayacağı şeyler şeklinde tanımlayarak Spencer gibi dini tabiat üstü kavramlara indirgemıştır.¹²

James Frazer ise kutsala inanmanın gerekliliğini vurgulayarak dini, “ insan yaşamını ve doğanın akışını kontrol ettiğine ve yönettiğine inanılan insanüstü güçlerin bir uzlaştırması” olarak tanımlamıştır.¹³ Bazı tanımlamalar da din, insanların çaresizlikleri karşısındaki acizliklerinin bir tesellisi olarak değerlendirilmiştir. Willam James ise dinin bireysel boyutu üzerinde yoğunlaşarak dini, “ bireyin duyguları, fiilleri ve bireysel tecrübeleri” olarak tanımlamıştır.¹⁴

Durkheim, din kavramının tanımı yaparken klasik din tanımından başlamak gerektiğini söylemektedir. Durkheim dini şöyle tanımlar :” Bir din kutsalla yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlardan ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir. Bu inançlar ve ameller kendilerine inanan bütün insanları kilise/cemaat diye isimlendirilen tek bir toplum haline getirir.” Bu bağlamda Durkheim, dinin tanımını yaparken dinin iki boyutundan bahseder. Bu boyutlardan biri idrak boyutu diğeri ise davranışsal boyuttur. Tanımdan da anlaşılacağı üzere Durkheim, dinin ayırt edici niteliğinin kutsala yapılan atıf olduğunu belirtmektedir.¹⁵

Amiran Kurtkan Bilgiseven dini, basitte karmaşığa doğru birden fazla tarifle anlatılmaya çalışılan sosyal bir kurum olarak tanımlamaktadır. Ona göre dinin basit tanımlanmasında dahi çeşitli münakaşalar yaşanmaktadır. Bu yüzden dinin herkes tarafından kabul edilen bazı nitelikleri olduğunu söylemektedir. Amiran Kurtkan Bilgiseven, insan ve din ilişkisine vurgu yaparak insanı, insan-ı kamil olmaya yönlendiren disiplinin din olduğu görüşünü savunmaktadır.¹⁶

¹² Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 9.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010, s.219.

¹³ Günay **a.g.e.** s. 221

¹⁴ **a.g.e.** s. 222

¹⁵ Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlk Biçimleri** Çev.Fuat Aydın, Ataç Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015 s. 67

¹⁶ Mesut İnan, **Türkiye’de Din Sosyolojisi: Amiran Kurtkan Bilgiseven Örneği**, Rağbet Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2010, s.90

Weber ise dini tanımlamanın oldukça zor olduğunu belirtmektedir. Ona göre dinin tanımı şu şöyledir, denilince aslında dinin tanımı tam anlamıyla yapılmış olmamaktadır. Weber'e göre dinin tanımı ancak sonuç cümlelerinde belirtilebilmektedir. Ayrıca Weber, dinin sosyal davranışlara etkisi bakımından bir sosyolog tarafından çalışılmasının son derece önemli olduğunu da belirtmektedir.¹⁷

İslam kelimcileri dini, "Allah tarafından vahiy yoluyla ve peygamberleri aracılığıyla vazedilen ve saliklerini dünya ve ahirette saadet ve necata götüren, itikad ve amellerden mürekkep bir müessese" olarak tanımlamaktadır. Buna göre din; ilahi kanunlar içermektedir, insanların yaratılış amaçlarından bahsetmektedir ve akıl sahiplerine hidayet yollarını göstermektedir. Dolayısıyla dinin her bir niteliği aslında onun tanımı olabilmektedir.¹⁸ İnsanlık tarihi kadar geçmişe sahip olan din, insanın fitratında var olan bir gerçekliktir. H:Bergson, dinin insan fitratındaki bu gerçekliğini şu sözlerle dile getirmektedir, " Geçmişte ne ilmi ne sanatı ne de felsefesi olan insan toplulukları bulunduğu gibi bugün de bu tür toplumlara rastlanabilir. Fakat dinsiz bir toplum asla var olamamıştır."¹⁹

Din sosyolojisinin ortaya çıkmasından bu yana tartışılan kavramlardan olan din hakkında yapılan tanımlara bakıldığında tanımın, dinden neyin kast edildiğine göre farklılık gösterebildiğini görmek mümkündür. Durkheim'ın dinin ne işe yaradığını üzerine yoğunlaşmasını ve Weber'in de dinin ne olduğunun üzerine yoğunlaşmasını buna örnek olarak gösterebiliriz. Sonuç olarak din kavramını da kültür kavramı gibi görmek ve değerlendirmek gerekmektedir. Din, ne sadece bu tanımlardan ibarettir ne de bu tanımlardan bağımsızdır. Din kavramı bu tanımların hepsidir.

---

¹⁷ İnan, a.g.e., s. 89

¹⁸ Günay, a.g.e., s. 214

¹⁹ a.g.e., s. 224

2.2 Köktencilik Veya Köktendincilik Anlayışı

Köktencilik kavramını, zihinde bir çerçeveye oturtabilmek için diğer dillerdeki anlamlarının da bilinmesi gerekmektedir. Köktencilik; Latince, esas ve dayanak anlamlarına gelen ‘‘ fundamentum ‘‘ kelimesinden doğmuştur. İngilizce karşılığı ‘‘fundamentalism’’ ve Arapça karşılığı ‘‘usuliyye’’ dir. Kelimenin Türkçe karşılığı ise ‘‘köktencilik’’ olarak ifade edilmektedir.²⁰

Köktencilik kavramı; felsefi, sosyolojik ve dini alanlarda farklı tanımlamalara sahiptir. Bu kavram felsefi olarak ‘‘ ele alınan konunun temel sebeplerine, kökenlerine kadar inen düşünce biçimi’’ olarak tanımlanırken sosyolojik olarak ‘‘kurulu düzenin temellerine yönelik toplumsal ve ekonomik değişimler yapmaktan yana olan tutum veya öğretisi’’ şeklinde tanımlanmaktadır. Köktencilik kavramı dini alanda ise ‘‘ temel alınan mukaddes kitabın yalnızca metin anlamı göz önünde tutularak ilmi, felsefi veya tarihi hiçbir yorum kabul etmeyen görüş’’ şeklinde tanımlanmaktadır.²¹

Köktencilik kavramının sözlük anlamlarına bakıldığında, kökten değişim girişimi, katılık, radikallik, kutsal içerikli metinlerin görünen/yüzeysel anlamını ön plana çıkarma ve seküler değerlere önem verme gibi anlamlar çağrıştırdığı görülmektedir. Türkçede köktencilik kavramı yerine köktendincilik ve fundamentalizm kavramı kullanılmaktadır. Köktendinciliğin, fundamentalizme göre köktencilik kavramının yerine daha çok kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca nadiren de olsa radikalizm kavramı, köktencilik kavramının yerine kullanılmıştır.

Bilimsel, dini veya herhangi bir alanda yapılması gereken değişiklik veya yenilik olması durumunda tavrını, kökten değişimden yana sergileyen köktencilik kavramı üzerine yapılan tanımlara baktığımızda, bu kavramın stabil bir yapıya sahip olmadığı aksine dinamik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda terör kavramı üzerine yapılan çeşitli tanımlarda da olduğu gibi köktencilik kavramı üzerine yapılan her bir tanım aslında bu kavramın bir özelliğini ifade etmektedir. Dolayısıyla

²⁰ Sibel Kabağağaç- Erdal Alova, **Latince Türkçe Sözlük**, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1995, s.254

²¹ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük 1-4**, Kubbealtı Neşriyat, C.1, İstanbul, 2005, s.981

köktencilik kavramını, yapılan tanımlardan ziyade kendine has özelliklerden tanımak daha mümkün görünmektedir.²²

Köktencililiğin en belirgin özelliği değişkenliği ve esnekliği kabul etmeyen katı bir anlayışa sahip olmasıdır. Kavramın diğer bir özelliğinin ise "seçicilik" olduğunu söylemek mümkündür. Halil Apaydın, köktencililiğin seçiciliğini üç şekilde kategorize etmiştir. (1) Köktencilik yalnızca geleneksel değerleri korumakla yetinmez. Aynı zanda köktencilik vurgusundan kopmayacak bir şekilde değerleri şekillendirmeyi de ihmal etmemektedir. (2) Köktencilik, modernizmi büsbütün reddetmemektedir. Örneğin köktencilik, modernizmin en önemli uzantılarından olan teknolojiyen yararlanmayı asla ihmal etmez. (3) köktencilik, seküler değerlerden faydalanmaktan asla çekinmemektedir. Buna örnek olarak Mısır'daki köktenci grupların maddi kazanç elde etmek için turizmi kullandıkları gösterilmektedir.²³

2.2.1.Köktencilik Ve Din

Din kavramının tanımlanması yapılırken tanımlarda şiddet unsurları yer almamasına rağmen dinlerde, şiddet unsurlarının meydana gelmesini sağlayacak araçların bulunabildiğini söylemek mümkündür. İslam dininde, cihat kavramının bu araçlardan birisi olduğu görülmektedir. Köktencilik kavramı da din ile ilişkilendirildiği için zaman zaman bu araçlardan birisi olabilmektedir. Dinin, kutsal metinler doğrultusunda belirlenen bazı sınırları olduğu bilinmektedir. Bu sınırlamalar doğrultusunda bireyler, hem mensubu oldukları dini gruplar içerisindeki ilişkilerinde hem de diğer gruplarla olan ilişkilerinde belirli kısıtlamalara ve kurallara tabidirler. Ancak dinlerdeki bu sınırlamaların, çatışma meydana getirecek bir potansiyele sahip oldukları da sosyolojik bir gerçeklik taşımaktadır. Dolayısıyla dinler, kendi kuralları çerçevesinde meşrulaştırılmış bir toplum dizayn etmeyi hedefleseler de uygun ortamlar oluştuğunda şiddet ve çatışmayı tırmandıracak bir enerjiye sahiptir.²⁴

²² Halil Aydınalp, **İntihar Eylemleri Ekseninde Din ve Terör**, 1.Baskı, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2011, s. 76

²³ **A.g.e.**, s.78

²⁴ **A.g.e.**, s. 79

Din, tayin ettiği kurallarla insanların hayatlarının belirli bir nizam içerisinde devam etmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda insanlar bu kurallar sayesinde birlikte yaşama duygularını pekiştirebilmiş ve toplumlar ilerleme ve gelişme gösterebilmiştir. Din, insanların hayatlarını bir düzen içerisinde yaşamalarına sebep oldukça insanlar tarafından araçsallaştırılmaya başlanmıştır. Örneğin; bulunduğu toplumun değerleri altında sosyallik kazanamayan bir birey, ilahi veya ilahi olmayan bir din aracılığıyla yeni bir sosyalleşme sürecine dahil olabilmektedir. Doalysıyla kendisi gibi yaşamayan veya düşünemeyenlerin karşısında dini, bir sığınak olarak kullanabilmektedir. Bu bireyi motive edebilmek için ilahi ödüllerin pekiştirilerek kullanılması ve yeni bir yaşam tarzı sunulması, zamanla şiddet unsurlarının da kullanılmasını meşrulaştırmaktadır.²⁵ Radikal ve marjinal dini kökenli terör örgütleri, bu şekilde doğmaktadır. Yapılan terör eylemlerinin kutsal değerlere atfedilerek meşrulaştırılması ve ilahi ödül vaatleriyle motivasyon sağlanmaya çalışılması köktendinci grupların en sık kullandığı yöntemlerdir.

Din, tüm anlamlarıyla doğru algılanıp anlaşılmaya çalışıldığı zaman toplumları sevgi ve barış içerisinde gelişmelerine katkı sağlarken dini doğru anlama tavrı suiistimal edildiği zaman insanların birlikte yaşama huzuru ve toplumların gelişimi sekteye uğramaktadır. Bu bağlamda dinin şiddet ve sevgi gibi iki zıt kutbu ifade eden bir yapıya dönüşmesini bir din algı meselesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bir dini algı şekli olarak köktendincilik, kutsal metinlere radikal bir bakışla yaklaşarak dini metinlere sorgusuz bir bağlılık göstermektedir. Ancak burada, dini metinlerin sosyal ve tarihi alt yapısı ve arka planı gözetilmeden metinlerin sadece gerçek manalarına odaklanması söz konusudur.²⁶

Köktendinciliğin din ile ilişkilendirildiği bir diğer yönü ise dini akımlar arasındaki çizginin 'ne' olduğu sorunudur. Bütün Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar temelde aynı kutsal metinden faydalanmalarına rağmen bu dinlerde, düşünce ve davranış alanlarında ortaya bir takım farklılıklar çıkmaktadır. Bu farklılıklar sonucunda köktendincilik ile muhafazakar dindarlığı birbirinden ayıran çizgi çizilebilmektedir. Mesela köktendinciler, şiddet unsurlu davranışlara meyilli

²⁵ Aydınalp, a.g.e., s.105

²⁶ A.g.e., s. 106

olurken muhafazakarlar insanlarla olan ilişkilerde daha olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Köktendinciler, kendinden olamayanları tekfir edip dışlayarak kendinden olmayanlara karşı birlikte yaşama duygusu içeren bir tavırdan oldukça uzak tutulmaktadır.²⁷

2.3. İslam Ve Terör İlişkisi

Terörizm tarihine baktığımızda, geçmişte dini kökenli bir çok terör eyleminin gerçekleştirildiğini görmek mümkündür. Ancak gerçekleştirilen bu terör eylemlerinden sonra Hıristiyan, Yahudi veya herhangi bir Uzak Doğu dinine mensup kişilerin terörist olarak yaftalandıklarını, terörizm tarihinde görmek mümkün değildir. Oysa aynı şeyi Müslümanlar için söylenememektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından Müslümanlar sorumlu tutulduktan sonra İslami değerler direkt hedef konumuna getirilmiştir. Dolayısıyla 11 Eylül'den sonra terör olayları, Müslümanlarla ilişkilendirilerek İslam ve terör ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. İslam dinini, terörle bağdaştırılmaya çalışılırken milyarlarca Müslümanın tek bir vücut halinde hedef gösterildiği görülmektedir. Batı zihniyetinin, Ortadoğu'da Müslüman olduğunu söyleyen bir terör örgütünün yaptığı eylemleri, Türkiye'deki Müslümanlar tarafından da yapılmış ve onaylanmış olarak kabul ettiği görülmektedir. Oysa bu olayları bütün Müslümanlara mal etmek yerine öncelikle Müslüman ülkelerin etnik ve kültürler yapılarının ve bu ülkelerdeki siyasî hareketlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Kamuoyu zihninde, 11 Eylül saldırılarının faili, Usame Bin Ladin olarak yer almaktadır. Ancak sonuçlarını öngörmenin oldukça zor olduğu böylesine bir eylemi, bırakın bir terör örgütünün bir devletin bile gerçekleştirebilmesi çok da mümkün görünmemektedir. Üstelik hedef de dünyanın en güçlü devleti olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri olduğunda bu olayın gerçekleşme ihtimali oldukça zorlaşmaktadır. Ayrıca 11 Eylül saldırılarından CIA'in de parmağı olduğu konusunda bir çok teori ortaya atılmıştır.²⁸ Bu saldırıları Usame Bin Ladin ve örgütü gerçekleştirmiş olsa dahi bu eylem, bütün Müslümanlara zarar verecek bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla birçok Müslüman, bu eylemi onaylamamasına rağmen Batı,

²⁷ Aydınalp, a.g.e., s. 106

²⁸ Özel, a.g.e., s. 11

Müslümanlardan somut bir düşman oluşturmak adına bu eylemden bütün Müslümanları sorumlu tutmuştur. İslam dinini ve Müslümanlara kendisine tehdit olarak algılayan Batı'dan, bunun aksini beklemek saf bir düşünceden başka bir şey değildir.

Hamdani, İslam'ın terörle ilişkilendirilmesinin sebebini terörün İslam dinin bir parçası olmasından değil; ideolojik, örgütsel ve siyasi etkenler olmak üzere bu üçlü bileşenden oluşan karışımında aramaktadır. Ona göre ideolojik etken, İslamcı entelektüeller ile farklı ideolojik görüşlerin karşılaşmasıdır. ABD'nin, Afganistan işgalini bir Haçlı Seferi olarak ilan ettiği karar örgütsel unsurdur. Siyasi unsur ise özellikle 11 Eylül'den sonra İslam dinine, terörle ilişkili bir din imajı yüklenmesidir.²⁹

İslam coğrafyası, yöneticilerin adaletsiz davranmalarından ve ekonomik düzeyin düşmesinden dolayı oluşan bunalım ortamından kurtulmak için dini liderlerin etrafında toplanmaya başlamıştı. 20. yüzyılın sonlarında Hasan el-Benna, Seyyid Kutub ve Mevdudi bu liderlerdendir. Bu şahsiyetler, çözümü tüm berraklığıyla ve bütün pratikleriyle İslam dinine dönüşte aramışlardır. Dolayısıyla 1970'li yıllardan sonra İslam coğrafyasında yönetimlere karşı, dini referans alan bu şahsiyetlerin liderliğinde İslami bir hareket başlamıştır. Bu isimler zamanla kendilerine taraftar bulsalar da bu hareketin en büyük handikabı, düzenli bir stratejiye sahip olmamalarıydı. Müslüman toplumun krizlerini çözmeyi hedefleyen bu hareketin, strateji yokluğundan dolayı seçtiği yöntemlerden biri silahlı mücadeledir. Dolayısıyla Müslüman coğrafyasını, sömürgecilerden kurtarılmış bir yaşam alanı sunmak isteyen bu hareketin mücadele yöntemi; batının; İslam dinini terör dini olarak yaftalamak için kullandığı bahanelerden birisidir.³⁰

Sovyetler Birliği'nin, Afganistan'ı işgal etmesinden sonra Afganlar, Müslüman devletlerden destek gördüğü gibi ABD'den de destek görmüşlerdir. Ancak ABD, diğer devletler gibi yalnızca askeri güç desteğinde bulunmamış, kendisine büyük tehdit olarak algıladıkları Sovyetler Birliğine daha çok zarar vermek

²⁹ Mahmood Hamdani, **İyi Müslüman Kötü Müslüman: Amerika, Soğuk Savaş ve Terörün Kökenleri**, 1.Baskı, 1001 Kitap, İstanbul, 2005, s. 178

³⁰ Özel, a.g.e., s. 14-16

adına anti-komünistlerden oluşan radikal eylemcileri de Sovyetler Birliğine karşı mücadele etmek için eğitmiş ve Afganistan'a göndermiştir. Böylece ABD desteğiyle Afganistan'da, İslam dinine ait semboller kullanan İslamcı bir teröre zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Bugün, bu zeminde yetişen ancak örgütün adının doğru olup olmadığı bile tartışılan fakat kamuoyu tarafından El-Kaide olarak bilinen örgütün yaptıkları sonucunda batı dünyasında İslam ve terör, ilişkilendirilmiş ve İslam düşmanlığı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bugün, İslam'ın terörle özdeşleştirilmesindeki en büyük pay, El-Kaide terör örgütüne ve yaptıkları eylemelere aittir.³¹

Terörün, devletlerin çıkarlarına göre istedikleri şekilde bir bahane olarak kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla terör, siyasi menfaatler için kullanılabilirdiği gibi bazı dini çıkarlar için de kullanılmaya oldukça müsait bir olgudur. Özellikle yaşadığımız yüzyılda İslam ve terör arasında ilişki kurmaya çalışılarak İslam dininin kötülenmek istendiği görülmektedir. Bu yüzden dünyaya İslam dininin teröre olan bakışını anlatmak veya açıklama zorunluluk içermektedir. İslam dininin, teröre karşı olan tavrı Müslümanlar tarafından biliniyor olsa dahi bu tavrı bütün mecralarda dünyaya göstermek gerekmektedir. Müslümanların kamuoyuna, barış karşıtı ve savaş yanlısı insanlar olarak tanıtılmaya başlanması bu tavrın ivedilikle ve daha sık hatırlatılması gerektiğinin aciliyetini göstermektedir. Bu tavrı da İslam'ın temel kaynakları olan Kuran-ı Kerim ve sünnetten alıntılar yaparak göstermek gerektiğini ifade etmek gerekmektedir.

Bu bağlamda, İslam dinini terörle ilişkilendirmeye çalışırken genellikle Müslümanları, Müslüman olmayanlarla birlikte yaşamak istememesi durumunun ve cihad kavramının doğurduğu sonuçların bahane olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu yüzden bu iki bahsi ayrı başlıklarla ele almak gerekmektedir.

---

³¹ Özel, a.g.e., s. 21

2.3.1.Müslümanların Gayrimüslimlerle Olan İlişkisi Ve Birlikte Yaşama Duygusu

Modern dünyada insanlar; inançlarına, yaşam tarzlarına, siyasi görüşlerine eğitim seviyeleri ve ekonomik durumlarına göre sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır. Böyle bir dünyada, İslam karşıtları tarafından terörist olanlar ve olmayanlar diye bir ayırım yapılarak Müslümanları terörist olanlar sınıfına diğer din mensuplarını ise terörist olmayan sınıfına yerleştirerek bilinçli bir karalama girişimi yapılmaktadır. Bütün bu ayrımlar karşısında İslam dininin, bütün insanları inananlar ve inanmayanlar olarak yalnızca iki gruba ayırdı bilinmektedir.³²

Buradaki ayırımın ise dışlayıcı bir ayrıma dayalı değil, “..biz o ‘emaneti’ göklere, yere ve dağlara önerdik; onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar ancak onu insan yükledi.”³³ Ayetinde bahsedilen ve insanın iradesine bırakılan “emanet”in kabul edilip edilmemesine dayalı bir ayırım olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla İslam dini insanları; ekonomik durum, siyasi görüş, ırk, dil, cinsiyet ve toplum ayırımına tabi tutmaksızın bütün insanları bir aile olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda İslam dini, insanlar arasındaki farklılıkların, çatışma sebebi olarak değil, sosyal ilişkiler anlamında bir zenginlik olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve insanlar arasındaki üstünlük durumunun ölçütü olarak insanların kabul ettikleri sorumluluğu dünya hayatında en doğru şekilde yerine getirmek olarak tayin etmiştir.³⁴

İslam dininin inanç ve ibadet esaslarına göre yaşam şartlarının belirlendiği bir toplumda, Müslüman olmayanlar inançlarında özgür bırakılmış ve onların can ve mal güvenliği Müslümanların canı ve malıymış gibi teminat altına alınmıştır. Buna örnek olarak “Medine Vesikası” gösterilebilir. Hz.Peygamber, Medine’ye hicret ettikten hemen sonra bu şehirde yaşayan Yahudi ve Müşriklerle onların haklarını da koruyan ve dini açıdan çok kültürlülüğe sahip bir toplumun birlikte yaşamasına imkan sunan bir anlaşma yapmıştır. Müslüman olmayanların haklarını da gasp etmeyen bu

³² Araf 33/72 , Kehf 18/29, Teğabün 64/2

³³ Ahzab 33/72

³⁴ Hucurat 49/13

anlaşma, İslam dinini diğer din mensuplarıyla birlikte yaşaması konusunda nasıl bir tutum sergilediğini açıkça göstermektedir.

Müslümanların gayrimüslimlerle ilişkilerinin nasıl olması gerektiği şu ayette açıkça ifade edilmektedir:

*“ Sizinle din uğruna savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmekten ve onlara adaletle durmaktan Allah sizi menetmez. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah ancak sizinle din uğrunda savaşanları sizi, yurtlarınızdan çıkarırları ve çıkarılmanız için onlara yardımda bulunanları dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa, işte zalimler onlardır.”*³⁵

Bu ayetten; Müslümanların diğer din mensuplarıyla olan ilişkilerinin barış temelli olduğu ve bu barış ilkesinden yalnızca diğer din mensuplarının düşmanca tavırları sonucunda vazgeçilebileceği anlaşılmaktadır. Bu durumda haksız yere bir başka toplumu veya devleti işgal etmek ve sömürmek İslam dininde yeri olan bir davranış değildir. Ayrıca böyle bir durumla karşı karşıya olan Müslüman bir toplumun savaştan kaçınmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Yine bu ayette, Müslümanların diğer devlet ve toplumlara karşı olan dış politikalarını belirleyecek temel ilkeler de yer almaktadır. Ayrıca İslam dininin, insan fitratında olan savaş duygusunu hepten hiçe saymadığı ve savaş durumunun gerçekleşebilmesi için belli kurallar koyduğu görülmektedir. Bu da İslam dininin, savaş konusuna olan bakış açısını özetler niteliktedir.

Şunu da belirtmek gerekir; vatandaşlık, ulus devlet anlayışında kan bağı ve toprak bütünlüğü esasına dayalıyken İslam devletinde böyle bir şartlanmanın olduğu görülmemiştir. Çünkü İslam dini, insanların vatandaşlık haklarını kendi iradelerine bırakmaktadır. Müslüman olan bir kişi bütün yaşam standartlarıyla İslam devleti vatandaşı olurken Müslüman olmayanlar da bu İslam devleti çatısı altında kendi inançları doğrultusunda yaşamlarını sürdürebilmektedir. Hatta aile ve miras hukuku gibi konularda gayrimüslimler, kendi inançları doğrultusunda hukuki çözümlere başvurma haklarına sahip olmuşlardır. Böylece diğer din mensupları, İslam

---

³⁵ Mümtehine 60/ 8-9

devletinin sunmuş olduğu hukuki çoğulculuk sayesinde İslami hükümlerle yönetilen bir toplumda kendi inançları doğrultusunda yaşama imkanına sahip olmaktadır.³⁶

Sonuç olarak günümüz toplumunda mütemadiyen İslam devletinde, Müslümanlardan başka kimsenin yaşayamayacağı ve Müslümanların, kendi dinlerinden olmayanları öldürdükleri ve hatta bunu kutsal bir vazife olarak yaptıkları algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Oysa İslam dininin temel kaynakları olan Kuran-ı Kerim ve Hz.Peygamber'in sünnetinde ve İslam tarihinde bunu aksini ispatlayan birçok delil bulunmaktadır.

2.3.2. Cihad Kavramı İle Terörün Bağdaştırılması

Cihat kavramı batı zihniyetinde; Müslümanların, Müslüman olmayanlara karşı onları İslam'a kazandırmak için yaptıkları savaş olarak yer almaktadır. Batının böyle bir bakış açısına sahip olmasını, Haçlı Seferlerini kutsal bir savaş olarak atfetmelerine bağlamak mümkündür. Ancak İslam dininin temel kaynaklarına baktığımızda bu dinin, insanları Müslüman yapmak için savaşmak gerektiği gibi bir durumun asla söz konusu olmadığı görülmektedir.

Batı zihniyetinde cihat kavramının terörle ilişkilendirilmesinin bir diğer nedeni de cihat kavramına yükledikleri anlamda yatmaktadır. Sömürgecilik tarihine baktığımızda, sömürge hareketlerine karşı direniş gösterenlerin, sömürgeciler tarafından cihat kavramı kullanılarak olumsuz bir şekilde yaftalandıklarını görmek mümkündür. Cihat kavramının kültürel, dini ve felsefi alt yapısı veya arka planı göz ardı edilerek tanımlanmaya çalışılması, siyasi veya politik menfaatler için bu kavramın art niyetli bir şekilde kullanılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Haçlı Seferlerinde, kutsal savaş kılıfından çok memnun olan batı düşüncesinin, cihat kavramını da çıakrları doğrultusunda şekillendirmeye çalışması buna örnek olarak gösterilebilir niteliktedir.

Arapça bir kelime olan cihat kavramı, “ güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkanları kullanmak” olarak tanımlanmaktadır.

---

³⁶ Özel, a.g.e., s. 55-61

İslam dininde genel ve kapsamlı olarak ise ‘‘ İslam’ı tebliğ, nefis ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek’’ şeklinde tanımlanmaktadır. Tasavvuf literatüründe ise nefse karşı verilen mücadele kapsamında tanımlanmaktadır.³⁷

İslami literatürde cihadın, iki ana başlıkta ele alındığı görülmektedir. Birincisi; küçük cihat olarak da adlandırılan Allah’ın davası uğruna verilen cihattır. İkincisi, büyük cihat olarak da adlandırılan insanın kendisiyle nefesine karşı verdiği mücadeledir.³⁸ İslam alimleri cihat kavramını bu iki ana başlık üzerinde değerlendirirken batı zihniyetinin, bu durumu göz ardı ederek cihat kavramını, İslam dinini kötülemek için bilinçli bir şekilde menfaatlerine göre kullandıklarını söylemek mümkündür. İslam alimlerinin cihat kavramını bu iki ana başlık üzerinde değerlendirmeleri sonucunda, cihat kavramı ile ilgili şu iki tanımdan bahsedilmektedir : ‘‘ Allah yolunda can, mal , dil ve diğer vasıtalarla savaşta elden gelen güç ve gayreti sarf etmektir.’’ ve ‘‘ Bütün gücüyle dini yaşamak ve yaymak adına ve bu yolda öne çıkabilecek engelleri aşmaya çalışmak adına gayret sarf etmek.’’³⁹

Kuran-ı Kerim’de birkaç ayetle cihat kelimesinden doğrudan savaş kast edilmektedir. Ancak Kuran’da, Müslümanların hangi şartlar altında, kimle ve ne zaman savaşabileceği de belirtilerek cihat kavramının savaş anlamı, belirli kurallar çerçevesinde kısıtlandırılmıştır. Örneğin: ‘‘ Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah, aşırı gidenleri sevmez.’’⁴⁰ ayetinde, Müslümanların kimle savaşacakları belirtilmiş ve Müslümanlar, aşırıya gitmemeleri konusunda uyarılmıştır. Dolayısıyla Müslümanlar kendileriyle savaşanlarla ve zalimlik yapanlarla savaşabilecek ancak bu savaşlarında taşkınlık yapmaktan ve zulmetmekten uzak duracaklardır.

Cihat kavramı, Kuran’da yalnızca savaşmak anlamında kullanılmamıştır. Cihat Kuran’da, Allah’a yakınlaşmak için gösterilen çaba ve sabrederek kafirlere

³⁷ Özel, a.g.e., s. 67

³⁸ Saffet Köse, Cihat Şiddete Referans Olabilir Mi?, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 2007, Sayı 9, s. 43

³⁹ Cafer Sadık Yaran , ‘‘Dinler ve Cihad ‘‘, **İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad**, Editör Ahmet Ertürk, 1.Baskı, Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 51

⁴⁰ Bakara 2/ 190

karşı mücadele etmek anlamlarında da kullanılmıştır. “ *Ey iman edenler, Allah’a karşı gelmekten sakının; O’na yaklaşılmaya vesile arayın ve O’nun yolunda cihat edin ki kurtuluşa eresiniz.*”⁴¹ ayetinde, cihadın Allah’a yakınlaşmak için yapıldığı vurgulanırken “ *öyle ise kafirlere itaat etme, onlara karşı bu Kuran ile büyük mücadele ver*”⁴² ayetinde ise kafirlere karşı verilecek mücadelenin savaşa değil, Kuran ile olacağı vurgulanmıştır.

Sonuç itibariyle cihat kavramı İslam dininde, savaşmak anlamında kullanılsa da öncelikli anlamın bu olmadığı ve Müslümanların her zaman barışı ve ilmi, savaştan daha öncelikli bir seçenek olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Savaş, Müslümanlar için yalnızca can ve mal güvenliğini sağlamak ve İslam dinine karşı yapılan saldırıları önlemek amacıyla başvurulan mücadele yöntemlerinden birisi olmuştur. Bu şartlar dışında savaşın, İslam dininin başvuracağı mücadele yöntemlerinden birisi olabileceğini söylemek mümkün değildir. Batı zihniyetinin, cihat kavramını savaş ve terörle ilişkilendirerek İslam dinini karalamaya çalışması, kamuoyunda algı oluşturma girişimlerini meşrulaştırma çabasından başka bir şey değildir.

3. Terör

3.1. Terör ve Terörizm Kavramlarının Tanımı

Terör sözcüğü, ulusal çıkarlara göre çeşitli tanımlar içerebildiğinden tarifini yapmak oldukça güç bir iştir. Bu yüzden terör sözcüğünün kavramsal olarak tarifini yapmak daha mümkün görünmektedir. Terör, Türkçe olarak “*tedhiş*”, “*yıldırma*”, “*korkutma*” anlamlarına gelmektedir. Kısaca terör, amaca veya birtakım amaçlara ulaşmak için yapılan hukuka uygun olmayan eylemlerdir.⁴³ Birden çok tanım içeren terör ve terörizm kavramlarını enine boyuna tahlil edip bütün bilinmeyenleriyle açıklamak gibi bir gayemiz bulunmamaktadır. Bizim burada yapmak istediğimiz, araştırma konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi için terör ve terörizm kavramlarının anlamlarını açıklayarak kavramsal bir çerçeve oluşturmaya çalışmaktır.

⁴¹ Maide 5/ 35

⁴² Furkan 25/ 52

⁴³ Haydar Çakmak, **Terörizm**, 1. Baskı, Platin Yayınları, 2008, Ankara, s. 29

Geçmiş dönemlerde yalnızca bir olgu olarak var olan terörizmin, yaşadığımız çağda toplumsal ve siyasi bir sorun haline dönüştüğü görülmektedir. Gün geçtikçe dünyanın da değişmesiyle beraber insanlar bu değişim ve gelişime ayak uydurmak için birtakım girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle iletişim ve ulaşım alanında son yüzyılda önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Dünyanın yakaladığı bu değişim ve gelişim alanındaki ivme insanların teröre bakışını da değiştirmiştir. 19.yüzyılda yapılan terör eylemleri ile 21.yüzyılda yapılan terör eylemleri arasında hem kullanılan araçlar açısından hem de eylemin etki boyutu açısından farklılıklar vardır. Dolayısıyla terör kavramının terim olarak da yüzyıllara göre bazı değişimler yaşadığını söylemek mümkündür.

Türkiye, BM Genel Kurulunda Terör-İnsan Hakları karar tasarısında terörün devlet ve hükümetleri ihlal ettiği gibi insan haklarını da ihlal edeceği görüşünü dünyaya kabullendirerek milletlerarası bir forumda adeta kavramsal bir devrim gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla bu kavramsal devrim sayesinde terör kavramının tanımı yapılırken artık insan haklarının ihlal edildiği de belirtilmeye başlanmıştır.⁴⁴

11 Eylül 2001’de El-Kaide’nin Amerika Birleşik Devletlerinin iki önemli sembol binası olan Savunma Bakanlığı ve Dünya Ticaret Örgütü binasına uçaklarla yapmış olduğu saldırı, küresel boyutta bir terör olarak nitelendirilmiş literatüre modern bir terör kavramının yerleşmesine neden olmuştur. Sonuç olarak terör geçmiş dönemlerden günümüze kadar birçok değişim göstermiştir. Bu durum da terörün ortak ve tek bir tanımının yapılmasını oldukça zorlaştırmıştır.

Büyük Larousse Ansiklopedisi, terör kavramını: ‘‘ Bir gücü, bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma, yıldırma, tedhiş olarak ‘‘ tanımlamaktadır. Terörizm kavramını ise :’’ Bireylerin ya da zınlıkların şiddete dayanan ve kişilere, mallara ya da kurumlara yönelik siyasi eylem, bu şiddet eylemlerinin tümü, bireysel ya da ortaklaşa terörizmin çeşitli biçimleri (cinayet, rehine alma, patlayıcı yerleştirme, sabotaj vs.) olabileceği gibi çeşitli ereklere (

⁴⁴ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 24

ülkenin bağımsızlığı, bir siyasal rejimin devrilmesi, devlet siyasetinin bazı yönlerine itiraz vs.) de olabilir ‘‘ diye tanımlamaktadır. ⁴⁵

Sosyal Bilimler Sözlüğü terörizmi :’’ *Yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, hedeflenen kitleyi yıldırıp, korkutarak, planlı ve bilinçli bir biçimde şiddet kullanması ya da kullanma tehdidinde bulunması.*’’ olarak tanımlamaktadır. ⁴⁶

Faruk Örgün’ün ilmi çalışmalarından çıkarmış olduğu bazı terör tanımları şöyledir:’’ *Temelde şiddet ve korkutma yoluyla insanların ve hükümetlerin uygulama ve politikalarını değiştirme girişimi’’*, *‘‘ İnsanlara ve mallara karşı eylem yapmakla korkutarak siyasal, sosyal, ekonomik ya da dinî değişikliğe ulaşma girişimi’’*, *‘‘Müşterek tehlike yaratabilecek nitelikte herhangi bir aracın kasten kullanılması’’*, *‘‘ sosyal düzeni yıkmak amacıyla, ne surette olursa olsun halkı dehşet içine sürükleyecek araçlar kullanılması’’*, *‘‘bir devlet başkanının, onun yerine hareket eden kişilerin, kamu görev ve yetkilerini kullananların bu görev yetkiler nedeniyle hedef alınarak sağlıklarına, vücut bütünlüklerine ya da hayatlarına karşı yöneltilen eylemler’’*, *‘‘ kamu mallarının ya da kamunun kullanımına yönelik malların zarar görmesi, yok edilmesi amacıyla yapılan eylemler’’*, *‘‘ ortak bir tehlike yaratılarak insanların hayatlarını tehlikeye düşürecek nitelikteki eylemler’’*. ⁴⁷

3.2.Terör Kavramını Tanımlama Sorunu

Terör kavramı üzerinde ittifak edilmiş ortak bir tanımından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Terörün tanımı, eylemin yapılış şekline, önemine, işlevine, eylemde kullanılan araçlara, eylemin doğurduğu etki ve boyuta göre farklılaştığı gibi terör eyleminin sonucunda ulaşılmak istenen amaca göre farklılık gösterebilmektedir. Terör eyleminin, eylem gerçekleştikten sonra yapılan tanımlara göre tanımlanmaya çalışıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla terör kavramı üzerine

⁴⁵ Maydan Larousse, **a.g.e.**, c. 19, s. 213

⁴⁶ Arda, **a.g.e.**, s. 581

⁴⁷ Faruk Örgün, **Küresel Terör**, 1. Baskı, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul, 2001, ss 18-70

yapılan bazı tanımlar; kavramın kendisini değil, eylemin sonucunda yapılan söylemleri ifade edebilmektedir.

Terör; tarihsel, kültürel, siyasi, teknolojik, sosyal ve psikolojik faktörlerin etkisi altında kompleks bir sistem içerisinde şekillenmektedir. Dolayısıyla teröre etki eden bu faktörlerden herhangi birinin terör tanımının merkezine alınıp genelleme yapmak için kullanılamayacağından terör kavramının tanımını yaparken doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi tek başına yeterli olmamaktadır. Teknolojik gelişmelerle beraber tarihi, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlardaki değişimler, terör kavramına olan bakış açılarında farklılığa sebep olabilmektedir. Terörün, özellikle siyasi boyutunun, terör kavramına olan yaklaşımlardaki farklılığı daha net ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla terörün, devletlerin siyasi ve hukuki çıkarlarına göre de farklı tanımları yapılabilmektedir.⁴⁸

Terör kavramı hakkında genel geçer ve ortak bir tanım üzerinde ittifak yapılamasa da herkes tarafından kabul edilebilecek bir şekilde tek ve net bir terör tanımı yapma imkanının olmadığı üzerinde ittifak sağlandığı görülmektedir. Sonuç olarak, terör kavramının net bir tanımının yapılamaması terörü etkileyen birçok faktörün olmasından ve bu faktörlerin de sürekli değişime müsait olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁹

Terörün tanımının yapılamamasının nedenini devletler ve bu alanda çalışmalar yapan bilim insanları arasındaki uyuşmazlıkta aramak gerekir. Devletler, terörü tanımlamaya çalışırken özgürlük ve kurtuluş hareketlerinde bulunan grupların girişimlerini terör kapsamına alıp almama konusunda çelişkiler yaşayabilmektedir. Örneğin, bir devletin iktidar grubu muhalif grubun iktidarı engellemek adına yaptığı faaliyetleri terör olarak nitelendirebilmektedir. Tarih bu nitelendirmelerle doludur. Bu bağlamda, devletlere terörü tanımlama yetkisinin verildiği görülmekte ve bu durum da bilim insanlarını tutarlı bir terör tanımı noktasında ikileme

⁴⁸ Aydınalp, a.g.e, s. 40.

⁴⁹ Ahmet Özel, **İslam ve Terör Fıkhi Bir Yaklaşım**, 2.Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, Sayfa No 25.

sürüklemektedir.⁵⁰ Terör kavramının dinamik bir yapıya sahip olması da kavramın tanımının yapılmasını zorlaştıran bir diğer etkidir. Örneğin, terörün son yüzyılda dini referanslarla bağımsızlık savaşları adı altında bir mücadele biçimi olarak kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla terörün bu dinamikliği, kendisine bazen yeni tanımlar kazandırırken bazen de var olan tanımlarına genişlik kazandırmaktadır.

Ayrıca şunu da söylemek gerekir ki terör kavramı üzerine yapılmış tek bir tanımda ittifak sağlanamaması hususunu normal bir durum olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü oldukça derin bir tarihsel altyapıya sahip olan terör kavramına, toplumların beklentilerine ve siyasi çıkarlarına göre sürekli yeni anlamlar yüklenebilmektedir. Böylece terör kavramı, dönem dönem değişik tanımlar içermeye maruz kalmaktadır.⁵¹ Terörün net bir tanıma sığdırılamaması durumunu olağanüstü bir problem olarak görmek yerine kavramın özünün anlaşılması gerektiğine odaklanmak daha bilimsel ve sağlıklı bir yaklaşımdır.

3.3. Terörün Tarihsel Gelişimi

Terör kavramını tanımlama sorunu, hangi olayın terör olduğu konusunda fikir birliği sağlanamamasına sebep olmuştur. İlk terör olayının ne zaman, nerede ve kim /kimler tarafından gerçekleştirildiği konusunda bir fikir birliğinden bahsetmek güçtür. Dolayısıyla terörün tanımında yaşanan ortak paydada buluşamama sorunu, terörün başlama tarihi konusunda da yaşanmaktadır.

İnsan ürünü olan terörün tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Dolayısıyla tarih sahnesine baktığımızda terör niteliği taşıyan birçok olay yaşandığını görmek mümkündür. Bu olaylar bir sınıflandırmaya tabi tutularak sistematik olarak detaylı bir şekilde incelenmediği için tarihteki ilk terör olayı hakkında doğrudan net bir tarihsel bilgi vermek mümkün değildir. Ancak tarihteki terör olaylarının bir sınıflandırılması yapıldığında klasik dönemlerde terör faaliyetlerde bulunan örgütlere Sikari ve Haşhaşi örgütleri örnek olarak verilmektedir. Gerçekleştirilen ilk terör olayı hususunda ortak bir kanaate varılan örgüt, Zealots örgütüdür. Dini gayeler taşıyan

⁵⁰ Flamur İsmaili, **Medya ve Terörizm İlişkisi: IŞİD Örneği** (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), s. 25.

⁵¹ Zafer Cirhinlioğlu, **Terör ve Toplum**, 1.Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004, Sayfa No 29,

Zealots adlı bu örgüt, M.S. 6-135 yılları arasında Romalı, Yahudi ve Yunan yöneticilerin yönetim şekillerine ve halklarına olan davranışlarına karşı girişimde buldukları eylemler, tarihteki ilk terör olayı olarak kabul görmektedir. Zealots örgütü, Romalı, Yahudi ve Yunan yöneticilere karşı suikast ve terör eylemleri girişimlerinde bulunmuşlardır. Örgütün, dini mezhep mensuplarından oluştuğu ve din adamlarının bu terör örgütünü kontrol ettiği bilinmektedir. Zealots örgütü, toplantı ve merasim gibi kalabalık ortamlarda elbiselerinin altın gizledikleri ‘‘sica’’ adı verilen küçük bir kılıçla suikastlerini gerçekleştirmiştir. Bu örgüt zamanla ‘‘Sikariler’’ adını almıştır. Sikariler, Kudüs’ü ele geçirme yolunda ölmenin kutsallığına inanarak suikastlarını bu uğurda gerçekleştirmişlerdir. Tarihte ikinci terör olayı olarak Hindistan’da 7-17 yılları arasında faaliyet gösteren yine dini kaynaklı olan ‘‘Thug’’ adlı grubun yaptığı eylemler gösterilmektedir. Bu dini mezhebin, kurbanlarının kendi ırklarından yani Hintlilerden seçtiği diğer ırklara karşı eylemlerde bulunmadıkları bilinmektedir. Bu mezhebin üyeleri, ipekten yapılmış bağ ile kurbanlarının boğarak öldürerek kendilerine has bir yöntem geliştirmişlerdir.⁵²

Terörün tarihine eski çağlardan bu yana baktığımızda Hasan Sabbah ve örgütünden de bahsetmek gerekmektedir. İsmailiye mezhebinin bir kolundan olan ve ‘‘Haşhaşiler’’ olarak bilinen bu örgüt, liderleri Hasan Sabbah tarafından hedef gösterilen kişilere suikast yapmışlar ve liderlerine olan bağlılıklarını göstermek için de suikastlarından sonra olay yerinden kaçmamışlardır. Liderler Hasan Sabbah’ın belirlediği yol üzerinde ölmeye hazır olan bu insanlar, Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah, veziri Nizamülmülk ve Selehaddin Eyyubi gibi yaşadıkları dönemin en önemli şahsiyetlerinden olan kişileri kendilerine hedef seçerek yaşadıkları dönemde toplumda huzursuzluk çıkmasına neden olarak korku salmışlardır. Ölümü bir risk olarak değil, cennete kavuşmak olarak gören Haşhaşiler zamanında terör kavramından bahsedilmemiş olsa da toplum üzerinde korku oluşturan bu örgütün, geçmişten bugüne var olan terör örgütlerinin anası olduğunu söylemek mümkündür. Hasan Sabbah ve fedaileri uzun süre Alamut Kalesi’nde yaşadıkları sonra Moğollar tarafından yok edilmiştir. Bu örgütün yapılanma sistemi ve liderlerine olan

⁵² Haydar Çakmak, **Terörizm**, 1.Baskı, Platin Yayınları, Ankara, 2008, s. 17.

bağılıklarından gerçekleştirdikleri eylemlerindeki mentalite, günümüz terör örgütleri için adeta yol gösterici niteliği taşımaktadır.⁵³

Eski çağlardaki terörün sadece bireylere yönelik değil, kitle ve gruplara yönelik de gerçekleştirildiği görülmektedir. Bünyesinde birçok savaş, istila ve soykırım bulunduran Eski Çağlarda, dönemin güçlü devletleri tarafından kitlesel terör eylemleri gerçekleştirilmiştir. Buna örnek olarak yüzyıllar süren ve birçok sivilin hayatına mal olan ‘‘Haçlı Seferleri’’ gösterilebilir. Nitekim bu dönem, kilisenin belirlediği amaçlar doğrultusunda Tanrı’nın buyruğu adı altında gerçekleştirilen eylemlerle bilinmektedir. 15.000 kadın, erkek ve çocuğun katledildiği Avrupa tarihindeki ilk soykırım olarak bilinen ‘‘Albigen Haçlı Saldırısı’’ yine bu dönemde bu buyruk doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.⁵⁴

Terörü daha iyi anlayabilmek için bu kavramın, insanlık tarihi boyunca süregelen yaşam skalasını ve gelişimini bilmekte fayda vardır. Baskı ve şiddet sonucu travma yaşayan bireyler, nasıl maruz bırakıldıkları durumları kendisinden sonraki bireylere uyguluyorsa aynı durum travma yaşayan toplumlarda da söz konusu olabilmektedir. Dünya tarihindeki en büyük soykırımı yaşayan Yahudilerin, bugün Filistinli Müslümanlara yönelik yaptığı şiddetli bir zalimlik içeren eylemleri ve politikaları, başka bir şekilde açıklamak pek de mümkün görünmemektedir. Geçmiş dönemlerde yaşanan ‘‘fiziksel’’ savaşların izleri hala toplumların hafızasında yer almaktadır. Bu izler, sadece hafızalarda yer almaktan ziyade günümüzde yeni çıkar çatışmaları doğurmak için bir sebep olarak bile kullanılabilir. Örneğin, terörün küresel boyuta ulaşmasında büyük bir paya sahip olan El-Kaide, ‘haçlı zihniyetini’ karşısına almaktan söz ederek binlerce masum cana kıymıştır. Karşısına düşman koyarak müritlerine motivasyon sağlamayı ve kutsal savaşına destekçi sağlamayı hedeflese de aslında ‘o’ zihniyetten bir farkı olmadığını da göstermektedir.

⁵³ Ernest W. Heine, **Güvercin Gerdanlığı Alamut’a Dönüş**, 1.Baskı, Yurt Kitap, Ankara, 2002, s.204

⁵⁴ Micheal Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, **Tapınak Şövalyeleri Mesihin Mirası**, 2.Baskı, Nokta Yayınları, İstanbul, 2005, s.41

3.3.1. 19.Yüzyıl Ve Sonrasında Terör

19.yüzyıl dünyasında Amerika ve Çarlık Rusya da terör eylemlerinden nasibini almıştır. 1861-1865 yılları arasında gerçekleşen Amerika İç Savaşı'nın mağlup tarafı olan Güneyliler, yeniden baskı oluşturmak için "Klu Klux Klan" adlı bir örgüt kurmuşlardır. Ancak bu örgütün hedeflerine ulaşma yolunda çok da etkili olduğu söylenememektedir. Çarlık Rusya'da ise anarşizmin popülerliğinden motive olan anarşistler, "Halkın İradesi" adıyla kurdukları örgütle Çarlık yönetimine karşı eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bu örgüt, dönemin Valisini ve Çar 2.Aleksander'ı öldürmekten sorumlu tutulmuştur.⁵⁵

20.yüzyıla kadar terör örgütleri tarafından birçok terör eylemi gerçekleştirilmiştir. Ancak bu eylemlerin sonuçlarının etkisi yalnızca gerçekleştirildiği dönem içerisinde hissedilmiştir. Oysa 1914 yılında Sırp Gavrilo Princip tarafından gerçekleştirilen eylemin etkisinin hala hissedildiğini hatta siyasi arenada bir domino etkisi yarattığını söylemek gayet tabiidir. Gavrilo Princip'in, Avusturya-Macaristan İmparatoru Veliahtı Arşidük Ferdinand'a yönelik yaptığı suikast, dünya savaşının çıkmasına sebep olarak gösterilmiş ve bu savaşta bir çok devlet karşı karşıya gelmiştir. Dolayısıyla bu suikast, terörizm tarihinde büyük çaplı sonuçlar doğuran bir terör eylemi olarak gösterilmektedir.⁵⁶

Fransız İhtilali'nden sonra popülerlik kazanan terörün, anarşizm hareketlerinden de aldığı motivasyonla yayılmaya başladığı görülmektedir. Yine ihtilalden sonra modern terör kavramının oluşmaya başladığı ve ivme kazandığı da söylenmektedir. 19.yüzyılda Rusya'da "Norodnaya Volya" (Halk Özgürlüğü) hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareket, iktidara karşı eylemlerde bulunarak 1 Mart 1881 yılında Tsar Alexander II'yi öldürmüş ve böylece yakın dönem tarihinde devlete karşı terör eylemi gerçekleştiren ilk terör örgütü olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷ Aynı zamanda "Norodnaya Volya" hareketi, St.Petersburg Valisini de öldürerek bu tür eylemlerin Avrupa'da gerçekleşmesine öncülük ederek terör örgütlerine ilham

⁵⁵ Çakmak, a.g.e., 19

⁵⁶ a.g.e., 20.

⁵⁷ Aydınalp, a.g.e., 47

olmuştur. Ayrıca Rusya’da ortaya çıkan ‘‘Norodnaya Volya’’ hareketi, önceki dönemlerde gerçekleştirilen bireysel eylemlerden ziyade daha planlı eylemler gerçekleştirilerek sistemli bir teröre geçiş sürecinin mihenk taşı olarak kabul edilmektedir. Çarlık otokrasinin yıkılma sürecinin yaşandığı Bolşevik İhtilali döneminde Rusya, üyeleri devlet adamlarından, hukukçulardan, polis ve ordudan oluşan ‘‘Cheka’’ terör örgütünün, ‘‘beyaz terör’’ adı verilen saldırılarıyla boğuşmuştur. ‘‘Cheka’’ kendisine destek vermeyen sivillere kitlesel saldırılarda bulunarak o dönemde toplumda korku ve panik havası oluşturmuşlardır.⁵⁸

Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan ‘‘Terör Rejimi’’nin terörizm tarihinde, terör olaylarıyla birlikte yer alması konusunda fikir ayrılığı bulunmaktadır. Haydar Çakmak, ‘‘ Terör Rejimi’’nin terör kavramıyla ilgisi olmadığını, Devrim Hükümeti tarafından devrim karşıtlarını bastırmak için uygulanan politika olarak değerlendirmektedir.⁵⁹ Atilla Yayla ise ‘‘Terör Rejimi’’ni, modern terörizmin doğuşuna zemin hazırlayan olaylardan birisi olarak değerlendirmektedir.⁶⁰

19.yüzyıldan sonra terörizmin, totaliter ideolojilerin gerçekleştirilmesi için kullanılmaya başlamasıyla yeni bir boyuta büründüğü görülmektedir. Atilla Yayla bu ideolojileri Marksizm-Leninizm, Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmektedir. Terörün boyut değiştirmesine sebep olan bu ideolojilerden tarihsel olarak ilki Marksizm-Leninizm’dir. Bu doktrinde Marx ve Engels’in terör konusundaki görüşlerinde grilik ve çelişkiler olduğu görülmektedir. Doktrinde, bireysel terör ile kitle terörünün ayrımı yapılarak etkili sonuç almada kitle türünün daha başarılı olduğu ifade edilmektedir. Bireysel girişimlerle gerçekleşen kolay yollara başvurulmuş terör eylemlerine karşı çıkılarak uzun vadeli, planlı ve örgütlü bir terörün benimsendiği görülmektedir.⁶¹

Diğer totaliter rejimlerden olan Faşizm ve Sosyalizm ise iktidarı ele geçirme sürecinde düşmanlarını ortadan kaldırmak için ve iktidar koltuklarını

⁵⁸ a.g.e., 47

⁵⁹ Çakmak, a.g.e., 19

⁶⁰ Atilla Yayla, ‘‘Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış’’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1990, Cilt 45, Sayı 1,2015, s.344

⁶¹ a.g.e., s. 349

sağlamlaştırmak için düşmanların karşı terörizmden faydalanmıştır. Faşizmin öncüsü Mussolini, kendi ideolojisini yayanların eylemlerini sevinçle karşılamak ve komünistlere karşı yaptıkları eylemleri kahramanlıkla nitelendirilmiştir. Aynı Mussolini, komünistlerin Faşizm savunucularına karşı yaptığı terör eylemlerini ‘gerici’ ve ‘ahmak’ terör diye vasıflandırdığı bilinmektedir.⁶²

1941 yılında gerçekleştirilen ‘Atlantik Planıyla’ sömürü altında olan Afrika, Asya ve Ortadoğu halkına motivasyon olmuş ve yöre halkını kendi kendisini yönetebilme arayışına sürükleyerek sömürgeciliğe karşı eylemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kendi kendini yönetebilme talebinde bulunan sömürgecilik karşıtı hareketler, sömürgeciler tarafından terörist olarak suçlanınca kendilerine özgürlük savaşçısı vasfını yüklemişlerdir. Örneğin; Filistin Kurtuluş Örgütü gerilla yöntemiyle İsrail’e karşı verdiği savaşla terör örgütü olarak itham edilmiştir. Ancak FKÖ’nün, kendi toprakları için savaşanların terörist olamayacağını ve sadec devrimci bir özgürlük savaşçısı olabileceğini ifade ettiği bilinmektedir.⁶³

Anarşizmin ayak izlerini takip etmeye başlayan terörizm, II. Dünya Savaşı sonrası yayılma konusunda bir ivme kazanmıştır. Atilla Yayla 1960’lar sonrası terörizmi üç döneme ayırmaktadır. Birincisi; Kanada, İrlanda ve İspanya’da örneklerine rastladığımız ‘etnik-ayrılıkçı terör’ dönemi. İkincisi; Japonya ve Kuzey Amerika gibi demokratikliği ile ön plana çıkan ülkelerde görülen ‘şehir terörü’dür. Üçüncüsü ise kendine has bir tarzı olan ‘Latin Amerika terörü’dür.⁶⁴

Modern terör eylemlerinin 1960’lı yıllardan itibaren başladığını söylemek mümkündür. Çünkü terör olaylarındaki ilkler bu dönemden sonra gerçekleşmiştir. Örneğin, Filistinli kadın terörist olan Layla Halid tarafından gerçekleştirilen ilk uçak kaçırma olayı bu dönemde gerçekleşmiştir. 1972 yılındaysa terör olaylarında bir ilk daha yaşanarak 1972 Münih Olimpiyatlarında Filistinli terör grubu, İsraili sporcuları kaçırmıştır.⁶⁵

⁶² Yayla, a.g.e., s. 351

⁶³ Aydınalp, a.g.e., s. 51

⁶⁴ Yayla, a.g.e., s. 353

⁶⁵ Çakmak, a.g.e., 21

1990'lı yıllara gelindiğinde Soğuk Savaş döneminin de bitmesiyle toplumsa, ideolojik temelli kamplaşmaların minimum seviyeye indiği görülmektedir. Haydar Çakmak, 1990'lı yıllarda gerçekleşen terör olaylarının temelinde ideolojik dayatmaların değil etnik ve dini kökenli unsurların hakim olduğunu söylemektedir. Çakmak'ın dini kökenli terör eylemlerinden kastı, bir dinin mensuplarının kendi dininden olmayan başka bir din mensuplarına karşı yaptığı saldırılar değildir. Çakmak, bu duruma örnek olarak El-Kaide'nin Amerika'ya saldırmasının sebebinin Amerika'nın Hristiyan olmasına değil, emperyalist olmasına bağlamaktadır. Dolayısıyla ona göre dinci terör ifadesi, İslamcı terör ifadesine dönüştürülerek İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı zarar vermek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda Çakmak, İslamcı terör veya dinci terör tabiri yerine, Arap milliyetçi terörü tabirini kullanmanın daha doğru olacağı görüşünü savunmaktadır.⁶⁶

Terörizm tarihine baktığımızda 1990'lı yıllarda dünyanın birçok bölgesinin terör olaylarına maruz kaldığı görülmektedir. Örneğin; Hizbullah'ın 17 Mart 1992 tarihinde Buenos Aires'teki İsrail Büyükelçiliği'ne düzenlediği bombalı saldırıda 29 kişi ölmüştür. Yahudi bir ABD'li vatandaşın 25 Şubat 1994'te Batışeria'daki bir camiye yaptığı ağır silahlı saldırıda 29 Filistinli hayatını kaybetmiştir. 1999 yılının Eylül ayında Çeçen milislerin, Rusya'nın farklı bölgelerinde gerçekleştirdiği terör eylemlerinde 350 kişi ölmüştür. 31 Ocak 1996'da Sri Lanka'da, Tamil Kaplanları tarafından bomba yüklü bir araçla Merkez Bankasına yapılan saldırıda 90 kişi ölmüştür. 7 Ağustos 1998'te 291 kişinin öldüğü ABD Büyükelçiliğine yapılan saldırıdan El-Kaide terör örgütü sorumlu tutulmuştur.⁶⁷ 1990'lı yıllarda birçok insanın hayatına mal olan çok sayıda terör eyleminin gerçekleştirildiği görülmektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde ise El-Kaide tarafından New York'ta Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a gerçekleştirilen uçak saldırısı, terörü dünya gündeminde bambaşka bir boyuta taşıyarak terörizme küresel bir boyut kazandırmış ve terörü uluslararası ilişkilerde devletlerin birbirlerine karşı kullanabilecekleri etkili bir silah haline getirmiştir. Dünyanın 'jandarması' olarak vasıflandırılan ABD gibi güçlü bir devletin kendi toprakların böyle bir saldırıya maruz kalması, terör destekçilerine

⁶⁶ A.g.e., s. 24

⁶⁷ Çakmak, a.g.e. s. 25

motivasyon olmuş ve terörün etkisinin ne kadar büyük olabileceğini göstermiştir. ABD 11 Eylül saldırıları sonucunda Afganistan'a ve Taliban hükümetine karşı savaş ilan etmiş ve bu savaşı "teröre karşı açılan savaş" olarak nitelendirilerek Afganistan topraklarındaki yapmış olduğu eylemleri ve işgal girişimini yasal zemine oturtmayı hedeflemiştir.⁶⁸

Sömürü altındaki Arap dünyasındaki kontrolcü rejimleri devirerek yerine "İslamcı" rejim getirmek için Bin Ladin ve yandaşları tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül saldırıları sonrasında terörün küresel bir boyut kazanmasının yanında, devletlerin ideolojik amaçları doğrultusunda politik hedeflerini gerçekleştirmek için kullandıkları bir enstrümana dönüştüğü de görülmektedir.⁶⁹ Bundan yaklaşık 40 yıl önce CIA ve destekçilerinin, Bin Ladin ve örgütünü Ruslara karşı kendi çıkarları uğruna kullanmak için kurmaları bu dönüşüme örnek olarak gösterilmektedir.⁷⁰

1970'li yıllardan itibaren terör eylemlerinin üstüne koyarak artmaya devam ettiği görülmektedir. 20.yüzyılın son dönemlerine kadar gerçekleştirilen terör eylemlerinde hedefin devleti temsil eden önemli kişiler olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde terör örgütleri, yönetim şekillerine ve hükümetin halkla olan ilişkilerine göre devlet adamlarına suikastlarda bulunmuşlardır. Dolayısıyla bu durum bize 20.yüzyıldaki terörün karakteristik özelliğini göstermektedir. Son yüzyılda gerçekleştirilen terör eylemlerine ve ortaya çıkan terör gruplarına baktığımızda terörizmin, eylem ve mücadele tarzları bakımından başlangıç noktasından uzaklaşarak küresel bir tehdit unsuruna dönüştüğü görülmektedir. Yaşadığımız yüzyılda terörün, ülkelerin birbirlerine itibar suikastı yaparak uluslararası arenada küçük düşürmek ve baskı altına almak için "politik bir enstrüman" olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.⁷¹

⁶⁸ A.g.e., 26

⁶⁹ Noam Chomsky, **11 Eylül**, 1.Baskı, OM Yayınevi, İstanbul, 2001, s.64

⁷⁰ A.g.e. s.78

⁷¹ Çakmak, a.g.e., s. 27

3.4. Terörün Çeşitleri

Terör; gaye, teknik, taraf , kullanılan araç ve etki alanı gibi bazı kriterler çerçevesinde sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Terörün bu kriterlere göre sınıflandırmasının yapılmasını, terörün çeşitlerinin farklı anlamlar içereceği ve bu durumda da terörün tanımlanmasının zorlaşacağı şeklinde değerlendirmemek gerekir. Aksine terörün belli kriterlere göre tasnifinin yapılması terör gibi grift bir yapının incelenmesini kolaylaştıracaktır.

Terörün ‘doğrudan terör’ ve ‘dolaylı terör’ şeklinde ayrımının yapıldığı görülmektedir. Doğrudan terör; başkan, bakan, kral gibi üst düzey devlet yöneticilerine yapılan terör eylemlerini kapsamaktadır. Dolaylı terör ise iktidarın itibarını zedelemek için üst düzey devlet yöneticileri dışında gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır. Sokakların yakılması, araçların kundaklanması gibi toplumdaki huzuru ve düzeni bozmaya yönelik eylemler dolaylı terör eylemlerine örnek olarak gösterilebilir.⁷²

Atilla Yayla'nın aktardığına göre Gant Wardlaw, terörü şu üç sınıfa ayırmıştır: Kişisel çıkarlar için yapılan eylemler, askeri operasyonlar ve politik hedefler taşıyan psikolojik baskılar. Yine Atilla Yayla'nın aktarımına göre John Collins, terörü Wardlaw'dan daha geniş kapsamlı bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Collins, bu kapsamlı sınıflandırmada terörü beşe ayırmıştır: Marazi terör, zevk için yapılan terör, hırsızlık eylemleri, resmi statüdeki terör ve radikal terör. Görüldüğü üzere Wardlaw ve Collins, terör sınıflandırmasını yaparken kişisel çıkarlar için yapılan eylemler, marazi ve zevk için yapılan terör çeşitlerini bu sınıflandırmaya katarak terörün tanımının yapılması noktasında bazı problemlere sebebiyet vermiştir. Wardlaw ve Collins'in bu sınıflandırmasına göre şiddet içeren her olayın terör eylemi olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Oysa şiddet içeren her eylem, terör eylemi olarak nitelendirilememektedir. Ancak terör eylemlerinin, içerisinde mutlaka

---

⁷² Aydınalp, a.g.e. s. 54

şiddet içeren eylemler olduğunu bilinmektedir. Dolayısıyla bir eylemin terör niteliği taşıması için şiddet içermesi tek başına yeterli bir kriter değildir.⁷³

Halil Apaydın'ın aktardığına göre T. P. Thornton terörü, zorlayıcı terör ve saldırgan terör olarak ikiye ayırmıştır. Zorlayıcı terör, yönetime karşı başkaldıran kişileri ve eylemleri sindirmek ve bastırmak için yapılan eylemlerdir. Saldırgan terör ise mevcut yönetimi yıkmaya yönelik yapılan eylemleri kapsamaktadır.⁷⁴ Terörün, bu sınıflandırmaya ek olarak Atilla Yayla tarafından terör-karşı terör, yukarıdan terör-aşağıdan terör, kır terörü-şehir terörü, dahili terör-uluslararası terör, devlet terörü-devlete karşı terör, seçici terör-rasgele terör ve ferdi terör-kitle terörü gibi sınıflandırması yapılmıştır.⁷⁵ Zafer Cirhinlioğlu ise taşıdığı özelliklere, eylemi gerçekleştiren kişiye veya gruba ve etkilenen kitleye göre daha kapsamlı bir terör sınıflandırması yapmaktadır. Terör ile ilgili birçok sınıflandırmayı içine alan sınıflandırması şu şekildedir; bireysel terörizm, grup terörizmi, devlet terörizmi, devrimci terörizm, siyasi terörizm, suç temelli terörizm, uyuşturucu terörizmi, anayasal terörizm ve uluslararası terör. Günümüzde bütün bu sınıflandırmalar arasında ön plana çıkan dört terör çeşidi şunlardır; devlet terörü, devlete karşı terör, iç terör ve uluslararası terör.

3.4.1. Devlet Terörü

İnsanlar, birlikteliklerini sağlayabilmek ve sürdürebilmek için örgütlenmeye ihtiyaç duymuşlardır. Zamanla insanların yaşam standartlarının da değişmesiyle toplumlarda iş bölümü ortaya çıkmış ve böylece örgütlenme gelişmiştir. Dolayısıyla tarih boyunca toplumların, yönetilebilmesi için bir örgütlenme sistemi kurduklarını söylemek mümkündür, bu örgütlenme biçimi de devlet adı altında anılmıştır.

Devlet terörü; iktidar tarafından otoriteye karşı geldiği farz edilen veya otoriteyi sarsmaya meyilli olduğu farz edilen kişi veya gruplara yönelik yapılan terördür. Terör eylemleri, doğrudan devleti temsil eden bir kişi ve ya kurum tarafından gerçekleştirilebileceği gibi doğrudan devlete bağlı olmayan kişi veya

⁷³ Yayla, a.g.e. s. 357-358

⁷⁴ Aydınalp, a.g.e., 55

⁷⁵ Yayla, a.g.e. s.359

kuruluşlar tarafından da gerçekleştirilebilir. Ayrıca doğrudan devlet tarafından gerçekleştirilmeyen ancak bir devlet tarafından teçhizat, mali ve sosyal alanlarda sağlanan herhangi bir destek sonucunda gerçekleşen terör eylemleri de devlet terörü kapsamına girmektedir.⁷⁶

Devlet terörünün en belirgin özelliklerinden birisi, kamuoyu tarafından bilinen siyasi kimliği temsil eden kişi veya kuruluşlar tarafından destekleniyor ve gerçekleştiriliyor olmasıdır. Dolayısıyla birçok isimle adlandırılan devlet terörü, “devlet destekli terör” olarak da adlandırılabilir. Devlet terörü şu kavramlarla da ifade edilmektedir: “ yukarıdan gelen-dikey terör”, “örtük terör”, “dahili terör”, “baskıcı terör”, “el altından terör” ve “kont-gerilla terörü”.⁷⁷

Terör, genellikle totaliter otoritelerde görülse de demokratik devletlerin de kendi iç işlerinde zaman zaman başvurdukları bir zor kullanma yöntemi olduğu görülmektedir. Demokratik kimlikleriyle ön plana çıkarılan ABD ve Avrupa ülkelerinin, kendi vatandaşlarına yönelik yaptığı baskılar buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Hatta bazı “demokratik ülkeler”, geri kalmış ülkelerin iç sorunlarını sebep göstererek bu ülkeleri işgal etmiştir. Örneğin; ABD’nin, Irak’ı işgal etmesine sebep olarak gösterilen gerekçelerden birisi de Irak’ın kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı terör eylemleridir. Böylece terör, güçlü ülkelerin, diğer ülkelerin iç işlerine karışarak o ülkeleri sömürebilmek için “bahane” olarak kullanabilecekleri bir enstrümana dönüşmüştür.⁷⁸

Devletler, başka devletlere hüküm sürmek için teröre başvurabildiği gibi kendi otoritelerini koruyabilmek için de zaman zaman teröre başvurmuşlardır. Bu durumun üç temel sebebi üzerine durulmaktadır: Birincisi, iktidarın gerekli argümanları ve kuruluşları kullanarak kendisine karşı olanlara göz dağı vermek istemesidir. İkincisi, toplum yaşam tarzını, baskı uygulayarak ve zor kullanarak değiştirmek istemesidir. Rusya’da ve İran’da yaşanan devrimler buna örnek olarak gösterilebilir. Üçüncüsü ve en acımasızıysa bir toplumun ırkı, ideolojisi, inancı gibi

⁷⁶ a.g.e.,s. 360

⁷⁷ Cırhinlioğlu, a.g.e., s. 135

⁷⁸ a.g.e., 138

bütün değerleriyle yok edilmek istenmesidir. Hitler'in Almanya'da yaptıkları ve Stalin yönetimindeki Rusya, buna örnek olarak gösterilmektedir.⁷⁹

Terör, devletlerin birbirlerine karşı dış politika ilişkilerinde kullandıkları gizli bir koz olarak kullanılabilirdiği gibi devletlerin iç politikalarında kendi menfaatlerini besledikleri bir enstrüman olarak da kullanıldığı görülmektedir. Mesela, 11 Eylül 2001'de yaşanan saldırılardan sonra ABD başkanı George W. Bush, ‘‘ ya bizimle olursunuz ya da teröristlerle’’ diyerek terörist olanlarla terörist olmayanların ayırımını yapmış ve ABD vatandaşlarını ise bu ayırımı doğru tarafta olanlar konumuna yerleştirerek bu terör olayını iç politikasında artı puanlar almak için kullanmıştır.⁸⁰

3.4.2. Devlete Karşı Terör

Yönetilen kitlenin, rejime karşı şiddet yöntemlerine başvurması anlamına gelen devlete karşı terör, ‘‘aşağıdan terör’’ kavramını da kapsadığı gibi ‘‘ayrılıkçı-bölücü- etnik terör’’ kavramını da kapsamaktadır. Devlete karşı terör, devleti yönetenlerin dışında kalan kişilerin veya grupların otoriteye karşı yaptıkları terör eylemlerini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu terör tipi, ekseriyetle mevcut yönetim sistemini yıkararak yeni bir düzen kurma formunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda devlete karşı terör tipinin, devrimci bir terör niteliği taşıdığını da söylemek mümkündür.⁸¹

Bu terör tipi, finansal bakımdan büyük kitlelerin desteğinden yoksun olsa da yönetimde adaletsizlik gibi insanın yaşam standartlarını tehdit eden anlayışa karşı bir mücadele içinde olduğu için amacının kutsallığından dolayı meşruluk kazanabilmektedir. Devlete karşı gerçekleştirilen terörde amaç, yaşamını sürdürdüğü toprakları ülkeden kopararak bağımsızlık kazanmaktır. Bu terör tipinde önemli olan bağımsızlık elde etmek olduğu için teröristlerin insan haklarını çiğneyerek masum insanları katletmek gibi bir gayelerinin olmadığı söylenmektedir.⁸²

⁷⁹ Yayla, **a.g.e.**, 58

⁸⁰ Aydınalp, **a.g.e.** s. 59

⁸¹ **a.g.e.**, s. 60

⁸² Doğu Ergil, **Türkiye’de Terör ve Şiddet- Yapısal ve Kültürel Kaynakları**, 1.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980, s. 40-45

Devlete karşı terör her ne kadar sömürgecilik karşıtı hareketlere benziyor olarak algınlansa da bu iki hareketi birbirinden ayırmak gerekmektedir. Devlete karşı terör, yaşamını sürdürdüğü vatan toprakları içerisinde otoriteyi reddederek yaşam alanlarında bağımsızlık elde etmeyle ilgili hareketleri kapsamaktadır. Sömürgeciliğe karşı hareketler ise yaşam sahası tehdit altında olan bir ulusun, bütün değerleriyle topyekun bir şekilde özgürlüğünü geri kazanma çabasını kapsamaktadır.⁸³

3.4.3. İç Terör

İç terör kavramı, literatürde çok kullanılan bir kavram olmasa da gerçek hayatta karşımıza çokça çıkan bir terör tipidir. Ancak teknolojik gelişmelerle birlikte kitle iletişim araçları sayesinde dünyada olan biten her şeyden herkesin aynı anda haberdar olması sadece iç unsurlar aracılığıyla gerçekleştirilen bir terör eyleminden bahsetmek, gerçeklikle pek uyuşmamaktadır. Zira iç unsurlarla ortaya çıkan bir terör hareketinin, uluslararası terör hareketine dönüşmesi yaşadığımız çağdaki uluslararası ilişkileri göz önüne aldığımızda bu durum oldukça mümkün görünmektedir. Dolayısıyla bu noktada her ne kadar da gerçek hayatta işimize yarama ihtimali olmayacak olsa da teknik anlamda fayda sağlayacağı için iç terör ve uluslararası terör ayrımını yapmak gerekmektedir. Bu iki terör tipinin ayrımını yapabilmek için Atilla Yayla, şu kriterleri belirlemiştir:

“ 1. Eylemi gerçekleştiren kişi veya örgütün, eylemin yapıldığı ülkeden veya başka bir ülkeden olması

2. Saldırılan hedefin, saldırının yapıldığı ülkenin parçası veya uyruğu olup olmaması

3. Eylem için gerekli para, silah ve istihbarat desteklerinin nereden sağlandığı”⁸⁴

Bu kriterlere göre iç terör ve uluslararası terör ayrımını yapmak mümkündür. ancak belirttiğimiz üzere bu ayrım daha çok teknik açıdan kolaylıklar sunmaktadır.

⁸³ Aydınalp, a.g.e., s. 61

⁸⁴ Yayla, a.g.e., s. 378

Terörizm literatüründe, iç terör ile ilgili belirli bir tanım olmasa da iç terörü kabaca, yalnızca bulunduğu ülkenin sınırları içerisinde belirlenmiş hedefi kapsayan ve bu ülke halkı tarafından yapılan eylemler şeklinde tanımlamak mümkündür. iç teröre örnek olarak 19.yüzyılda Norodnoya Volya terör örgütünün, Rusya'daki faaliyetleri gösterilmektedir.⁸⁵

3.4.4. Uluslararası Terör

Literatürde diğer terör tiplerine göre en sık karşılaştığımız terör tipi, uluslararası terördür. İç terörü anlatırken bir terör olayının, iç terör mü yoksa uluslararası terör mü olduğunu anlayabilmek için gerekli olan kriterler bir önceki bölümde belirtilmişti. Dolayısıyla eylemi gerçekleştiren kişi, bu kişiye sağlanan her türlü destek ve hedef bakımından dolaylı olarak veya doğrudan birden fazla ülkeyle ilişkilendirilen terör eylemleri uluslararası terör kapsamına girmektedir. Örneğin; 1981 yılının Mayıs ayında Papa II. John Paul'e karşı yapılan suikast, uluslararası terör niteliği taşımaktadır. Çünkü bu terör girişimi, doğrudan veya dolaylı olarak birden fazla ülkeyi ilgilendirmiştir. Bu eylem; suikastçı Abdullah Ağca'nın Türk olmasından dolayı Türkiye'yi, suikastın gerçekleştirildiği ülke olmasından dolayı İtalya'yı, suikastçıyla kontak kurarak ona destek sağlayan Bulgaristan'ı suikasta uğrayan Papa'nın Polonyalı olmasından dolayı Polonya'yı ve dini kimliği temsil eden Papa'nın Hıristiyanların dini lideri olmasından dolayı Hıristiyan vatandaşları ve ülkeleri ilgilendiren uluslararası anlamda oldukça geniş bir yatağa sahip bir terör olayı olduğu için uluslararası terör tipine girmektedir.⁸⁶ Uluslararası teröre örnek olarak I. Dünya Savaşı'nın başlama nedenlerinden birisi olarak gösterilen Avusturya Arşidükü Francis Ferdinand'a yapılan suikastı da örnek olarak göstermek mümkündür. Uluslararası terörün en tipik örneklerinden olan bu olay sonucunda, dünyanın bloklara bölünerek savaşması bu terör eyleminin birden çok ülkeyi etkilediğini gösterir niteliktedir.

Atilla Yayla, "Terörizm: Kavramsal Çerçeve" adlı çalışmasında, uluslararası terörün tanımını yaparken Brian Jenkis'in şu sözlerini aktarmaktadır: "Uluslararası

⁸⁵ Yayla, a.g.e., 379

⁸⁶ a.g.e., s. 380

diplomasinin ve savaşın kabul edilmiş kuralları ve prosedürü dışında yürütülen şiddet mücadelesi veya şiddet eylemleridir.’’⁸⁷ Dolayısıyla Jankins’e göre devletler, modern olmayan savaş yöntemleriyle kazanamadıkları stratejik veya politik fırsatları, devlet kimliklerini riske atmadan gizliden destekledikleri örgütler aracılığıyla terörizme başvurarak kazanabilmektedir.

Uluslararası terörün en önemli özelliğinin ve asıl amacının; belirlenmiş hedef veya hedefler sonucunda büyük bir kitleye dehşet salarak kaos ortamı oluşturup siyasî hedeflere ulaşmak ve uluslararası ilişkilerde ‘’koz’’ elde etmeye çalışmak olduğu görülmektedir.⁸⁸ Sonuç olarak uluslararası terör kavramını, : ‘’ Milli veya mahalli terörün uluslararası arenaya taşınmasıyla oluşan, boyutları ve etkisi ülkelerin sınırlarını aşan, uluslararası terör şebekesinin faaliyetlerine entegre olmuş vaziyette tezahür eden ve genellikle demokratik ülkelere yöneltilen terör’’⁸⁹ olarak tanımlayabiliriz.

4. Medya

4.1. Medya Kavramının Tanımı

Her şeyin sürekli ve daha hızlı değiştiği bir çağda yaşamaktayız. İnançlarımızda, davranış ve tutumlarımızda, geleneklerimizde ve hayata olan bakışımızda bu değişikliği fazlaca hissedebiliyoruz. Gündelik hayatımızda oldukça rahat bir şekilde görülebilen bu değişiklikteki en büyük paylardan biri şüphesiz medya ve araçlarına aittir.

Medya, gün geçtikçe insanları bilgilendirmek ve haberdar etmek olan asıl amacından uzaklaşarak varlığı tartışılır hele gelmiştir. Bugüne kadar medyanın faydası ve zararı üzerinde bir çok çalışma yapılmış olsa da yaşadığımız yüzyılda toplumun büyük bir kısmı medya araçları ile hiç bu güne kadar olmadığı yakın bir

⁸⁷ Yayla, a.g.e., s. 382

⁸⁸ Sulhi Dönmezer, ‘’Milletlerarası Tedhişçilik’’, İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1978, Cilt 44, Sayı 1-4, s. 57

⁸⁹ Yayla, a.g.e., s. 382

ilişki içerisindedir. Televizyon, gazete, dergi, internet gibi kitle iletişim araçları günümüzde oldukça yoğun kullanılmaktadır.

Dolayısıyla medyanın, insan hayatındaki rolünün önemi gün geçtikçe daha da artmaktadır. Yaşantıları tamamen farklı ve bağımsız olan insanlar, medya araçları ile meşgul oldukları ölçüde aynı davranışları göstermeye mecbur kalabilmektedir.. O yüzden medya araçlarının insan hayatı üzerindeki etkisi inkar edilemez bir gerçektir.⁹⁰ İletişim araçlarının toplumların sosyo-kültürel yapısındaki etkisini ve insanlara adeta bir yaşam biçimi sunmasını göz önüne alırsak zaman ve mekan sınırlaması olmayan yeni medya ürünleriyle bu durum daha da süratli bir şekilde gerçekleşme ihtimali doğmuştur.

Medya kavramı; radyo, televizyon, dergi, gazete vb. iletişim organlarına verilen genel isim olarak tanımlanmaktadır.⁹¹ Çalışmamız yeni medya araçlarıyla alakalı olduğu için yeni medya kavramı ve araçları üzerinde daha çok durulması gereklilik arz etmektedir.

İnsan, sosyal ve kültürel bir varlık olduğu için bir başkasıyla etkileşim kurma ihtiyacı hissetmektedir. Bu yüzden yemek, içmek ve barınmak insan için nasıl temel ihtiyaçlardansa iletişim de insan için o derece temel ihtiyaçlardan birisidir. İnsanın varlığından bu zamana kadar çeşitli iletişim kurma yöntemleri olmuştur. Bazı figür ve resimlerle başlayan iletişim, yazıyla ve birtakım medya araçlarıyla devam etmektedir.

Bazı dönemlerde yaşanan gelişmeler medya araçlarının gelişimini ve değişimini hızlandırmıştır. Örneğin, son yüzyılda teknolojik faaliyetlerin gelişmesi birçok alanda değişime ve gelişime sebep olduğu gibi medya araçlarının gelişimine de sebep olmuştur. Teknolojiyle beraber bugün deneyimlediğimiz iletişim yöntemleri tamamen değişmiştir. Dolayısıyla günümüzde geleneksel medya uygulamalarından,

⁹⁰ Ekmel Geçer, **Medya ve Popüler Kültür: Diziler, Televizyon ve Toplum**, 1. Baskı, Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul, 2013, s 51

⁹¹ Arda, **a.g.e.**, s. 409

zaman ve mekân sıkıntısı olmayan kullanımı daha pratik yeni medya araçlarının kullanımına geçilmiştir.

4.2. Yeni Medya Teknolojileri

Yeni iletişim teknolojilerinin sebep olduğu ortamlar günümüzde yeni medya araçları olarak adlandırılmaktadır. Son yüzyılda internetin çok süratli bir şekilde popülerlik kazanmasından, bilgisayar ve ağ ortamlarının artmasından sonra geleneksel medya, birbirinden farklı ortamlarda ve birbirinden farklı özelliklere sahip olan ve erişim konusunda oldukça hızlı olan yeni medya platformlarının gölgesinde kalmıştır. Dolayısıyla yeni medya araçları, yaşadığımız çağın en temel medya araçları olarak diğer medya araçlarından bir adım daha öne çıkmaktadır.

İletişim çağında önemli bir kavram haline gelen yeni medya, birbirinden farklı fikir ve düşüncelerin dünya içerisinde etkileşimine zemin oluşturan ve bu imkanı sağlayan geleneksel medya araçlarından farklı bir medya yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.⁹² Yeni medya kavramı üzerine yapılan daha önceki çalışmalara ve araştırmalara bakıldığında bu kavramın tek bir çerçeveye sığdırılmadığı, araştırmacıların kavramı farklı yönlerden ele aldığı ve kavramın farklı yönlerini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Dilmen, yeni medya kavramı üzerine yaptığı çalışmasında bu kavramın, 1970’li yıllarda bilgi ve iletişim kaynaklı yapılan toplumsal ve kültürel araştırmalarda araştırmacılar ve akademisyenler tarafından ifade edilen bir kavram olduğunu vurgulamıştır. 1970’li yıllardan sonra ise bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla yeni medya kavramı da tanımsal olarak çeşitli formlara evrilmiştir. Yeni medya kavramı artık yeni iletişim teknolojilerinin meydana getirdiği ortamlar olarak tanımlanmıştır.⁹³

⁹² Ekrem Karaismailoğlu, “İnsanlık Toplumu Eski Medya Köleliğinden Dijital Medya Efendiliğine Geçebilecek Mi?”, **Dijital Panorama: Bilgi İletişim Teknolojilerinde Son Gündem**, Ed. Beril Akıncı Vural, 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s. 302

⁹³ Necmi Dilmen, “Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları”, **Marmara İletişim Dergisi**, Cilt 12, Sayı 12, İstanbul, 2007, s. 114

İnternete erişim sağlayarak e-posta ile iletişim kurmak, MSN’de sohbet etmek, web sitelerinde bilgi aramak, e-alışveriş yapmak, çevrimiçi oyunlar oynamak gibi tüm bu dijital ortamlar yeni medya araçları başlığı altında toplanmaktadır. Yeni medya insan yaşamının her anında yer alarak adeta yaşamın doğal bir parçası haline gelmiştir. Özellikle teknolojinin de gelişmesiyle beraber internet ortamlarının artması, yeni medya araçlarının insan hayatına girmesini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır.⁹⁴

İnternet doğası gereği, geleneksel kitle iletişim modelindeki ‘kaynak-mesaj-alıcı’ rolünün tek başına üstlenmektedir. Bu doğrultuda internet bu işlevi, bazen geleneksel yayıncılık şablonuyla yerine getirmekte; bazen de kaynak-mesaj-alıcı öğeleriyle yerine getirerek yeni iletişim modelleri düzenlemektedir. Bu durum, bir tür iletişim ‘dönencesi’ olarak da adlandırılmaktadır. Mesaj, tekilden-gruba, gruptan-tekile iletilebileceği gibi kitleden bireye yada gruptan-kitleye olmak üzere çok değişik şekillere bürünebilmektedir.⁹⁵Görüldüğü üzere yeni medya, birbirinden farklı iletişim boyutlarının aynı anda gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede de yeni medya araçları, iletişim ortamına yeni bir boyut kazandırmıştır.

Yaşadığımız yüzyıla birçok isim verilmiştir: İnternet Çağı, Seküler Çağ, Teknoloji Çağı, Post-Modern Çağ gibi. Bunlardan birisi de şüphesiz ‘‘ İletişim Çağı’’dır. Teknolojik gelişmelerle birlikte toplum geleneksel medyadan yeni medyaya doğru geçiş sürecine maruz kalmıştır. Artık iletişim araçlarının toplum tarafından kullanımı hızlıca arttı. McLuhan 1960’lı yıllarda ‘‘Global Köy’’ teorisini ortaya atarken tam da bunu söylüyordu aslında. İnternet ortamlı yeni medya araçlarının gelişimiyle birlikte herhangi bir şeye aynı anda birçok yerden erişim sağlanabilme kolaylığı doğdu. Dolayısıyla bir ağ sistemiyle uzaklar yakın oldu ve kıtalararası mesafeler ortadan kalkmış oldu.⁹⁶

⁹⁴ Mutlu Binark, ‘‘Yeni Medya Çalışmaları’’, **Yeni Medya Çalışmaları**, Ed. Mutlu Binark, 1. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s. 5

⁹⁵ Erdal Dağtaş, Gökhan Derelioğlu, ‘‘Geleneksel yayıncılığa alternatif bir medya modeli olarak internet yayıncılığının konumu ve önemi’’, **Kültür ve İletişim Dergisi**, sayı 2, 1999, s. 89

⁹⁶ Marshall McLuhan, Bruce R. Powers, **Global Köy**, çev. Bahar Öcal Düzgören, 1. Baskı, Scala Yayıncılık, 2015, s. 36

Yeni medya araçlarının en önemlisi şüphesiz internettir. İnternet ortamı sayesinde iletişim ve etkileşim hızlı ve oldukça kolay hale gelmiştir. Etkileşim yoğunluğu diğer medya araçlarıyla kıyaslanamayacak kadar fazla olan internet, kendi içerisinde de birden fazla iletişim sağlama imkanı sunan medya araçları ortaya çıkardı. İnternet ortamlı bu medya araçlarından popüler olanları Twitter, Facebook, İstagram, Linkedin sosyal medya araçları; Youtube ve Dailymotion video üretme ortamları; Netflix, AmazonPrime, PhuTv ve Blutv ise film, dizi ve belgesel gibi içerikler üretilebilen ortamlardır. Aynı zamanda bunlara ek olarak sanal oyunlar aracılığıyla da etkileşim kurulabilen internet tabanlı ortamlar mevcuttur.

Dolayısıyla internet bir anlamda kendi kültürünü yaratarak insanların bir parçası haline gelmiş oldu. Çünkü yaşadığımız çağda internet insan hayatına öyle bir yerleşti ki artık internetsiz bir hayat tasavvur edilemez oldu.

İnterneti, insanların gözünde vazgeçilmez kılan geleneksel medya araçlarında olduğu gibi bireyi sadece alıcı konumunda bırakmayışdır. Yeni medya araçları, ürettiği internet ortamlarıyla birey hem alıcı hem de içerik üretici kaynak pozisyonu vadettiği için daha cazip hale gelmektedir. Bu durum da iletişime hiç olmadığı kadar geniş ve çok yönlü bir boyut kazandırmıştır. Web 2.0 teknolojisi olarak adlandırılan internet, bireye sunduğu imkanlar noktasında kitle iletişim aracı olmanın da ötesine geçerek toplumsal bir ortama dönüşmüştür. Bugün bu teknoloji sayesinde sanal cemaatlerden ve birlikteliklerden bahsedilmektedir. Doalysıyla bu ortamın yeni bir kimlik ve davranış örüntüleri oluşturarak bireylere dayatma gibi çok önemli bir işlevi de bulunmaktadır.⁹⁷

Sonuç olarak medya araçlarının bir çok işlevi vardır. Bu işlevlerden en önemlisi ve son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılan algı manipülasyonudur. Devletler, örgütler veya siyasi oluşumlar kendi ideolojilerini topluma dayatmak için medya araçlarını kullanmaktadır. Bunu reklamlarla, dizi, film ve çeşitli video içerikleriyle yapabilmektedirler. Algı manipülasyonlarının yanında bir düşünce sistemini veya dini inancı karalama girişimlerinde de bulunmaktadır. Bu çalışmada, son zamanlarda popüler hale gelen yeni medya araçlarından olan internet

⁹⁷ Emel Arık, **Dijital Mahremiyet: Yeni Medya ve Gözetim Toplumu**, 1. Baskı, Literatürk Academia, Konya, 2018, s. 130

ortamlı Netflix Dijital Platformundaki dizi ve film içeriklerindeki din ve terör ilişkisini inceleyerek İslam ve terör konusunda nasıl bir yaklaşım sergilendiğinin ve İslam dini hakkında nasıl bir algı oluşturulmaya çalışıldığının değerlendirilmesi yapılacaktır.

5. Dijitalleşme

Yeni medya teknolojisinin yapısını açıklayan en temel özelliklerden birisi de kaynağın dijital (sayısal) iletişime dayanıyor olmasıdır. Ayrıca dijitalleşme, yeni medya ile geleneksel medyayı da birbirinden ayıran en temel özelliktir. TDK dijital kelimesini, verilerin belirli bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi olarak tanımlamaktadır. Dijitalleşme ise bu durumun belirli bir süreç içerisinde gerçekleşmesini ve yaygınlaşmasını ifade etmektedir.⁹⁸ Yani dijitalleşme kavramı ile teknolojik gelişmelerin, bilgisayar ve internet ortamlarının yaygınlık kazanarak popülerleşmesiyle birlikte geleneksel medyadan yeni medyaya doğru gerçekleşen bir geçiş süreci kast edilmektedir.⁹⁹

Yeni medya ortamları dijital bir sistem üzerine entegre edildiği ve temellendirildiği için birden fazla bilgiyi aynı anda aktarabilme ve kullanıcı tarafından geri dönüşte bulunabilme olanağına sahiptir. Yeni medya ortamlarında işlemler dijital sistem üzerinden yapıldığı için tüm veriler sayılara dönüştürülmektedir. Bu durum ise verilerin depolanması ve verilere çevrimiçi olarak ulaşılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla dijitalleşme, yeni medya ortamları için bir anlamda da sayısallaşmayı ifade etmektedir.¹⁰⁰

Yayıncılığa başlanan ilk zamanlarda televizyon vericileriyle gerçekleştirilen televizyon yayıncılığı, daha sonra uydular aracılığıyla devam etmiş ve kablolu

⁹⁸ İsmail Parlatır, vd, **Türkçe Sözlük**, 9. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s. 581.

⁹⁹ Binark, **a.g.e.** s. 21

¹⁰⁰ Eser Aygül, **Yeni Medya Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 59

televizyon bağlantılarıyla da evlere kadar girebilmiştir. Yaşadığımız çağda vazgeçilmez hale gelen internet sayesinde televizyon yayınları, artık internet ağları aracılığıyla seyircilere ulaştırılmaktadır. Dolayısıyla yeni medya araçlarından internetin kullanımının yaygınlaşması televizyon yayıncılığına yeni bir boyut kazandırmıştır. Günümüzde artık internet üzerinden yapılan televizyon yayıncılığı konuşulmakta ve gün geçtikçe de popülerliğini arttırmaktadır.

Yayıncılıkta dijitalleşme ile birlikte internet üzerinden yapılan televizyon yayıncılığı kesintisiz bir şekilde ayın akışı sağlayan televizyon kanallarının verilerinin internet üzerinden izleyiciye aynı anda iletilmesi olarak tanımlanan İnternet TV ile başlamıştır. Daha sonra İnternet TV'den teknik olarak farklılıklar içeren ve kişiye özel ağ üzerinden erişim sunan İP TV ile internet üzerinden yapılan yayıncılık ilgi görmeye başlamıştır.

Video içeriklerinin internet ağı ortamlarıyla kullanıcılara çevrimiçi aygıtlar aracılığıyla aktarılamaya başlanması, internet üzerinden yapılan televizyon yayıncılığına farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu gelişmeyle birlikte kullanıcılar, analog yayıncılıkta olduğu gibi içeriğin gün ve saatini beklemeden istedikleri zaman çevrimiçi aygıtlar aracılığıyla internet üzerinden film, dizi, belgesel ve televizyon yayınlarının içeriklerine erişim sağlamaya başlamıştır. Son zamanlarda oldukça rağbet gören bu yayıncılığın küresel ölçekteki önemli temsilcilerine örnek olarak YouTube, Amazon on Prime, Spotify ve Netflix gösterilebilir. Ülkemizde ise bu yayıncılığa BluTv, PuhuTv, Gain ve 2021 yılının Ocak ayında kurulan EXXEN dijital platformları örnek olarak gösterilebilir.

Covid-19 pandemisi, insanların sosyal hayatlarındaki ilişkilerine fiziki anlamda engel olmuştur. Pandemi sonrası insanlar, sosyalleşme ihtiyaçlarını gidermek için yeni arayışlara içerisine girmiştir. Böylece internet tabanlı yeni medya araçlarıyla sanal ortamlardan sosyalleşme imkanı doğmuştur. Bu durumda, yeni medya araçları daha çok tercih edilmeye başlanmış ve dijitalleşme daha da sürat kazanmıştır. Özellikle Netflix'in başlattığı film endüstrisindeki dijitalleşme, salgınla beraber hız kazanmıştır. Türkiye'de, Covid-19 pandemisinden sonra iki dijital platform kurulmuştur. Bunlar, Gain ve Exxen'dir. Gain dijital platformu, Aralık

2020’de kurulmuş ve kuruluşunun ilk zamanlarında orijinal film/dizi içeriği üretmezken pandemiden sonra orijinal içerikler üretmeye başlamıştır. Exxen dijital platformu ise Ocak 2021’de kurulmuş ve beş aylık kısa bir süre içerisinde 500 binden fazla abone sayısına ulaşmıştır.¹⁰¹

5. 1. Netflix

Netflix, March Randolph tarafından kurulduğunda; çok az sayıda bir kitlenin DVD oynatıcıya sahip olduğu bir dönemde, geniş çaplı ve dönemin popüler filmlerinden çok sayıda kopyaya sahip bir DVD koleksiyonu oluşturarak kargo yoluyla DVD kiralama ve bunun yanı sıra DVD satışı yapmayı da hedefleyen ticari bir şirketti. March Randolph 14 Nisan 1998 yılında şu konuşmayla Netflix’in açıldığını duyurmuştu:

“Netflix, DVD kiralama inanılmaz ölçüde kolaylaştırıyor. Arabanızla gitmenize gerek yok. Park yeri armanıza gerek yok. Sizin için iadesini bile kolaylaştırıyor. Haftanın yedi günü yirmi dört saat açığız.”¹⁰²

Netflix şirketinde, DVD kiralama sisteminin nasıl çalıştığını Netflix çalışanlarından Jim, şöyle anlatıyor:

“Sipariş gelir. Kredi kartı onayımızı alır almaz, kasadaki yazıcıya gider. Ekibim diski bulur, onu sokete yerleştirir, envanterden çekmek için tarar. Reklam kağıdı yerleştirilir ve etiketi vurulur. Kargolandığını göstermek için tekrar taranır. Sonra kutuya götürülür ve postalanmaya hazır edilir.”¹⁰³

Netflix kendi web sitesinde, müşterinin istediği filmi hızlı ve kolayca bulmasını sağlayarak iki ya da üç gün içerisinde teslimatı gerçekleştirebiliyor. Film, müşteride yedi gün boyunca kalabiliyor. Böylece müşteri istediği kadar izleme imkanına sahip olabiliyor. Bir haftalık süre dolduğu zaman müşteri, filmi en yakın

¹⁰¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Exxen> et: 01.05.2021

¹⁰² Marc Randolph, **Bu İş Asla Tutmaz: Netflix’in Doğuşu ve Bir Fikrin İnanılmaz Serüveni**, çev. Meltem Yılmaz, 1. Baskı, Konu Kitap, İstanbul, 2020, s. 116

¹⁰³ Randolph, **a.g.e.**, s. 116

postaya bırakıyor ve şirket dönüş posta ücretini de karşılayarak DVD'yi geri alıyor.¹⁰⁴

Yeni çıkan filmlerin DVD'lerini satın almak ve bunların birden fazla kopyasını oluşturmak, kargo masrafları ve kalıcı müşteri oluşturmak gibi olumsuz gelişmeler neredeyse Netflix'in Amazon şirketine satılmasına sebep oluyordu. Amazon'un da DVD alım satımına başlamasıyla Netflix yok olma tehtidiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu yüzden şirketin kurucusu ve ilk CEO'su March Randolph, DVD satma işinden vazgeçerek kiralama işine odaklanmaları gerektiğine karar vermişti.¹⁰⁵ Onun bu kararını Netflix şirketinin dönüm noktası olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü Netflix artık DVD satışı yapmayacak sadece posta yoluyla DVD kiralama işiyle ilgilenecekti. Dolayısıyla DVD kiralama işinde bir yöntem arayışı içerisine girmişlerdi. Bunlardan birisi de abonelik yöntemiydi. Böylece Netflix'in DVD kiralama işinde abonelik fikri ilk kez gündeme gelmişti ve bu yöntem uzun süre kullanılacaktı. Bundan sonraki süreçte de DVD'leri müşteriye götürmeden ve ülkenin her yerine depo açmak zorunda kalmadan kiralama yapmak istiyorlardı. Mesafe tanımaksızın bütün müşterilere kolayca erişim sağlamayı hedefliyorlardı. Bu düşünce, Netflix'in güncel hali olan internet üzerinden yayın yaparak sınırsız ve engelsiz bir erişim ve abonelik sisteminin temelini oluşturmaktadır.

Netflix, bir ürüne bağlı kargo hizmeti sunan bir şirket olarak tasarlanmamıştı aslında. Çünkü Randolph'a göre, Netflix sadece bu amaç için kurulmuş olsaydı, teknolojik gelişmeler karşısında ömrü uzun olmayacaktı. Dolayısıyla Netflix, teknoloji hangi yönde gelişim gösterirse gösterecek varlığını sürdürecektir bir şirket olarak kurulmuştur. March Randolph şirketin temel amacının, insanlara sevdikleri veya sevecekleri filmleri bulmakta yardım etmek ve onları bu filmlerle sorunsuz bir şekilde kavuşturmak olduğunu söyler.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ a.g.e., 117

¹⁰⁵ a.g.e., 161

¹⁰⁶ Randolph, a.g.e., s. 226

Filmleri, izleyicilerle buluşturma planları yapılırken Randolph, müşterilerine sevecekleri filmleri ulaştırabilmek için öncelikle şirketin bu filmleri belirlemesi gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden Randolph ve arkadaşları aylardır, sadece müşterilerinin sevebilecekleri filmleri belirlemek üzerine çalışmalar yaparak bir algoritma geliştirdiler.¹⁰⁷ Bir müşteri hangi tür ve içerikte DVD film kiraladıysa bu algoritma sayesinde o müşteriye aynı tür ve içerikteki diğer filmler önerilebiliyordu. Netflix, bu algoritmayı şu andaki web sitesinde de kullanmaktadır. Örneğin, bir bilim kurgu dizisi olan Stranger Things dizisini izleyen bir kullanıcıya, algoritma tarafından benzer içeriklere sahip olduğu düşünülen The Walking Dead ve Dracula gibi dizileri de izleme tavsiyesi öneriliyor veya bildirim olarak gönderiliyor.

2000'li yıllar, internetten yayın akışının kullanılmaya başlandığı ve internet ortamı yayınlara, geleneksel medya ile rekabete sokulmaya çalışıldığı bir dönemdir. March Randolph, bu dönemde teknolojik gelişmelerin mağduru olmasını istemediği ve şirketini her zaman teknolojik gelişmelerden faydalanacak bir konuma koymak istediği için şirketinin yapısında değişime gitme kararı verdi. Artık DVD depolamakla, her bölgeye depo açmakla ve kargo masraflarıyla uğraşmak zorunda kalmayacaklardı. Netflix internet üzerinden yayın akışı yapmaya hazırlanmak için çalışmalara başlama kararı almıştı.¹⁰⁸ Bu kararlar, bir yazılım şirketi olarak eğlence şirketine dönüşmenin adımları atılmıştı aslında.

2002 yılında ilk kez halk arz edilen Netflix, 2005 yılında geldiğinde 4 milyondan fazla abone sayısına ulaşmıştı. 2007 yılında ise kullanıcılarına kişisel bilgisayarlarında film izleme imkanı sağlayan bir sistem geliştirdiler. Böylece kullanıcılar, Netflix sitesinde film ve programlara anında erişim sağlayabileceklerdi. 2010 yılına geldiğinde ise Netflix şirketi, internet bağlantılı televizyonlar, telefon ve tablet firmalarıyla anlaşarak bu tür elektronik cihazlarda da kullanılabilir hale geldi.¹⁰⁹ Netflix bu yıl içerisinde aynı zamanda Kanada'da hizmet vermeye başlayarak küresel pazara ilk adımını atmış oldu.

¹⁰⁷ a.g.e.,s. 227

¹⁰⁸ a.g.e., s. 274

¹⁰⁹ https://expandedramblings.com/index.php/netflix_statistics-facts/#.VBBfkrHD-70 et: 16.03.2021

Netflix, 2013 yılında ilk orijinal yapımı olan House of Cards dizisini yayınladı. Dizi kullanıcılar tarafından beğenildi ve Netflix bu orijinal yapımı sayesinde Emmy ödülü kazandı. Bu ödülle Netflix, ilk kez Emmy ödülü için aday gösterilen ve kazanan dijital dizi/film platformu konumuna yükseldi. Aynı yıl içerisinde Hemlock Grove ve Orange is The New Black isimli orijinal yapımlar diziler, Netflix web sitesinde yayınlandı. 2014 yılında gelindiğinde Netflix'e abone olan ücretli üye sayısı 50 milyonu geçmişti. Netflix, 2016 yılında Türkiye pazarına da giriş yaparak 130 ülkede hizmete girmiş oldu. 1997 yılında posta yoluyla DVD kiralayan şirket, kuruluşundan yaklaşık 10 yıl sonra 100 milyon üyeye ulaşmış ve küresel bir dijital platform olmuştur.¹¹⁰

Global bir dijital platform haline gelen Netflix artık ülkelerin kendi kültür ve diline özgü orijinal içerikler üretmeye başladı. 2018 yılında ilk defa bir Türk yapım şirketi Netflix için dizi hazırladı. The Protector (Hakan Muhafız) isimli 4 sezondan oluşan fantastik/ bilimkurgu türündeki dizi, Netflix orijinal yapımı olan ilk Türk dizisi oldu. 2019 yılında Atiye (The Gift) ve 2020 yılında Aşk 101 (Love 101) isimli gençlik dizisi, Netflix orijinal yapımı Türk dizisi olarak piyasaya sürüldü.

Posta yoluyla bir DVD kiralama hizmeti sunmak için kurulan Netflix, bu mütevazı kuruluş amacından çok uzakta artık dünyadaki en etkili video yayın hizmetleri sunan şirketlerden biri olmuştur. Netflix, aylık ücret karşılığında abonelerine dizi,film, belgesel ve program tarzında çeşitli içerikler sunan internet tabanlı dijital bir platform haline dönüşmüştür. Telefeon, tablet, bilgisayar ve televizyon gibi çeşitli cihazlarla kullanıcılarına zaman ve mekan sınırlaması yapmadan izleme imkanı tanınması, platformun en dikkat çekici özelliklerinden biridir. Netflix, televizyon dizileri gibi haftalık bölüm yayınlama modelini benimsemeyip orijinal içeriğin tüm sezonunun kullanıcılar tarafından tek seferde izlenebilmesini sağlayan modeli benimsemiştir. Dolayısıyla Netflix, bireylerin

---

¹¹⁰ <https://media.netflix.com/en/> et: 07.01.2020

izleme alışkanlıklarını değiştirerek yeni bir izleme davranışının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Çevrim içi hizmet sunan Netflix dijital platformu, film izlemek için sinemaya gitme zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Böylece izleyici sinemaya gitmek yerine istediği zaman istediği yerde içeriğe ulaşma imkanına sahip olabilmektedir. Dolayısıyla Netflix, geleneksel medyadan farklı olarak içerik üreten ile tüketen arasındaki ilişkiyi kolaylık esasına dayandırmıştır.

Netflix dijital platformunun, sinema sektörüne getirdiği yenilikler arasında film yapımcılarını uzun metrajlı film formatından kurtarmasını da söylemek mümkündür. Netflix web sitesinde Netflix orijinal yapımı olan 40 dakikadan oluşan dizi ve 15-20 dakikadan oluşan belgesel bölümleri mevcuttur. Netflix, film endüstrisine farklılık kazandırdığı gibi izleyiciye de farklı deneyimler sunmaktadır. Örneğin, Netflix orijinal yapımlarından olan Black Mirror dizisinin Bandersnatch bölümünde izleyiciyi de hikayeye katmak için iki seçenek sunar ve izleyiciden seçim yapmasını ister. Yine Netflix orijinal yapımlarından olan maceracı Bear Grylls'ın yaptığı Doğaya Karşı Mücadele belgeselinin Safari Macerası bölümü de Netflix'in interaktif içeriklerinden birisidir. Bu belgeselde, doğada karşılaşılan olaylarda izleyiciye iki seçenek sunulur ve izleyiciden seçim yapması istenir. Bu örneklerde görüldüğü gibi Netflix yeni formatlar deneyerek izleyiciye farklı bir deneyim yaşatmaktadır.

Netflix web sitesinde kullanıcılara; standart kullanıcı, tek hesaptan aynı anda farklı mekanda farklı cihazlardan birden fazla kişinin erişim sağlayabildiği çoklu kullanıcı ve görüntü kalitesi bakımından en yüksek kalite olan Ultra HD gibi kullanıcılara çeşitli abonelik tarifleri sunulmaktadır. Bunun yanında küresel boyutta izleyici kitlesine sahip olan Netflix, çocuklar için de "Çocuk Modu" şeklinde ayrı bir kullanıcı modu geliştirerek çocuklara da orijinal içerikler sunmaktadır. Böylece bir DVD-posta hizmetinden adeta ayrı bir eğlence sektörüne dönüşen Netflix'in, aslında bir kültür aktarım görevi üstlendiğini söylemek mümkündür.

Netflix, 2020 yılının dördüncü çeyreği itibariyle dünya çapında 203 milyondan fazla ücretli aboneye sahiptir. Toplam küresel abone tabanının 73 milyondan fazlasını ABD vatandaşları oluşturmaktadır.¹¹¹ Netflix Kamu Politikaları direktörü 2020 yılının Mart ayında yaptığı açıklamada, Türkiye'deki Netflix abone sayısının 3,5 milyon olduğunu açıklamıştır.¹¹² Geçtiğimiz yılın Mart ayında dünyayı saran Covid-19 salgının, insanların sosyal hayatlarını kısıtlamasının, insanları dijital ortamlar aracılığıyla sosyalleşmeye ittiği görülmektedir. Netflix'in de zaman ve mekan kısıtlaması olmayan bir eğlence pazarı olduğunu düşünürsek ücretli abone sayısının ve popülerliğinin her geçen gün daha da artacağını söylemek mümkün görünmektedir.

---

¹¹¹ <https://www.statista.com/statistics/250934/quarterly-number-of-netflix-streaming-subscribers-worldwide/> et: 23.04.2021

¹¹² <https://www.webtekno.com/netflix-turkiye-guncel-abone-sayisi-2021-h107231.html> et: 03.04.2021

İkinci Bölüm: Bulgular Ve Yorum

1.Değerlendirilen Filmler/Diziler Ve Künyeleri

1.1.The Hater Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Jan Komasa
2	SENARYO	Mateusz Pacewicz
3	YAPIMCI	Jerzy Kapuscinski
4	OYUNCULAR	Maciej Musailowski, Agata Kulesza, Danuta Stenka
5	TÜR	Politik Gerilim, Drama
6	SÜRE	135 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	6 Mart 2020
8	ÜLKE	Polonya
9	DİLLER	Lehçe

1.2. American Sniper Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Clint Eastwood
2	SENARYO	Hall
3	YAPIMCI	Clint Eastwood, Bradley Cooper
4	OYUNCULAR	Bradley Cooper, Sienna Miller, Luke Grimes
5	TÜR	Gerçek Hayattan Uyarlanan Filmler, Askerî Film
6	SÜRE	132 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	11 Kasım 2014
8	ÜLKE	ABD
9	DİLLER	İngilizce

1.3.Layla M. Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Mijke de Jong
2	SENARYO	lander, Mijke de Jong
3	YAPIMCI	Mijke de Jong
4	OYUNCULAR	Nora el Koussour, İlias Addab, Mohammed Azaay
5	TÜR	Sosyal Konulu Drama Filmi
6	SÜRE	98 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	17 Kasım 2016
8	ÜLKE	Hollanda
9	DİLLER	Hollandaca, Arapça, İngilizce

1.4.Faуда Dizisinin Künyesi

1	YÖNETMEN	Lior Raz, Avi Issacharoff
2	SENARYO	az, Avi Issacharoff
3	YAPIMCI	Lior Raz, Avi Issacharoff
4	OYUNCULAR	Lior Raz, Hisham Süleyman, Shadi Ma'ari
5	TÜR	Aksiyon ve Macera Dizileri, Drama Dizileri
6	SÜRE / BÖLÜM	36 Bölüm
7	YAYIN TARİHİ	15 Şubat 2015
8	ÜLKE	İsrail
9	DİLLER	İbranice, Arapça

1.5. American Assassin Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Micheal Cuesta
2	SENARYO	Ken Schiff, Edward Zwick
3	YAPIMCI	Lorenzo di Bonaventura, Nick Wechsler
4	OYUNCULAR	Dylan O'Brien, Michael Keaton, Sanaa Lathan
5	TÜR	Aksiyon ve Gerilim Filmi
6	SÜRE / BÖLÜM	111 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	15 Eylül 2017
8	ÜLKE	ABD
9	DİLLER	İngilizce

1.6.12 Strong Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Nicolai Fuglsig
2	SENARYO	John Krasinski, Peter Craig
3	YAPIMCI	Jerry Bruckheimer, Molly Smith, Thad Luckinbill
4	OYUNCULAR	Chris Hemsworth, Micheal Hannon, Micheal Pena
5	TÜR	Aksiyon ve Macera Filmi
6	SÜRE / BÖLÜM	129 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	19 Ocak 2018
8	ÜLKE	ABD
9	DİLLER	İngilizce

1.7. Bodyguard Dizisinin Künyesi

1	YÖNETMEN	Thomas Vincent, John Strickland
2	SENARYO	Jed Mercurio
3	YAPIMCI	Priscilla Parish, Eric Coulter
4	OYUNCULAR	Richard Madden, Keeley Hawes, Gina Mckee
5	TÜR	Suç, Drama, Politik Gerilim
6	SÜRE / BÖLÜM	6 Bölüm
7	YAYIN TARİHİ	26 Ağustos 2018
8	ÜLKE	Birleşik Krallık
9	DİLLER	İngilizce

1.8. Musul Filminin Künyesi

1	YÖNETMEN	Matthew Micheal Carnahan
2	SENARYO	Matthew Micheal Carnahan
3	YAPIMCI	Anthony Russo, Joe Russo
4	OYUNCULAR	Suail Dabbach, Adam Bessa, Ishaq Elias
5	TÜR	Gerçek Hayattan Uyarlanan Film, Aksiyon Filmi
6	SÜRE	102 Dakika
7	YAYIN TARİHİ	26 Kasım 2020
8	ÜLKE	ABD
9	DİLLER	İngilizce, Arapça

1.9. Kalifat Dizisinin Künyesi

1	YÖNETMEN	Goran Kaptenanovic
2	SENARYO	Wilhelm Behrman, Niklas Rockström
3	YAPIMCI	Wilhelm Behrman
4	OYUNCULAR	Gizem Erdoğan, Amed Bozan, Albin Grenholm, Aljette Opheim
5	TÜR	Gerilim, Dram
6	SÜRE / BÖLÜM	8 Bölüm
7	YAYIN TARİHİ	18 Mart 2020
8	ÜLKE	İsveç
9	DİLLER	İsveççe, Arapça, Türkçe

1.10. Unit 42 Dizisinin Künyesi

1	YÖNETMEN	MathieuMortelmans, Indra Siera
2	SENARYO	Charlotte Joulia, Julie Bertrand
3	YAPIMCI	Julie Bertrand
4	OYUNCULAR	Patrick Ridremont, Constance Gay, Tom Audenaert
5	TÜR	Suç Draması
6	SÜRE / BÖLÜM	10 Bölüm
7	YAYIN TARİHİ	14 Haziran 2019
8	ÜLKE	Belçika
9	DİLLER	Fransızca

2.Konusu İslam Olan Film ve Dizilerde İslam ve Terör İlişkisi

2.1. Layla M. Filminde İslam ve Terör İlişkisi

Layla M. adlı bu filmde, Hollanda’da yaşayan Faslı bir ailenin kızı olan Layla’nın, dini inançları ve davranışları nedeniyle ailesi tarafından dışlanması ve radikal bir gruba üye olmasıyla değişen hayatı anlatılmaktadır. Layla, Amsterdam’da Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılık ve dışlanma karşısında bir Müslüman olarak sessiz kalınmamasını gerektiğini düşünmektedir. Ailesinin de bu durum karşısında sessiz kalması Layla’yı başka arayışlara itmiştir.

Layla, bir arkadaşının vasıtasıyla radikal bir grupla tanışmış ve bu grubun toplantılarına ve eylemlerine katılmıştır. Kendilerine ‘‘Allah’ın Askerleri’’ diyen İslamcı grupla daha çok zaman geçirerek onlardan biri olan Layla, değişen tavırları nedeniyle babası tarafından reddedilmiştir. İnanıcı ve düşünceleri nedeniyle ailesi tarafından kötü muameleye maruz kalan Layla, ‘‘Allah’ın Askerleri’’ adlı bu radikal grubu artık bir aile olarak görmeye başlamıştır. Bu grubun üyelerinden olan Abdal ile tanışarak evlenmeye karar veren Layla, ailesini terk ederek Abdal ile beraber Belçika’ya oradan da Orta Doğu’ya kaçmıştır. Zamanla kocası Abdal’ın gerçek bir Müslüman olmadığını terörist gruplarına yardım eden bir intihar bombacısı olduğunu öğrenen Layla, pişmanlık içerisinde ailesinin yanına dönmek istemiştir. Hollanda’da yaşayan genç bir kız olan Layla’nın inanç ve pişmanlık hikayesinin anlatıldığı bu filmde, İslam ve terör ilişkisine dair kareler bulmak mümkündür.

Resim 1 . Layla M. Filminin Ana Karakterleri

Layla M.

Abdel

Layla'nı Babası

Layla'nın Annesi

Younes

Zine

Layla, ailesi tarafından maruz kaldığı ön yargılar karşısında bir aidiyet arayışı içerisine girmiştir. Bu aidiyet hissini, kendilerine ‘‘ Allah’ın Askerleri’’ diyen radikal İslamcı grupta bulmaya çalışır. Layla, bu grubun sohbetlerine ve eylemlerine katılarak aidiyet hissini tamamlamanın peşindedir. Bu İslamcı terör örgütü grubunun sohbetlerinden birinde gruptakilere, ‘‘Hanadi Jaradat’ın İntihar Vasiyeti’’ adlı video izletilir. Layla’nın da izleyenler arasında olduğu bu intihar videosunda Hanadi isimli Müslüman genç kız, ‘‘Rabbim için bedenini şarapnele dönüştürecek altıncı kadın şehit olmaya karar verdim. Düşmanların kalbini delip geçmek için buna karar verdim.’’ diyerek bu eylemi yapma gerekçesini açıklar ve içinde bulunduğu aracı şehir meydanında patlatır. Filmin bu sahnesinde videoyu izleyenlerden birinin, ‘‘ Saf duygularla hareket eden bir şehit, asla ölmez.’’ dediği ve ardından Layla’nın da, ‘‘ Allah onu bekliyor.’’ diyerek eylemi onayladığı gösterilir. Layla M. adlı bu filmin, yaklaşık üç dakikasını oluşturan bu sahnede, Allah’ın Müslümanlardan yaşamalarını istediği hayat tarzının; intihar, şiddet ve terör eylemlerinden oluştuğunun vurgulanmak istenildiğini söylemek mümkündür.

Resim 2. İntihar Vasiyeti Görüntülerinin İzlendiği Sahne

Bu filmde, kendilerine ‘‘Allah’ın Askerleri’’ adını veren bu radikal İslamcı grubun, Amsterdam’da kadınların peçe takmalarının yasaklanmasını bir camiye giderek camiden çıkan Müslümanlara karşı protesto ettiği bir sahne canlandırılmaktadır. Aralarında Layla’nın da bulunduğu bu grup, camiden çıkan cemaate yüksek sesle, ‘‘ Kuran’ın aydınlattığı tek yol bizim yolumuz. Hakikat yolunda ilerleyin Allah’ın askerleri!’’ diyerek protesto etmektedir. Bu bağlamda filmin bu sahnesinde, kendisini Müslüman olarak tanıtan iki grup karşı karşıya getirilerek Müslümanlar arasındaki fikir ayrılığının vurgulanmak istendiğini söylemek mümkündür.

Resim 3. Allah’ın Askerleri Grubunun, Cami Önündeki Protesto Görüntüleri

Bu filmde Müslümanların, hem futbol maçı yapmak için hem de Amsterdam’da Müslümanlara olan baskıları protesto etmek için futbol sahasında toplandıkları bir sahne canlandırılmaktadır. Müslümanların toplanmasından birkaç dakika sonra bu kalabalığın üzerinden polis helikopteri uçmaya başlamıştır. Helikopteri gören Müslümanlar, ‘‘ Allahu Ekber!’’ diye bağıarak tepkilerini gösterdikleri an da Hollanda polisi baskın yaparak bütün Müslümanları tutuklamıştır. Filmin bu tutuklanma sahnesinde, polisin müdahalelerinin oldukça sert olduğunun vurgulanmak istendiği görülmektedir. Bu bağlamda filmde, Müslümanlara protesto hakkının tanınmadığının vurgulandığı ve bir grup Müslümanın bir araya gelmesinin

tehdit oluşturabileceği algısının oluşturulmak istendiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Resim 4. Amsterdam Polisinin, Müslümanların Protestosuna Müdahale Ettiği Sahne

Söz konusu bu filmde, başkarakter olan Layla'nın kocası Abdal, kendilerine "Allah'ın Askerleri" adını veren radikal İslamcı terör örgütü için kışkırtıcı videolar hazırlayan ve montajlar yapan bir Müslüman olarak tanıtılmaktadır. Abdal'ın, bu İslamcı örgüte asker yetiştirmek için silah eğitimi verilen kamplara gidip videolar çektiğini öğrenen ve "Allahu Ekber!" nidalarıyla bir gencin bir grup Müslüman tarafından boğazlandığı videoyu gören Layla, çok pişman olmuş ve ailesinin yanına dönmek istemiştir.

Dolayısıyla filmde, inançlarını yaşamak için ailesini terk eden Layla'nın bu özgürlüğü radikal bir grupta bulamadığı mesajının verildiği tespit edilmiştir. Filmin sonunda ise izleyicilere şöyle bir not paylaşılmıştır: "Layla M. gibi gençlerin ülkelerine geri kabul edilmesi, Avrupa çapında tartışmalı bir durum yaratıyor. ISIS, Orta Doğu'da ivme kaybettikçe, evlerinden ayrılan birçok genç affedilmeyi ve kabul görmeyi bekliyor. Avrupa Birliği ülkeleri, bu tür vakalara farklı yaklaşımları göstermeyi seçti."

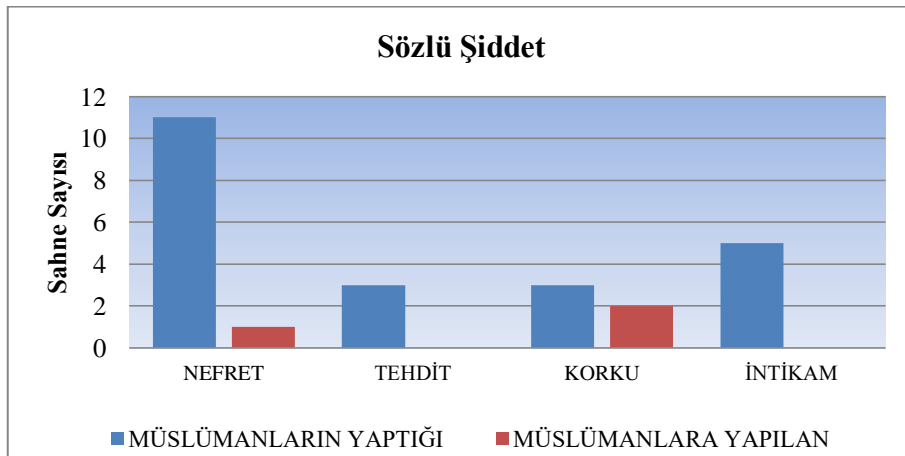
Netflix tarafından Hollandalı film yapım şirketine yaptırılan ve bir Netflix orijinal içeriği olan Layla M. adlı bu filmde, başkarakter Layla'nın her olay karşısında çok agresif tepkiler verdiği görülmektedir. İnançlarına bağlı Müslüman bir genci temsil eden Layla, agresif tavırlarıyla izleyicide itici bir karakter algısı oluşturabilmektedir. Layla, kendisi ile aynı görüşlere sahip olmayan sınıf arkadaşına karşı, "Dinden çıktın, dinden çıkan ölür.", "Sen benim için artık ölüsün" ve "Seninle yaşamak istemiyorum artık. Dindaşlarımla yaşamak istiyorum." diye tepkiler vermektedir. Bu bağlamda buradan, Müslüman olmayanların öldürülmesi gerektiği ve Müslüman olanlar sadece kendi dininden olan insanlarla yaşayabilir

düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu filmde, İslam'ın hoşgöründen uzak ve şiddet yanlısı bir din algısının oluşturulmak istenildiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Sonuç olarak Layla M. adlı bu filmde, başkarakter Layla'nın Müslümanlığının namaz kılma sahneleri dışında sadece İslam'ın, siyasî ve radikal bir boyutta anlatılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Layla karakterinin insanlarla olan iletişimine baktığımızda da İslam dinini sosyal yaşamdaki etkisinin sadece şiddet kavramıyla yansıtılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

2.1.1 Layla M. Filminden Elde Edilen Bulgular

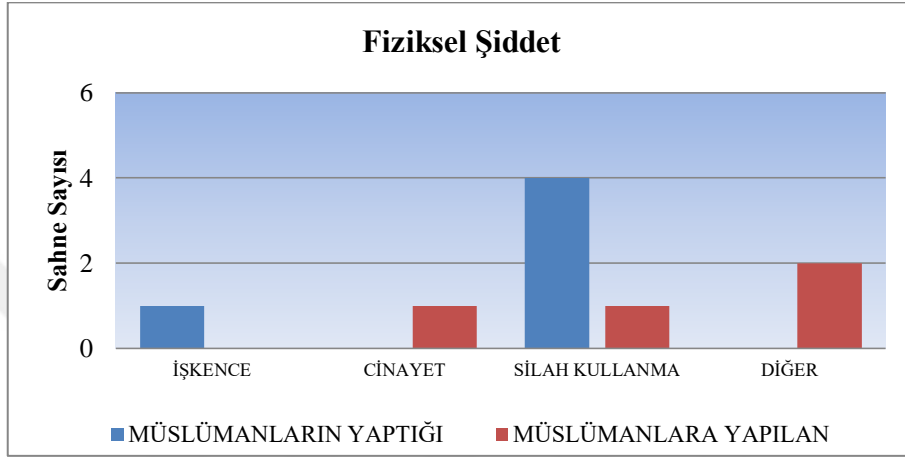
Layla M. filmi sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

Grafik 1: Layla M. Filminde Sözlü Şiddet

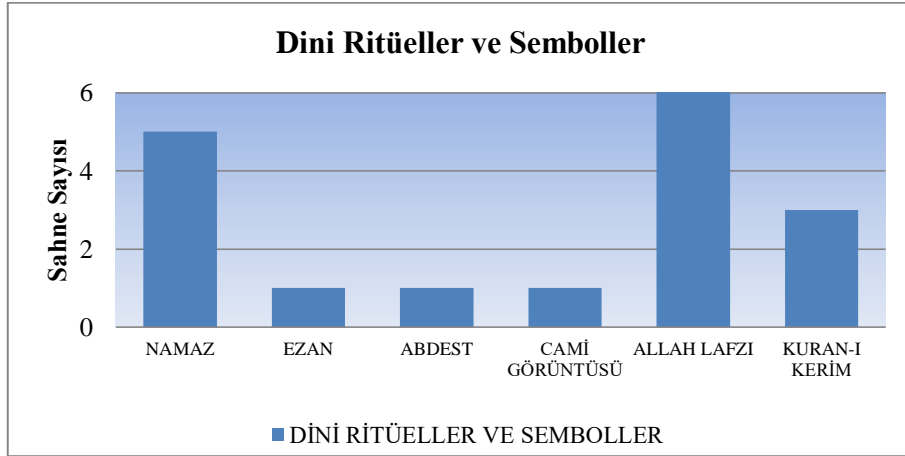
Gerçek olaylardan esinlenerek yapılan bu filmde başrol Layla M., Müslüman karakter olarak tanıtılmaktadır. Filmin çözümlemesinde de bahsettiğimiz gibi Layla M öfke problemi olan bir üniversite öğrencisidir. Sözlü şiddet grafiğinde de görüldüğü üzere filmde, Müslüman karakterler Müslüman olmayan karakterlere göre

daha fazla nefret duygusu beslemektedir. Tehdit, korku ve intikam duygularının da Müslüman karakterlerde daha çok olduğu tespit edilmiştir. Sahne sahne incelediğimiz Layla M filminin, Layla karakterinin yer aldığı neredeyse bütün sahnelerinde Müslüman olmayanlara karşı aşırı nefret duygusu beslediği vurgulanmaktadır.

Grafik 2: Layla M. Filminde Fiziksel Şiddet

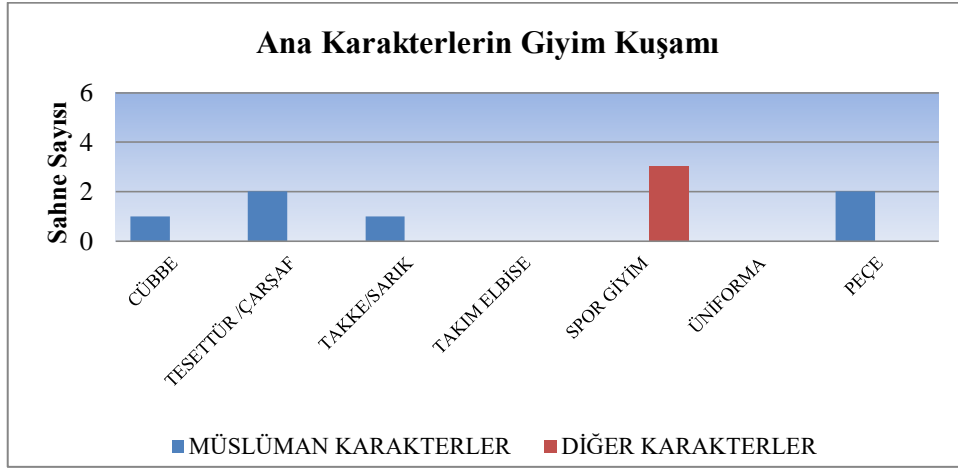
Netflix dijital platformunda yer alan ve batı yapımı olan İslam ve terör konulu filmler, genellikle aksiyon ve savaş içeriklidir. Ancak Layla M filminde, bu genellemenin aksine aksiyon ve savaş sahnesi yer almamaktadır. Silah kullanma verisinin fazla çıkmasının nedeni, Layla ve eşi Abdel'in, filmde Allah'ın Askerleri olarak tanıtılan terör örgütünün eğitim kampına katıldığı sahnelerin yer almasıdır. İşkence ve cinayet verilerine de bu örgütün, militanlarını eğitmek ve motive etmek için bombalı eylem ve işkence videoları izlettiği sahnelerin olmasından ulaşılmıştır. Filmin iki sahnesinde ise Allah'ın Askerlerine katılan örgüt üyelerinin ev ve iş yerleri Hollanda polisi tarafından yağmalanmaktadır. Bu iki sahneye ise diğer unsurlar kategorisi adı altında yer verilmiştir.

Grafik 3: Layla M. Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

Layla M adlı bu filmde, araştırma kapsamında incelediğimiz film ve dizilere göre daha fazla dini ritüel ve sembolün yer aldığı tespit edilmiştir. Başrol Layla, babası her ne kadar istemese de kardeşini Müslüman yapmak istemektedir ve filmin 3 sahnesinde kardeşine Kuran-ı Kerim okumayı öğretmektedir. Filmin, 6 sahnesinde Allah lafzının yer aldığı görsellerin geçtiği tespit edilmiştir. 5 sahnede ise Layla ve Müslümanların namaz kıldığı görüntüler yer almaktadır. Hatta üniversitede Layla'nın Müslüman olmasını istemeyen arkadaşlarına karşılık Layla sınıfın ortasında namaz kılmaya başlamıştır.

Hollanda yapımı bu dram filminde, Batı'nın üstünlüğünü gösteren ekonomik güç, askeri güç, politik güç ve teknolojik güç unsurlarına rastlanmamıştır. Filmin dram konulu psikolojik bir içeriğe sebep olması ve büyük bir kısmının Orta Doğu coğrafyasında geçmesi bunun en önemli nedenlerindedir. Filmde batı medeniyetinin üstünlüğünden çok Orta Doğu'nun yıkık, dökük ve sefil görüntüleri verilerek Orta Doğu, küçümsenmeye çalışılmıştır.

Grafik 4: Layla M. Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Layla M filminde, Müslüman kadın ve erkek karakterlerin giyim kuşamları cübbe, tesettür/çarşaf, takke/sarık ve peçe şeklinde olurken modern ana karakterlerin giyim kuşamları spor giyim şeklindedir.

2.2.Faуда Dızisinde İslam Ve Terör İlişkisi

Türkçe ‘‘kaos’’ anlamına gelen Fauda adındaki bu dizi, 2015 yılında İsrail televizyonlarında yayınlanmaya başlamıştır. İlk sezonunun izleyici tarafından ilgi görmesi sonucunda dizinin hakları Netflix tarafından satın alınmış ve orijinal içerik olarak Netflix web sitesinde yayınlanmaya başlamıştır. İkinci sezonu Aralık 2017’de yayınlanan dizinin üçüncü sezonu, Nisan 2020 itibariyle Netflix web sitesinde erişime açılmıştır. Üç sezon ve toplamda 36 bölümden oluşan dizinin bölümlerinin süresi, 35 ile 50 dakika aralığından oluşmaktadır.

Ana hatlarıyla İsrail-Filistin çatışmasındaki insan hikayelerinin anlatıldığı dizi, İsrail gizli servisindeki bir grup istihbarat ajanının, Filistin topraklarındaki kahramanlık hikayelerinden bahsetmektedir. Dizinin ilk sezonunda, daha önce İsrail ajanı Doron tarafından öldürüldüğü zannedilen İslamcı terör örgütü lideri Abu Ahmad’ın öldürülmesi anlatılmaktadır. Dizi, İsrail gizli servisinden emekli olan

Doron'un, tekrar ekibe katılarak terör örgütü lideri Abu Ahmad'ın öldürülmesi planına dahil olmasıyla başlamaktadır.

Dizinin henüz birinci bölümünde, İsrail ajanları karargahlarında Abu Ahmad'ı öldürme planları yaparken ekibin lideri Eli, düşman olarak hedeflenen Abu Ahmad'ın profilini arkadaşlarına şöyle açıklamaktadır: ‘’ Abu Ahmad, kendi yürüttüğü intihar saldırılarıyla 116 İsrailiyi öldürdü. Diğer teröristlerden daha fazla insanı öldürdü. Kadınları, çocukları, yaşlıları ve askerleri öldürdü. Bu adam, bir katil ve ölecek. Bugün, onunla hesaplaşacağız.’’ Eli karakterinin bu konuşmasından yola çıkarak Fauda dizisinin henüz ilk bölümünde, Müslüman karakter olarak tanıtılan Abu Ahmad'ın aynı zamanda şiddet yanlısı bir terörist olarak tanıtıldığı da görülmektedir. Ayrıca Abu Ahmad karakterinin; kadın, çocuk ve yaşlıları da öldürmüş olması vurgulanarak Müslüman ve terörist karakterin, eylemlerinde sınır tanımadığının vurgulanmak istendiği de görülmektedir.

Resim 5. Fauda Dizisinin Ana Karakterleri

Doron Kavillio

Eli

Boaz

Noar

Nurit

Gabi

Sagi

Avihai

Hertzal

Dr. Shirin

Al Makedasi

Walid El Abed

Hila

Şeyh Awdallah

Jihad Hamdan Bashar Hamdan Hani Al Jabari Samir

Abu Ahmad Abu Asamara

Doron ve ekibi Abu Ahmad'ı yakalamak için Filistinli Müslüman kılığına girerek Abu Ahmad'ın kardeşinin düğününe katılır. Doron ve ekibinin planı istedikleri gitmez ve Abu Ahmad'ın kardeşi, İsrail ajanı Boaz tarafından kendi düğününde öldürülür. Kardeşinin öldürüldüğünü öğrenen Abu Ahmad, intikamını almak için İsrail ajanı Boaz'ı yakalama planı yapar. Abu Ahmad'ın en önemli adamlarından olan Walid, Filistin'de bir İsrail askerini yakalar. Bu askere, Abu Ahmad ve adamları tarafından günlerce işkence edilir. İşkence sonucunda yakaladıkları kişinin, kardeşinin katili olan ajan Boaz olduğunu öğrenen Abu Ahmad, İsrail devleti tarafından esir tutulan Müslümanlara karşı takasta kullanmayı düşündüğü Boaz'ı, artık kardeşinin intikamı için kullanmayı düşünmeye başlar.

Resim 6. Abu Ahmad'ın Adamlarının, Boaz'a Yaptığı İşkence Sahnesi

Hamas'ın Filistin'deki uzantısı olan Şeyh Awdallah, Abu Ahmad ile görüşüp esir ajanı Hamas'a teslim etmesini istese de ikna edemez. Abu Ahmad, kardeşinin katili olan Boaz'a, işkence etmeye devam eder. Öte yandan Doron ve ekibi

amirlerinden habersiz, Şeyh Awdallah ve Abu Ahmad'ın kızını kaçırmışlardır. Bunu öğrenen Abu Ahmad, İsrail'e karşı büyük bir eylemde kullanmak istediği esiri ajan Boaz'ın midesine bomba yerleştirir ve İsrail ajanı Doron ile iletişime geçerek Boaz'a karşılık Şeyh ve kızını ister. Boaz'ın midesine bomba yerleştirildiği bilgisini öğrenen Doron ve ekibi, Abu Ahmad'ın kızı ve Şeyh Awdallah'a bomba düzeneği kurulmuş yelek giydirmiştir.

Abu Ahmad takas esnasında, kızının ve Şeyh'in öleceğini bile bile İsrail ajanı Boaz'ın midesindeki bombanın patlatılmasını ister. Bunun üzerine de Doron Şeyh Awdallah'ın üzerindeki bombayı aktif eder. İsrail ajanı Boaz ve Hamas'ın Filistin'deki uzantısı Şeyh Awdallah ölmüş, Abu Ahmad'ın kızı da yaralanmıştır. Sonuç olarak bu sahnelerden yola çıkarak Müslüman terörist liderin, kişisel çıkarları için birini öldürebileceği ve terör eylemlerinde, bir insanın midesine bomba yerleştirebilecek kadar sınır tanımayacağı algısının oluşturulmak istendiğini söylemek mümkündür.

Resim 7. Abu Ahmad'ın Adamları ve İsrail Ajanları Arasındaki Takas Sahnesi

İsraili bir ajanı öldürmesinden dolayı İsrail devletinin en önemli düşmanı olan Abu Ahmad, daha büyük bir eylem gerçekleştirmek için Filistinli Müslümanlara canlı bomba olmaları için çağrıda bulunur. Abu Ahmad, canlı bomba olmak için gelen Müslümanlara bir takım sorular sorarak mülakat yapar. Bu gönüllülerden birisiyle Abu Ahmad'ın en önemli müridi Walid arasında şu konuşma geçmektedir:

Walid: " Neden şehit olmak istiyorsun?"

Gönüllü: " Filistin'de Şeyhle tanıştım. Bana Peygamber'in öğretilerini anlattı. Şeyh öldüğünden beri uyuyamıyorum."

Walid. " Peki, ölmekten korkmuyor musun?"

Gönüllü: " Şehit olmaktan daha iyi bir kader yoktur.

Walid: " Doğru söyledin."

Dizinin 9.bölümünde geçen bu konuşmalardan anlaşılacağı üzere dizide, terör eylemlerinde bulunan Müslümanların bu eylemleri yapmalarının sebebi, Peygamber'in ve İslam dininin böyle emretmiş olmasına dayandırılmaktadır.

Resim 8. Walid'in, Canlı Bomba Olmak İçin Gelen Gönüllü İle Yaptığı Konuşma

Walid'in kuzeni ve sevdiği kadın doktor Shrin'in, İsrail ajanı Doron ile yakınlaşır ve Yahudilerle iş birliği yapar. Bunun öğrenen Abu Ahmad, Walid'den kuzenini öldürmesini ister. Ancak Walid, kuzenini öldürmek istemez ve ölmemesi için ona evlenme teklifi eder. Bu olay sonucunda Abu Ahmad ile en yakın müridi olan Walid'in arası açılır. Dizinin birinci sezonunun son bölümünde Abu Ahmad, en yakın müridi olan Walid tarafından öldürülür. Sonuç olarak birinci sezonun son bölümündeki bu olaylarla, Müslümanların kişisel çıkarları uğruna birbirlerini öldürmekten çekinmediklerinin vurgulanmak istendiği görülmektedir.

Dizinin ikinci sezonunda ise İsrail ajanı Doron tarafından öldürülen Şeyh Awdallah'ın oğlu Al Makasi'nin, intikam mücadelesi anlatılmaktadır. Bu sezonda İslam Direniş Hareketi'nin, Filistin'deki liderlerinin birbirleriyle olan mücadelelerinden de bahsedilmektedir. Babasının intikamı için Londra'dan dönen Al Makdasi ve İslami Direniş Hareketinin Filistin komutanı Walid'in intikam almak ve kişisel çıkarlar elde etmek için Müslümanları kandırarak bombalı eylemler düzenlediği görülmektedir.

İkinci sezonun ikinci bölümünde, Hamas'ı temsil eden Abu Samara, Walid ve Al Makdasi ile birlikte bir kilisede görüşme yapar. Bu sahnede Abu Samara'nın, pederle olan samimiyetinin vurgulandığı görülmektedir. Bu noktada İsrail yapımı olan Fauda dizisinde; Müslümanların, Hristiyanlarla iş birliği yaparak Yahudilere karşı düşman olduğu vurgulanarak taraflı bir tavır sergilendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, İsrail devleti tarafından her yerde aranan bu üç ismin, en güvenli yer olarak kiliseyi seçmeleri de bu değerlendirmemizi destekler niteliktedir.

Resim 9. Abu Samara, Walid ve Al Makdasi Arasındaki Görüşme

Al Makdasi, Walid ve Abu Samara'yı karşısına alarak Hamas'a çalışmadığını ve DAEŞ'e çalıştığını ilan eder. Artık eylemleri için Al Makdasi'yi finanse eden ve destekleyen örgüt DAEŞ'tir. Babasının intikamını almak isteyen Abu Ahmad, babasının katili Doron'un ailesinin peşine düşmüştür. İkinci sezonun dokuzuncu bölümünde Al Makdasi, Doron'un babasını yakalar. Al Makdasi, kamera karşısında Doron'un babasını boğazlayarak katleder ve görüntüleri sosyal medyadan paylaşır. Bu olay sonucunda Filistinli Müslümanlar, bir Müslüman tarafından Yahudi öldürüldüğü için tekbirler eşliğinde kutlamalar yapar. Sonuç olarak bu sahnelerle de Müslümanların, Yahudi düşmanlığının vurgulandığı görülmektedir.

Resim 10. Al Makdasi'nin, Doron'un Babasını Öldürdüğü Sahne

İkinci sezonda, DAESH ve Hamas'ın kendi aralarındaki çatışmalardan ve bu iki grubun görüş ayrılıklarından bahsedilmektedir. Babası Hamas'ın Filistin temsilcisi olan Al Makdasi, Hamas'ı babasının intikamını almamakla suçlamış ve DAESH'e katılmıştır. Al Makdasi, babasının katili olan Dorun'un babasını öldürerek artık eylemlerini DAESH adına yapacağını duyurmuştur. Al Makdasi'nin kardeşi Samir, abisinin Hamas'a karşı olup DAESH'e katılmasından rahatsız olduğunu ve bu durumun babalarına hakaret olduğunu dile getirmiştir. Hatta Samir, abisine DAESH'in kendi İslam davalarını temsil etmediğini de söylemiştir. Bu bağlamda Fauda dizisinde, İslam Devleti kurmak için eylemlerde bulunduğu belirtilen bu iki terör grubu Hamas ve DAESH'in, birlik olamadığı ve birbirlerine karşı nefret dili kullandıkları görülmektedir. Dizide, Hamas üyelerinin DAESH'i kötülediklerinden ve dışladıklarından bahsedildiğini göz önüne aldığımızda, dizinin bu sezonunda İslami Direniş Hareketi olan Hamas'a karşı daha ılımlı bir yaklaşım sergilenmek istendiğini söylemek mümkündür.

Fauda dizisinin son sezonu olan üçüncü sezonunda ise iki İsrail vatandaşının Hamas üyeleri tarafından Gazze'ye kaçırılması ve İsrail Gizli Servisinden özel ajanların Gazze'ye giderek bu iki rehineyi kurtarmak için verdikleri mücadele anlatılmaktadır. Daha önceki sezonlarda Hamas'a bağlı Müslüman birliklerden bahsedilirken üçüncü sezonda doğrudan Gazze merkezli olan Hamas Komite Birliğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla dizinin bu sezonu, Hamas ve İsrail arasındaki siyasi mücadeleyi de içermektedir.

İki İsrail vatandaşını kaçıran Hamas, İsrail devleti tarafından esir tutulan Müslümanların serbest bırakılması için takas yapmak ister. Hamas'ın bu isteği İsrail devleti tarafından teröristlerle anlaşma olmaz gerekçesiyle reddedilir. İsrail devleti tarafından dört kişilik özel bir ekip oluşturulmuş ve iki İsraili vatandaşını kurtarmak için Gazze'ye gönderilmiştir.

İsrail ajanlarından oluşan bu ekibin kahramanlık hikayesinin anlatıldığı üçüncü sezon, Gazze'den sağ kurtarılan İsraili rehinelere birinin kendi evinde, Hamas üyesi tarafından öldürülmesiyle sonlandırılmıştır. Böylece Fauda dizisi

yapımcıları, Müslümanları şiddet yanlısı olarak İsrailileri de mazlum olarak yansıtarak diziyi dramatik bir şekilde tamamlamıştır. Ayrıca üçüncü sezonda, dört İsrail ajanının - ekibe sonradan iki kişi daha katılıyor-, sadece bir kayıpla Hamas'ın merkezi olan Gazze'den rehinelere birini sağ kurtararak çıkması, Hamas'ın askeri kuvvetinin küçümsendiğini göstermektedir.

Fausta dizisinin ikinci sezonunda Al Makdasi'nin kardeşi Samir, üçüncü sezonunda ise Jihad Hamdan'ın oğlu Bashar Hamdan karakterleri; başlangıçta ailelerinin Hamas adına düzenledikleri terör eylemlerine karşı çıkan ve aileleri gibi olmak istemeyip 'normal' bir hayat yaşamak isteyen karakterler olarak tanıtılmıştır. Ancak bu iki karakter, her ne kadar aileleri gibi olmak istemeseler de başlarından geçen olaylar sonucunda bir şekilde kendilerini terör eylemlerinin içerisinde bulmuşlardır. Mesela, ikinci sezon karakterlerinden Samir, abisi Al Makdasi gibi DAESH veya Hamas'a katılmayı kabul etmeyerek eşiyle ve doğacak olan çocuğuyla güzel bir hayat yaşamayı hedeflemiştir. Ancak abisi Al Makdasi'nin İsraili bir subayı öldürmesi gibi yaptığı büyük terör eylemleri, Samir'i de bu savaş ortamına çekmiş ve abisi tarafından öldürülmesine neden olmuştur. Üçüncü sezonda ise Bashar Hamdan karakteri, Filistinli gelecek vadeden bir boksör olarak tanıtılmaktadır. Ancak Bashar'ın yirmi yıl sonra hapisten çıkan ve " Mahkumların Babası" olarak bilinen babası Jihad Hamdan karakterinin Hamas için önemli bir mücahit olması, Bashar'ı bu savaş ortamına çekmiş ve üçüncü sezonun sonunda babasının da öldürülmesiyle Bashar, intikam için bir İsrail ajanını ve bir İsrail vatandaşını öldürmüştür.

Dolayısıyla Fausta dizisinde Samir ve Bashar karakterleriyle Filistinli Müslümanların, kendileri her ne kadar istemese de doğdukları ve büyüdükları coğrafya ve aile yapıları gereği şiddet ve terör eylemleriyle ilişkilendirilmek istendiği görülmektedir. Bu bağlamda izleyicinin; Filistin'deki Müslümanları, terör ve şiddet eylemlerinden bağımsız bir din mensubu olarak değerlendirmesi mümkün görünmemektedir.

36 bölümden oluşan İsrail yapımı Fauda dizisinin birçok bölümünde, ‘‘ Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hakla gönderdik. Sen cehennemlik olanlardan sorumlu tutulacak değilsin. Onların dinine uymadıkça Yahudiler ve Hristiyanlar, asla senden razı olmazlar.’’ ve ‘‘ Allah yolunda öldürülenler için ölümler demeyin. Onlar, diridirler fakat siz bilemezsiniz.’’ ayetleri geçmektedir. Dolayısıyla bu dizide, İslam dinin temel kaynağı olan Kuran’ı Kerim ayetlerinin, şiddet ve nefret dili kullandığı belirtilerek İslam dini hakkında radikal bir terör dini imajı oluşturulmak istendiği tespit edilmiştir. Ayrıca dizinin hiçbir bölümünde, İslam dinine ve Müslümanlara dair olumlu ve objektif bir tavır sergilendiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Fauda dizisinde, Müslüman terörist gruplarının terör eylemlerini neden yaptıklarına dair tatmin edici bir gerekçeden bahsedilmemektedir. Müslümanların yaptığı her terör eyleminden önce ve sonra şehitlik kavramı ve cennete kavuşma isteği vurgulanarak gerekçe olarak gösterilmek istenmiştir. Dolayısıyla izleyicide, İslam dininin savaş yanlısı bir din olduğu algısının oluşabilmesi mümkün görünmektedir. Sonuç olarak 36 bölümden oluşan ve İsrail Gizli Servisi ajanlarının kahramanlık hikayelerinin anlatıldığı İsrail yapımı bu dizide, kendi dininden olmayanları düşman gören ve Allah’ın rızası için can alan şiddet yanlısı bir din olarak tanıtılan İslam dini ve Müslümanlar, ‘iyi’ karşısı yani Yahudi karşısı olan ‘kötü’ ve düşman konumunda yer almaktadır. Ayrıca dizide, Müslüman karakterlerin, insanlarla olan konuşma yöntemleri ve sosyal hayattaki ilişkilerinin kaba ve şiddet temelli olarak anlatılması, izleyicide İslam dinine karşı itici bir yaklaşım sergilemesine neden olmaktadır. Tüm bu bulgular sonucunda Fauda dizisinde İslam dini, terör ve şiddet yanlısı bir din olarak gösterilerek Müslümanlara karşı taraflı bir tutum sergilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, bir dizi veya film izleyerek Müslüman olunmayabilir ancak Fauda dizisini izleyen ve İslam dini hakkında bilgi birikimine sahip olmayan bir izleyicinin, İslam dinine karşı oldukça sert bir tavırla yaklaşarak Müslümanları düşman olarak nitelendirmesi mümkün görünmektedir.

2.2.1.Faуда Dizisinden Elde Edilen Bulgular

Faуда dizisi; 3 sezon, bölümleri ortalama 40 dakika olan ve toplamda 36 bölümden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu diziyi, araştırma kapsamına giren diğer dizi ve filmler gibi sahne sahne incelemek sayısal veri açısından oldukça fazla çıkak ve bu durumda araştırmamızı zora sokabilecektir. Bu yüzden Faуда dizisini, sahne sahne incelemek yerine, her bir bölümün kendi içerisinde incelemesi yapılmış ve belirlemiş olduğumuz temalar doğrultusunda yüzdeler ifade eden bir dağılımı içeren tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 2. Faуда Dizisinde Müslümanlar Tarafından Yapılan Sözlü ve Fiziksel Şiddet Dağılımı

Müslümanların Yaptığı Sözlü ve Fiziksel Şiddet		Sözlü Şiddet				Fiziksel Şiddet				
		Nefret	Tehdit	Korku	İntikam	İşkence	Cinayet	Silah Kullanma	Diğer	
Müslümanların Yaptığı Sözlü ve Fiziksel Şiddet	Var	f	25	17	12	16	5	36	36	0
		%	69,40	47,22	33,34	44,45	13,88	100,00	100,00	0,00%
	Yok	f	11	19	24	20	31	0	0	36
		%	30,60	52,78	66,66	55,55	86,12	0,00%	0,00%	100,00
	Toplam	f	36	36	36	36	36	36	36	36
		%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tablo 2'deki genel dağıma baktığımızda Faуда dizisinde Müslümanlar tarafından toplamda 111 şiddet eyleminin gerçekleştirildiği görülmektedir. Şiddet eylemlerinin büyük bir çoğunluğu cinayet, silah kullanma ve tehdit eylemlerini içermektedir. 3 sezondan oluşan Faуда dizisinin bütün bölümlerinde, Müslümanlar tarafından cinayet ve silah kullanma eylemlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Tablo 2'deki bu verilerin, İslam dini ile terör arasında oluşturulmak istenen bağı oldukça sağlamlaştırabilecek düzeyde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu dizide, İslam ve terör arasında sıkı bir ilişki kurulmak istendiğini söylemek mümkündür.

Fausta dizisinde dini ritüel ve sembol olarak namaz, ezan, abdest, cami görüntüsü, Allah lafzı ve Kuran-ı Kerim unsurlarının hepsinin yer aldığı görülmektedir. Tablo 4'teki verilere göre bu unsurlar arasında dizide en çok yer alan unsurlar Allah lafzı, Cami görüntüsü ve Kuran-ı Kerim'dir. Allah lafzı, Fausta dizinin bütün bölümlerinde yer almaktadır.

Tablo 5. Fausta Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstün Özelliklerini Gösteren Dağılım

Batı Medeniyetinin Üstün Özellikleri		Ekonomik Güç	Teknolojik Güç	Askeri Güç	Politik Güç
Var	<i>f</i>	8	14	36	4
	%	22,22%	33,88%	100,00%	11,11%
Yok	<i>f</i>	28	22	0	32
	%	77,78%	66,12%	0,00%	88,89%
Toplam	<i>f</i>	30	30	30	30
	%	100%	100%	100%	100%

Fausta dizisi, askeri ve aksiyon türünde bir dizi olduğu için bu dizide savaş sahneleri ve askeri operasyonlar sıkça yer almaktadır. Dolayısıyla batının üstünlüğünü gösteren unsurlardan en çok yer alanı, askeri güç unsurudur. Askeri güç unsuru, Fausta dizisinin her bölümünde vurgulanmaktadır. Bu vurgulama zaman zaman üst düzey silah aletleriyle zaman zamanda askeri operasyonlarla yansıtılmaktadır.

Tablo 6. Fauda Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim-Kuşam Dağılımı

Giyim Kuşam			Erkek		Kadın	
			Cübbe	Takke - Sarık	Peçe	Tesettür- çarşaf
Geleneksel - İslami Giyim Kuşam	Var	<i>f</i>	11	19	8	13
		%	30,60%	55,60%	22,30%	26,20%
	Yok	<i>f</i>	25	16	28	23
		%	69,40%	44,40%	77,70%	63,80%
	Toplam	<i>f</i>	36	36	36	36
		%	100%	100%	100%	100%

Fauda dizisinde geleneksel giyim kuşam olarak cübbe, takke-sarı, peçe ve tesettür-çarşaf unsurları yer almaktadır. Dizide, ana karakterlerin modern giyim kuşamı ise spor giyim şeklinde yer almaktadır. Bu unsur modern erkek ve kadın ana karakterler için dizinin bütün bölümlerinde böyle yer almaktadır.

2.3.Musul Filminde İslam Ve Terör İlişkisi

Musul filmi, 'Avengers' serisi filmleriyle tanınan Joe ve Anthony Russo kardeşler tarafından yapılmış ve hakları Netflix tarafından satın alınarak Netflix web sitesinde yayınlanmaya başlamıştır. Musul filminde, Ninova Özel Harekat Timi tarafından hayatı kurtarılan genç bir polisin, bu özel timle beraber Musul'da terör örgütü IŞİD'e karşı verdikleri mücadele anlatılmaktadır. Bu filmin senaryosu, The New Yorker isimli sitede yayınlanmış "The Desperate Battle to Destroy ISIS" başlıklı makaleden esinlenilerek yazılmıştır. Gerçek hayattan uyarılma Musul filmi, Netflix orijinal içerikleri arasında olmasa da yapımından kısa bir süre sonra yayın hakları satın alınarak Netflix web sitesinde yayınlanmıştır

Resim 11 . Musul Filminin Ana Karakterleri

Kawa

Jasem

Waleed

Sinan

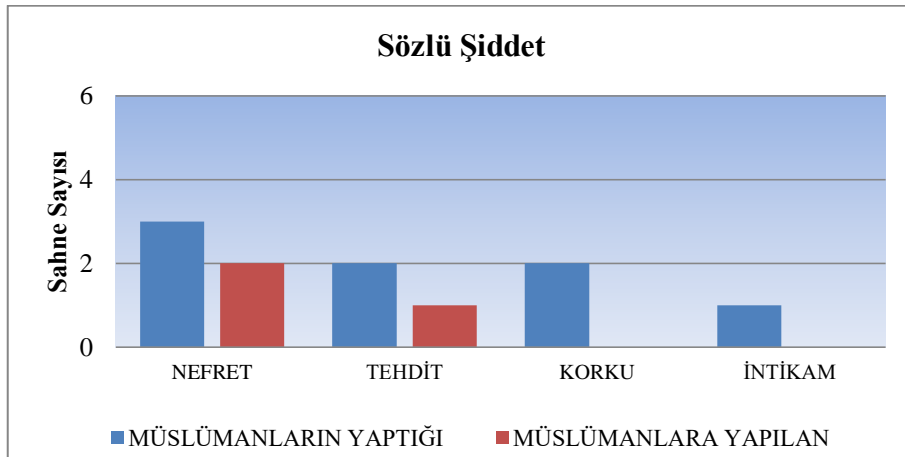

Amir

Irak'taki mezhep çatışmalarına da değinilen bu filmde, IŞİD terör örgütünün yaptığı eylemlerin ve silahlı saldırıların amacının İslam Devleti kurmak olduğu, henüz filmin ilk sahnesinde vurgulanmaktadır. Netflix'te yayınlanmış terör konulu filmlerin çoğunda, düşman olarak nitelendirilen grupların veya kişilerin kötü ve olumsuz davranışlarının canlandırıldığı sahnelere yer verilmiştir. Ancak Musul adlı bu filmde, düşman olarak nitelendirilen IŞİD terör örgütünün ne liderinden ne de yaptığı eylemlerden bahsedilen sahnelere yer verilmiştir. Sonuç olarak bu filmde, çoğunlukla aileleri IŞİD tarafından katledilen kişilerden oluşan Ninova Özel Harekat Timinin, IŞİD terör örgütüyle olan mücadelesinden bahsedilmektedir.

2.3.1 Musul Filminden Elde Edilen Bulgular

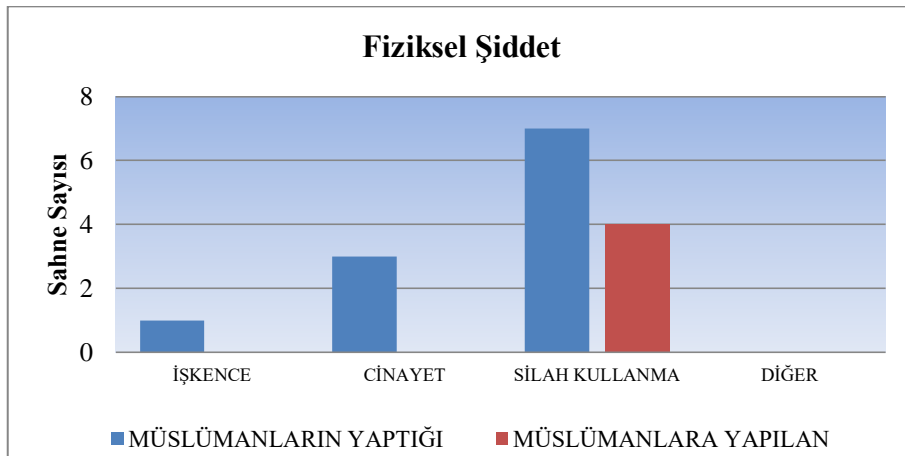
Musul filmi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

Grafik 5: Muslu Filminde Sözlü Şiddet

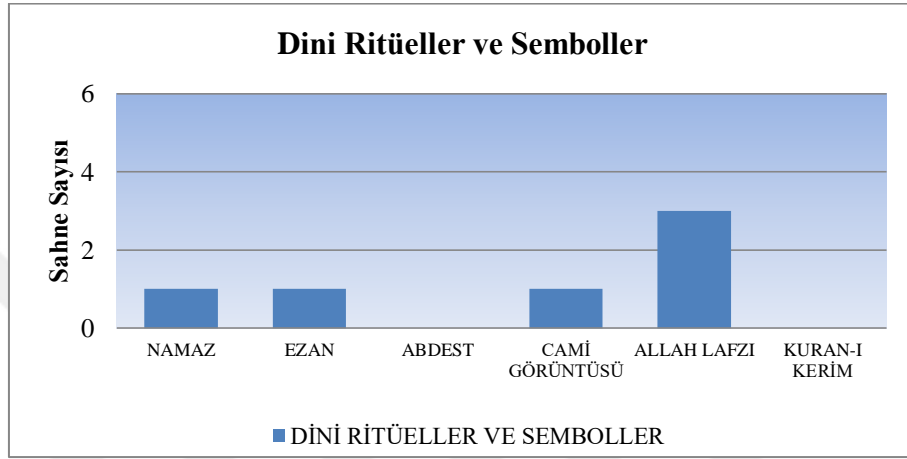
Musul filminde; Iraklı askerlerden oluşan Ninova Özel Harekatın, İslam devleti kurmak adına Musul şehrini işgal eden DAEŞ terör örgütüne karşı verdiği mücadele anlatılmaktadır. Bu bağlamda, filmde DAEŞ örgütü Müslüman olarak tanıtıldığı için araştırma verilerimizde de bu örgüt, Müslüman olarak değerlendirmiştir.

Filmde her ne kadar DAEŞ örgütünün üyelerinden ve örgüt liderinin kim olduğundan bahsedilmemiş olsa da bu örgütün yapmış olduğu şiddet eylemleri yan karakterler aracılığıyla aktarılarak izleyici bilgilendirilmektedir. Dolayısıyla bu örgüt filmde; nefret, tehdit, korku ve intikam duygularını çokça yansıtmaktadır.

Grafik 6: Muslu Filminde Fiziksel Şiddet

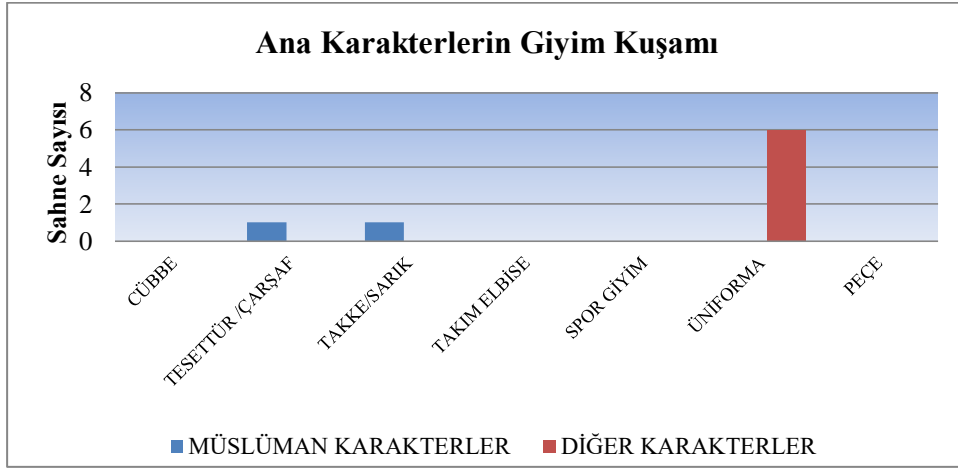
Musul filminde, fiziksel şiddet unsurlarına toplam 15 sahnede rastlanmıştır. Bu 15 sahnenin, 11 tanesi Müslümanların yaptığı fiziksel şiddeti kapsarken geriye kalan 4 sahne de Müslümanlara yapılan fiziksel şiddet unsurlarını kapsamaktadır. Sahne sahne incelenen Musulu filmi, askeri ve savaş içerikli olmasından dolayı şiddet unsurlarından silah kullanmanın, diğer unsurlara göre daha fazla çıkması oldukça doğaldır.

Grafik 7: Muslu Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

Musul filminde, dini ritüel ve sembol olarak namaz, ezan, cami görüntüsü ve Allah lafzının yer aldığı tespit edilirken filmde, abdest ve Kuran-ı Kerim unsurlarının yer aldığı tespit edilememiştir. Filmin 3 sahnesinde Allah lafzının yer aldığı görseller, DAESH örgütü üyelerinin canlandırdığı sahnelerde geçmektedir. Namaz unsuruna ise filmde Iraklı askerlerden oluşan Ninova Özel Harekat timinin askerlerinin canlandırıldığı bir sahnede rastlanmıştır. Dolayısıyla izleyici burada hangi tarafın İslam dinini temsil ettiğine dair şüphe içerisine düşmektedir.

Tıpkı Layla M filminde olduğu gibi bu filmde de batı medeniyetinin üstünlüğünü gösteren unsurlara rastlanmamıştır. Aksine filmde Musul şehrindeki binalar ve camiler yıkık dökük ve kullanılamaz bir şekilde gösterilerek İslam coğrafyası için olumsuz bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır.

Grafik 8: Muslu Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Musul filmi, askeri ve savaş içerikli bir film olduğu için filmde ana karakterler askeri üniforma gitmektedir. Bir sahnede ise kadın bir karakterin tesettür giydiği tespit edilebilmiştir.

2.4.Kalifat Dizisinde İslam ve Terör İlişkisi

İsveç ve Ürdün’de çekilen 8 bölümden oluşan ve İsveç yapımı Netflix orijinal içeriklerinden olan Kalifat dizisinin konusu üç olay örgüsünden oluşmaktadır. Birincisi, IŞİD’e katılmak için eşiyle Rakka’ya kaçan ve zamanla IŞİD’in gerçek yüzünü öğrenince evine dönmeye çalışan Pervin’in yaşadıklarıdır. İkinci olay örgüsü, İsveç’te istihbarat görevlisi olan ve Rakka’dan kaçması için Pervin’e yardım eden Fatıma’nın yaşadıklarıdır. Üçüncü olay örgüsü ise IŞİD’in üniversitedeki gençleri cihatçı harekete kazandırması için İsveç’teki üniversiteye yerleştirdiği gizli asker olan Ibbe’nin, kız kardeşler Sulle ile Lisha ve arkadaşları Kerima’yı cihatçı söylemlerle kandırıp Rakka’ya kaçırmaya çalışması esnasında yaşananlardır. Kalifat dizisinde, bu üç olay örgüsü birbirine bağlantılı olarak tek bir hikaye şeklinde anlatılmaktadır.

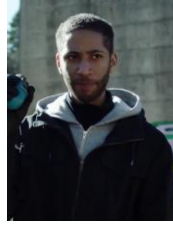
Resim 12. Kalifat Dizisinin Ana Karakterleri

Fatıma

Pervin

Ibbe

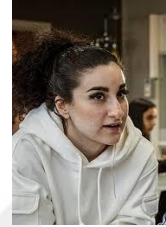
Husam

Lisha

Sulle

Kerima

Dizinin ilk bölümünde, İslamcı terör örgütü IŞİD'in İstanbul'un merkezinde bombalı saldırı düzenlendiğinin haberi yapılmaktadır. Cihat hareketine katılmak için İsveç'ten Rakka'ya kaçan Husam ve arkadaşları televizyondan bu haber yapılırken verdikleri tepkiler dikkat çekmektedir. IŞİD üyeleri bu haberi duyunca, "Allahu Ekber!", "Allah'ın gücü sizde değil, sizi putperestler!" ve "Allah'ın kılıcıyla 70 domuz ölmüş!" diyerek kutlamalar yapmaktadır. Dizinin aynı bölümünde, Rakka şehir meydanında bütün halkın gözü önünde IŞİD üyeleri tarafından kendilerinden olmadıklarını söylediği kişilerin ellerinin kesildiği sahne yer almaktadır. Ayrıca terör örgütü üyelerinin bu eylemleri, Allah yolunda şehit olmak için yaptıkları sık sık vurgulanmaktadır.

Resim 13: IŞİD Üyelerinin İstanbul'daki Terör Eylemini Kutladıkları Sahne

Kalifat dizisinin, dördüncü bölümünde, IŞİD terör örgütü üyelerinin, Suriye'de Müslüman kardeşlerini öldürdüklerini iddia ettikleri kişiyi kamera karşısında ‘‘ Allahu Ekber!’’ nidalarıyla infaz ettikleri sahne yer almaktadır. Bu sahne, din ve terör ilişkisinin bahsedildiği neredeyse bütün film ve dizilerde yer almaktadır.

Resim 14. IŞİD Üyelerinin İnfaz Yaptıkları Sahne

Kalifat dizisinde, IŞİD terör örgütünün üniversitedeki adamı olan Ibbe, üniversitedeki gençleri kandırarak IŞİD'in cihat hareketine adam kazandırmaktadır. İsveç yönetiminin Müslümanlara karşı olan tavrından ve İsveç halkının yaptığı ırkçılıktan rahatsız olan Sulle, Ibbe'nin dikkatini çeker. Ibbe, Sulle'yi cihatçı harekete katmak için ona İslam dininden bahseder. IŞİD üyeleri tarafından hazırlanan cihat davalarını anlattıkları videoları Sulle'ye izlettirir. Bu videolardan birinde şu

konuşma geçmektedir: ‘’ İsveç’te yaşayan herkes buraya demokrasi cenneti diyor. İsveç’in din konusunda tamamen özgür olduğunu söylüyorlar. Sorun şu ki bu doğru değil. Bu, Allah düşmanlarının yalanlarından biri ve seçimde oy verecek olanlar da yalancıdırlar. Şeriat yerine İsveç yasalarına uymanızı söyleyen kişiler de Müslüman değildir ve Allah’ın düşmanlarıdır. İsveç’te gerçek İslam yasaklıdır. Allah’ın emirini öğrendiğiniz camiye giderseniz sizi de ailenizi de rahat bırakmazlar.’’Dolayısıyla dizide, Müslümanlardan oluşan bu terör örgütü aracılığıyla Müslümanların kendilerinden olmayanlarla veya kendileri gibi düşünmeyenlerle birlikte yaşayamayacağı ve Müslümanların sorunlarını yalnızca şiddetle çözebileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca dizide, İsveç yönetiminin Müslümanlara karşı yaptıkları herhangi bir baskı ve kısıtlama sahnesine yer verilmemiştir. Burada IŞİD terör örgütünün gençleri kandırmak için onların zafiyetlerinden yararlandığı görülmektedir.

Sulle, Müslümanların yaşadığı baskılardan doğan aidiyet sorununun İslam dinine girerek çözmek istemektedir. Ibbe, artık Sulle’nin Müslüman olması için ona yardım etmektedir. Ibbe, Müslüman olmak isteyen Sulle’ye bu sefer, IŞİD örgütü üyelerinin hazırladığı cihat, savaş ve infaz görüntülerinin yer aldığı videolar izletmiştir. Böylece bu dizide, IŞİD üyesinin, Müslüman olmak isteyen genç bir kıza savaş ve infaz videolarını izletmesi IŞİD terör örgütünün , İslam dinini örgütün çıkarları için kullanmak istediğinin vurgulanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Sulle’nin annesi, kızının bilgisayarında savaş ve infaz görüntülerini görünce kızına şunları söylemektedir: ‘’ Allah’ı bulduğuna sevindiğimi biliyorsun ama IŞİD Müslüman değil. Onlar, diğer Müslümanları öldüren suçlulardır.’’

Ibbe tarafından kandırılan Sulle, Müslüman olmuş ve artık inancını rahatça yaşamak için Rakka’ya gitmek istemektedir. Sulle’nin Müslüman olmasından etkilenen kardeşi Lisha ve arkadaşı Kerima da, cihatçı harekete katılmak için Rakka’ya gitmek istemektedir. Sulle, Lisha ve Kerima evlerinden kaçarak Ibbe’nin organizesiyle Rakka’ya giderlerken İsveç polisi tarafından Gaziantep bölgesinde yakalanırlar. Ancak Lisha, babasıyla gelmek istemez ve Rakka’ya kaçar. Lisha, İslam’ı yaşamak için Rakka’ya kendi rızasıyla kaçmıştır. Lisha, Rakka’da kadınların

olduğu bir kampa yerleştirilmiştir. Rakka'nın hiç de hayal ettiği gibi olmadığını anlayan Lisha ile IŞİD üyesi kamp görevlisi arasında şu konuşmak geçmektedir:

IŞİD üyesi görevli : ‘ *İslam’ı biliyor musun?*’

Lisha: ‘ *Hayır.*’

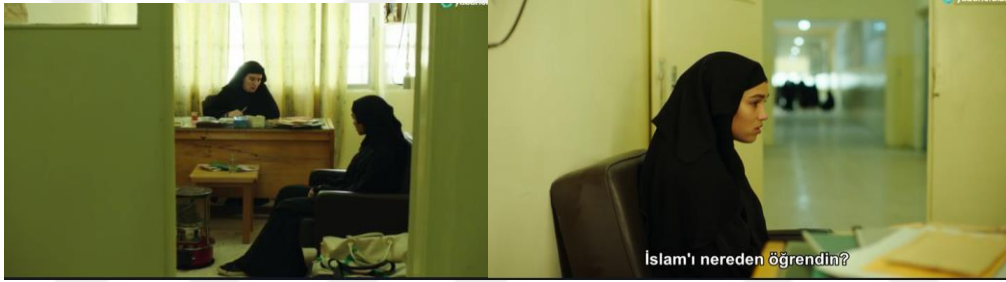
IŞİD üyesi görevli : ‘ *Daha önce Kuran okudun mu?*’

Lisha: ‘ *Hayır.*’

IŞİD üyesi görevli: ‘ *İslam’ı nereden öğrendin?*’

Lisha: ‘ *Ablamdan, arkadaşarımdan, YouTube’dan* ‘

Resim 15. Lisha'nın, Rakka'daki Kadınlar Kampındaki Görevliyle Konuştuğu Sahne

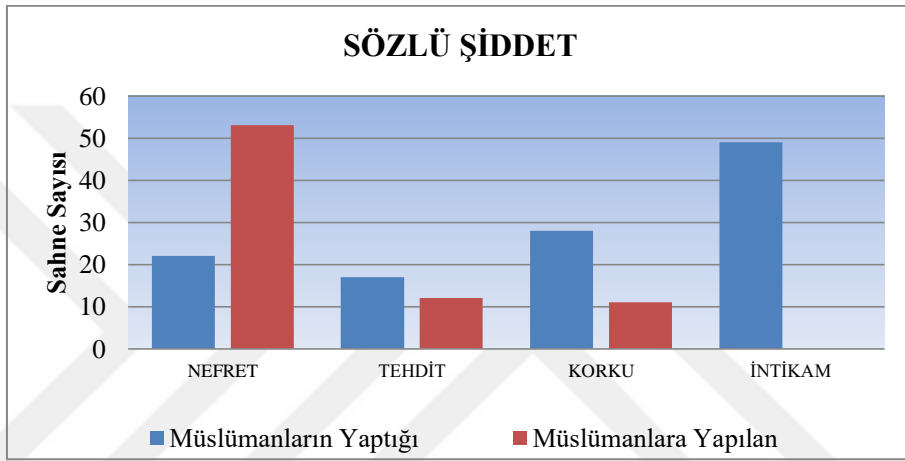

Buradan , İslam’ı yaşamak için ailesini terk edip Rakka’ya kaçan Lisha’nın, İslam dini hakkında hiçbir bilgisi olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla dizinin bu sahnesinde de IŞİD terör örgütünün, gençleri kandırarak terör eylemlerinde kullanmak istediği bir kez daha vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak Kalifat dizisi, IŞİD’in gençleri kandırarak cihatçı harekete nasıl kazandırdıklarını anlatmaktadır. Kalifat dizisinde, tıpkı Layla M. adlı filmde olduğu gibi aidiyet sorunu yaşayan gençlerin bu sorunlarının çözümünü, radikal terör örgütlerine katılmakta buldukları anlatılmaktadır. Ancak hem Kalifat dizisinde hem de Layla M. filminde farklı ülkelerden olan gençlerin neden IŞİD’e katıldıkları sorusu, kimlik bunalımına bağlanarak tam anlamıyla cevaplandırılmamaktadır.

2.4.1.Kalifat Dizisinden Elde Edilen Bulgular

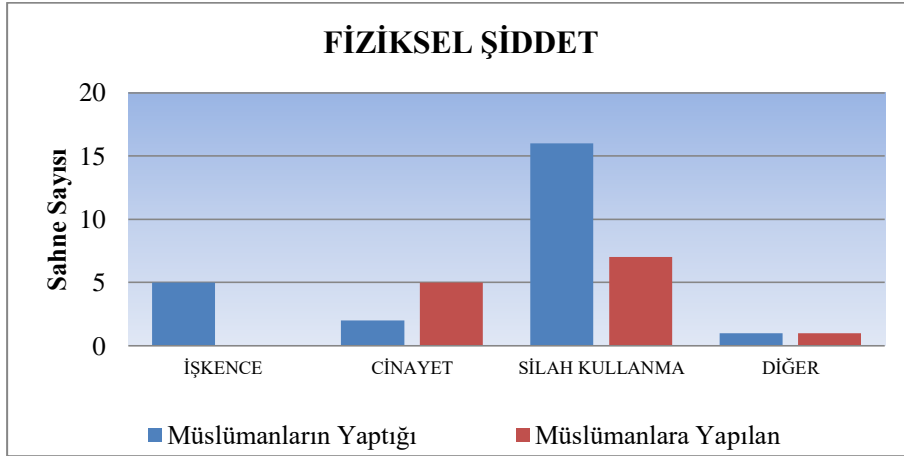
8 bölümden oluşan toplamda 375 dakika olan Kalifat dizisi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

Grafik 9: Kalifat Dizisinde Sözlü Şiddet

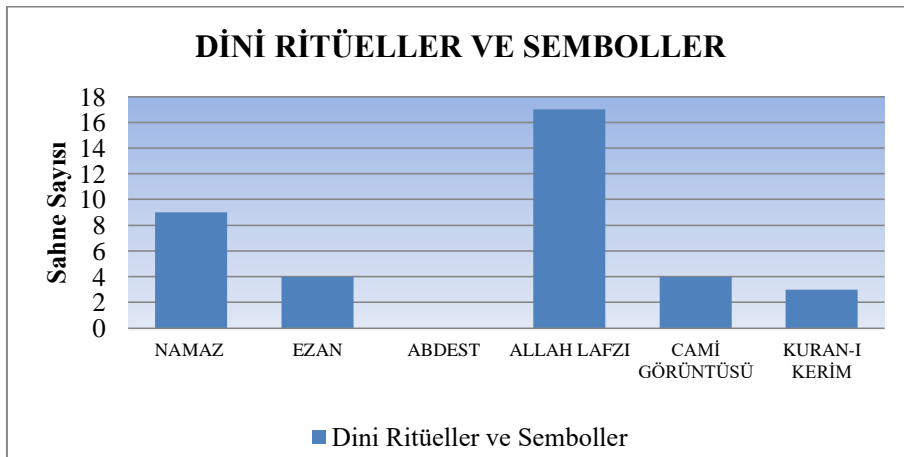
Sahne sahne incelenen Kalifat dizisinde, Müslümanların yaptıkları terör eylemlerinden dolayı Müslüman olmayanlar tarafında yoğun bir şekilde nefret duygusuna maruz kaldığı Grafik-14'te görülmektedir. Buradaki verilere göre nefret duygusu, her bölümde ortalama 6 sahnede geçmektedir. Dizide Müslümanların yaptığı nefret duygusuna 20 sahnede karşılaşılmıştır. Tehdit unsuruna ise Müslümanlar tarafından yapılan tehditlere 17 sahnede, Müslümanlara yapılan tehdit unsuruna ise 11 sahnede rastlanmıştır.

Dizide intikam duygusuna sadece Müslümanların maruz kaldığı görülmektedir. Müslüman olmayan karakterler, Müslümanların yaptığı eylemlerin sonucunda onlara intikam duygusu beslemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla dizide intikam duygusu, yalnızca Müslümanlara has bir duygu olarak tanıtılmıştır.

Grafik 10: Kalifat Dizisinde Fiziksel Şiddet

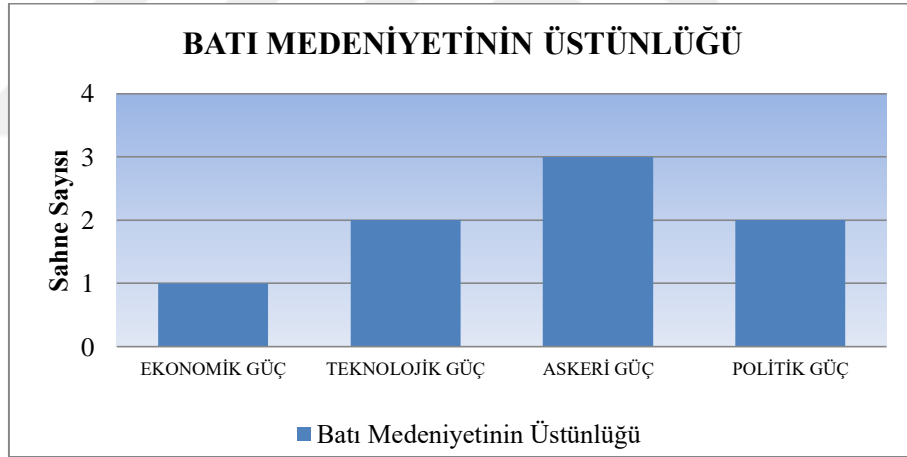
Kalifat dizisinde, fiziksel şiddet unsuru olan silah kullanma sahnesi dizide, Müslümanların silah kullandığı sahne sayısı 16 iken Müslümanlara karşı kullanılan silah sahnesi ise yalnızca 6'dır. Dizide Müslüman terörist karakterlerin terör eylemlerini önlemek için öldürüldüğü 5 cinayet sahnesi yer almaktadır. Fiziksel şiddet unsurları arasında yer alan diğer unsurlara toplam iki sahnede rastlanmıştır. Bu sahneler, Müslümanlara karşı yapılan sahnede, Müslümanların evi talan edilirken Müslümanların yaptığı sahnede de Müslüman olmayanlara yönelik yapılan fiziksel darp ve baskı görüntüleri yer almaktadır.

Grafik 11: Kalifat Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller

Kalifat dizisinde, dini ritüel ve sembol olarak en çok sahne sayısına sahip olan unsur 17 sahne ile Allah lafzıdır. İslam ve terör temalı dizi ve filmlerde, Allah lafzının yer aldığı, siyah arka planlı bayraklar sıkça yer almaktadır. Bu siyah arka planlı Allah lafızlı bayrak dizi ve filmlerde, Müslüman terörist grubunu ifade etmektedir. Dizi ve filmlerde, Allah lafzının en çok geçtiği ikinci biçim ise Müslümanlar gerçekleştirdikleri terör eylemleri sonucunda kutlama yapmak için Allah lafzını kullanmaktadır.

Araştırma kapsamında incelediğimiz diğer dizi ve filmlere göre Kalifat dizisinde, namaz unsuruna daha çok rastlanılmıştır. Bunun birinci nedeni, bu dizini psikolojik ağırlıklı ve İslam ve terör konusunun oldukça yoğun bir şekilde ele alınmış olmasıdır. Dizide, ezan ve cami unsuruna 4 sahnede, Kuran-ı Kerim unsuruna ise 3 sahnede rastlanılmıştır.

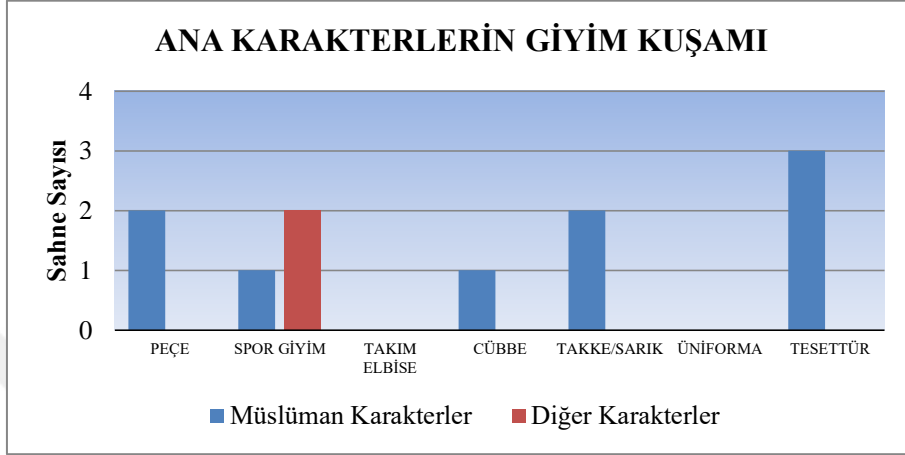

Grafik 12: Kalifat Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Dizinin bir kısmı İsviçre’de geçerken bir kısmı da Orta Doğu’da geçmektedir. Dizinin İsviçre’de geçen kısmında, İsviçre’nin hukuk ve adalet konusunda öncü bir ülke olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Ancak bunun yanında dizide Müslüman karakterleri temsil edenler tarafından İsviçre’deki ırkçılık şiddetli bir şekilde aşağılanmaktadır.

Dolayısıyla dizide batının üstünlüğüne çok odaklanıldığını söylemek mümkün görünmemektedir. Kalifat dizisinde, Müslüman karakterlerin

gerçekleştirmek istediği terör eylemlerini, İsviçre polisi ve askerinin zamanında önlediği gösterilerek askeri güç unsuru daha ön plana çıkarılmak istenmiştir. Politik güç olarak ise dizinin iki sahnesinde batının demokrasideki öncülüğü ve üstünlüğü politik üslupla vurgulanmaktadır.

Grafik 13: Kalifat Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Kalifat dizisinde Müslüman karakterlerin geleneksel İslami kıyafetleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Ancak Müslüman karakterler arasında bir istisna vardır. Dizide, üniversitede asistan olarak çalışan ve Müslüman terör grubu için çalışan İbbe, takiyye yaptığı için üniversiteye giderken modern bir erkek gibi giyinmektedir. Dolayısıyla bu durum , araştırma kapsamında incelediğimiz film ve dizilerde, ilk defa karşılaştığımız bir veridir.

2.5.12 Strong Filminde İslam ve Terör İlişkisi

12 Strong (12 Savaşçı) filmi, 2018 yılında Amerikalı film yapım şirketi tarafından yapılan aksiyon ve macera filmidir. Film, Doug Stanton'ın tarafından yazılan kurgusal olmayan kitabı Horse Soldier'a dayanmaktadır. Gerçek hayattan uyarlanan bu film, Netflix orijinal yapımlarından değildir. Film sinemada yayınlandıktan sonra Netflix tarafından hakları satın alınarak Netflix web sitesinde erişime açılmıştır.

Resim 16. 12 Strong Filminin Ana Karakterleri

Captain Mitch

Cheif Warrant

Sam Diller

General Dostum

Jean Nelson

Colonel Jhon

12 Strong filmi, İslamcı terör örgütü olarak nitelendirilen El-Kaide'nin 11 Eylül 2001'de New York'taki Dünya Ticaret Merkezine düzenlediği koordineli terör saldırısından sonra ABD'nin, Afganistan'a yaptığı ve gizli olarak nitelendirilen ODA 595 Operasyonunun hikayesini anlatmaktadır. Bu operasyona ABD Özel Kuvvetlerine bağlı 12 asker katılmıştır.

Gerçek olaylardan uyarlanan bu filmde, Özbekistan askeri üstünde ABD’li askerlere, düşmanlarına karşı olan nefret duygusunu diri tutmaları ve motivasyonlarını yükseltmeleri için nikahsız bir birliktelikten hamil kalan kadının bir grup Müslüman tarafından taşlanması izlettirilmektedir. Böylece filmde, İslam’ın kadınlara karşı şiddet yanlısı tavır sergileyen bir din olduğu algısı oluşturulmak istenmiştir. Yine 12 Savaşçı filminde, Taliban iktidarındaki Afganistan’da kız çocuklarının eğitim görmesinin yasaklanmasından da bahsedilmektedir. Filmde, Taliban’ın komutanlarından olarak tanıtılan Molla Rezzan karakteri köy meydanında, kız çocuklarına eğitim verdiği için kadın öğretmeni ‘’ *Allahu Ekber!*’’ nidaları eşliğinde öldürmektedir. Molla Rezzan, öğretmeni öldürdükten sonra ise köy halkına dönerek şunları söyler: ‘’ *Onun (Taliban) kutsal kanununu hepiniz biliyorsunuz. Sekiz yaşından büyük hiçbir kız eğitim görmeyecek!*’’

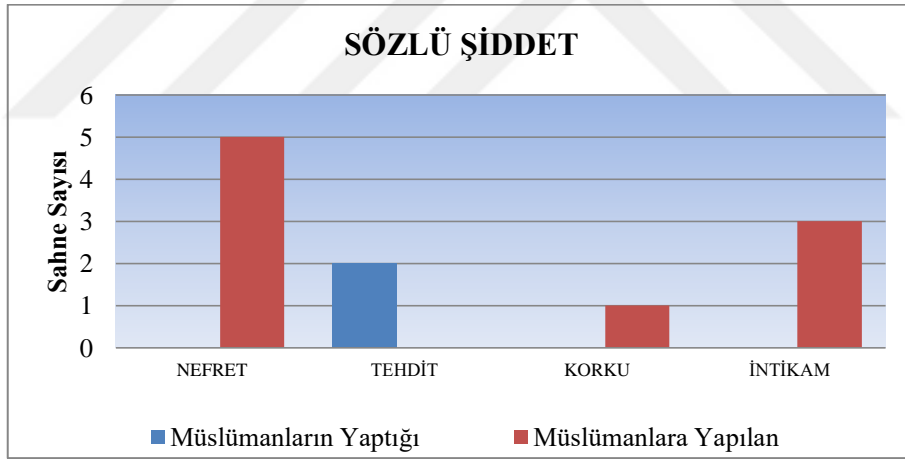
Dolayısıyla 12 Strong filminde, Müslümanları temsil ettiği belirtilen lider Taliban’ın, İslam dini ile bağdaşmayacak davranışlarına yer verilmiştir. Ancak filmde, Taliban’ın bu davranışlarının İslam dini ile bağdaştırılamayacağına dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Bu noktada filmin, böyle bir hassasiyet göstergesi içerisinde olmadığı ve Amerikalı askerlerin ülkelerine yapılan terör saldırısının intikamını almak için verdiği kahramanlık mücadelesini anlatmaya odaklanıldığı görülmektedir.

Filmde, Afganistan’daki etnik ve dini gruplaşmadan da bahsedilmektedir. İktidarda olan Taliban rejimine karşı, Kuzey İttifakı yani Afganistan Birleşik İslami Kurtuluş Cephesi yer almaktadır. Dolayısıyla Afganistan’daki Müslümanlar arasındaki gruplaşmalar da filmde vurgulanmıştır. Ayrıca filmde, ABD ordusunun Kuzey İttifakı ile anlaşarak Taliban rejimini yıkmak istemesi de dikkat çekmektedir. Aynı zamanda filmin sonunda, üç bloktan oluşan Kuzey İttifakı arasındaki anlaşmazlığın, ABD ordusu tarafından çözülmesi de vurgulanmaktadır. Böylece filmde, Amerika Birleşik Devletlerinin kendisine yapılan saldırıya karşı oldukça sert bir karşılık verdiği ve bölgedeki gruplar arasında da barışı ve huzuru sağladığı mesajı verilmektedir.

Sonuç olarak 12 Strong filminde; ABD'nin, 11 Eylül saldırısından sorumlu tutulan El-Kaide terör örgütünü ortadan kaldırmak için Afganistan işgaline zemin hazırladığı politikasını ve bu politikayı gerçekleştirmek için Afganistan'a gönderdiği 12 Özel Kuvvetler askerinin kahramanlaştırılmış ve zaferle sonuçlanan hikayesi anlatılmaktadır. Ayrıca bu filmin, 11 Eylül saldırısından sonra Amerikan sinemasının, kültür endüstrisindeki etkisine verilecek örneklerden sadece biri olduğunu da söylemek mümkündür.

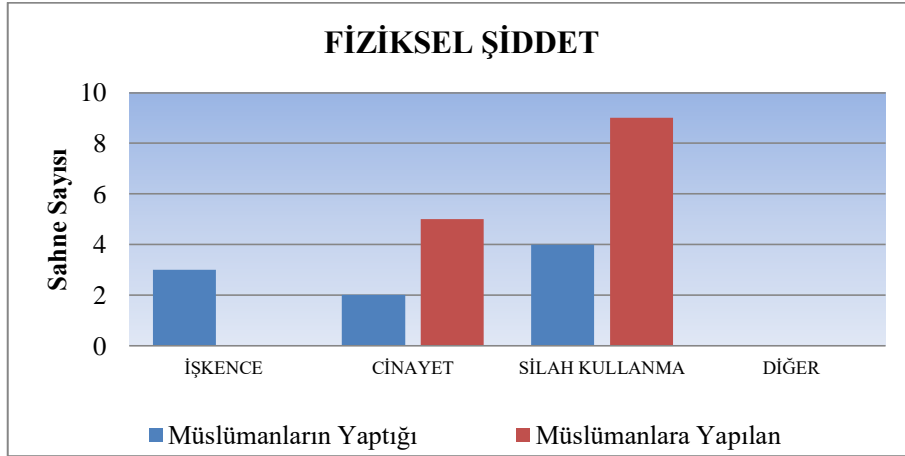
2.5.1.12 Strong Filminden Elde Dilen Bulgular

12 Strong filmi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

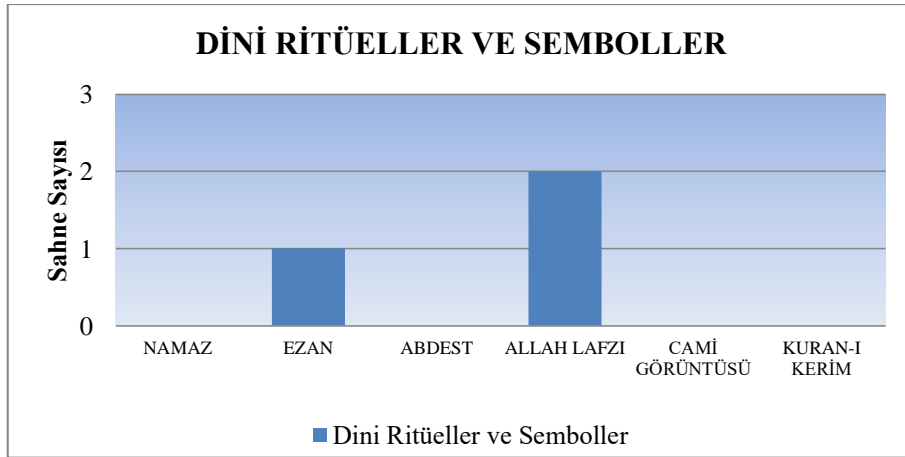
Grafik 14: 2 Strong Filminde Sözlü Şiddet

Grafikte yer alan verilere göre 12 Strong adlı filmde; nefret, korku ve intikam duygularının daha çok Müslümanlara karşı beslendiği görülmektedir. 11 Eylül saldırıları sonucunda El-Kaide'yi yok etmek için Amerikan askerlerinin Afganistan'a düzenlediği operasyonu anlatan filmde, bu terör saldırılarından dolayı Müslümanlara nefret ve intikam duygusu beslendiğinden bahsedildiği görülmektedir.

Grafik 15: 12 Strong Filminde Fiziksel Şiddet

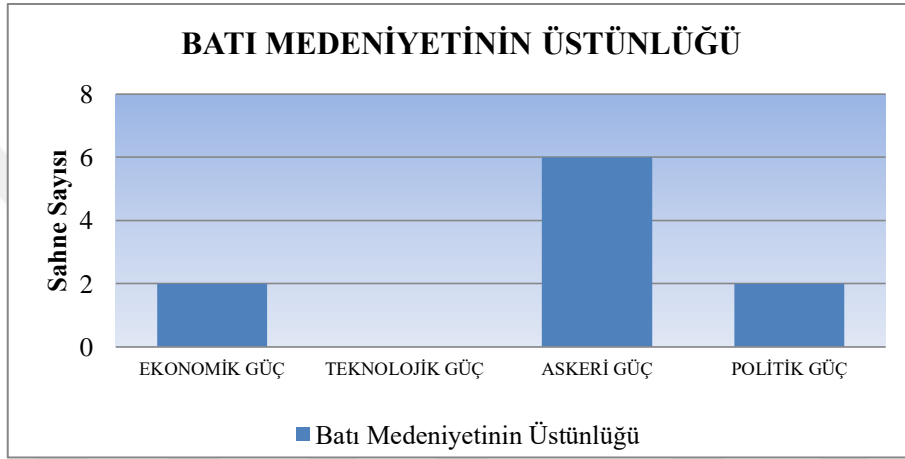
Fiziksel şiddet grafiğinde yer alan verilere göre filmde, Müslümanlara karşı cinayet işleme ve silah kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak Müslümanların, Müslüman olmayanlara kıyasla daha çok işkence ettikleri verisine ulaşılmıştır. 12 Strong filminin iki sahnesinde Müslümanların uyguladığı işkenceler yer almaktadır. Ancak Müslüman karakterler, bu işkenceyi Müslüman olan başka karakterlere uygulamaktadır.

Grafik 16: 12 Strong Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

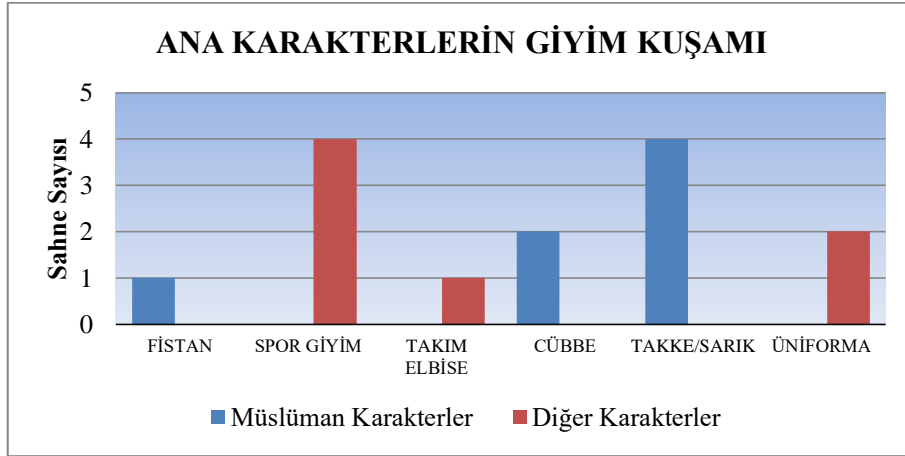
Grafikteki verilere göre 12 Strong filminde, ezan ve Allah lafzı dışında dini bir sembolün kullanılmadığı görülmektedir. Filmin bir sahnesinde, Afganistan'da ezan okunduğu tespit edilmiştir. Aynı filmin iki sahnesinde ise üzerinde Allah lafzı

yer alan görseller yer almaktadır. Filmde Müslüman olarak tanıtılan karakterler, Amerikan ordusuna karşı elde ettikleri zaferi de ‘‘Allahu Ekber!’’ nidalarıyla kutlamaktadır. Günümüzde IŞİD,DAEŞ ve El-Kaide gibi Müslüman olduklarını iddia eden terör gruplarının sıklıkla kullandıkları, Allah lafzının yazdığı bayrak ve zaferlerini ‘‘Allahu Ekber!’’ nidalarıyla kutlama eylemlerinin filmde yer alması, din ve terör konusunda sembolik unsurların kullanıldığının bir göstergesidir.

Grafik 17: 12 Strong Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Grafikteki verilerden de anlaşılacağı üzere 12 Strong filminde, batı medeniyetinin üstünlüğünden neredeyse her anlamda bahsedilmek istenmiştir. Batı yapımı birçok filmde, batının diğer medeniyetlere karşı kendi üstünlüğünü ispatlama ve kabul ettirme çabası içerisinde olduğunu görmek mümkündür.

Grafik 14: 12 Strong Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

12 Strong filminde, Müslüman olmayan karakterlerin daha modern kıyafetler tercih ettiği görülmektedir. Netflix dijital platformunda yer alan batı yapımı film ve dizilerde yapımcıların, Müslümanların giyim-kuşam konusundaki kültürel yapılarına dikkat ettiğini söylemek mümkündür. Ancak yapımcıların, Müslümanların dini inanç ve esaslarından bahsederken aynı hassasiyeti gösterdiklerini söylemek pek mümkün değildir.

3.Konusu İslam Olmayan Film ve Dizilerde İslam Ve Terör İlişkisi

3.1.The Hater Filminde İslam ve Terör İlişkisi

The Hater, 2020 yılında Netflix'te yayınlanan Netflix'in Polonya film şirketine yaptırdığı 136 dakikadan oluşan politik bir gerilim filmidir. Netflix, bu filmi Polonyada anlaşmalı olduğu film yapım şirketine yaptırdığı için bu film bir Netflix orijinal yapımıdır.

Resim17. The Hater Ana Karakterler

Tomas Giemza

Beata Santorska

Pawel Rudnicki

Stefan 'Guzek' Guzkowski

Robert Krasucka

Zofia Krasucka

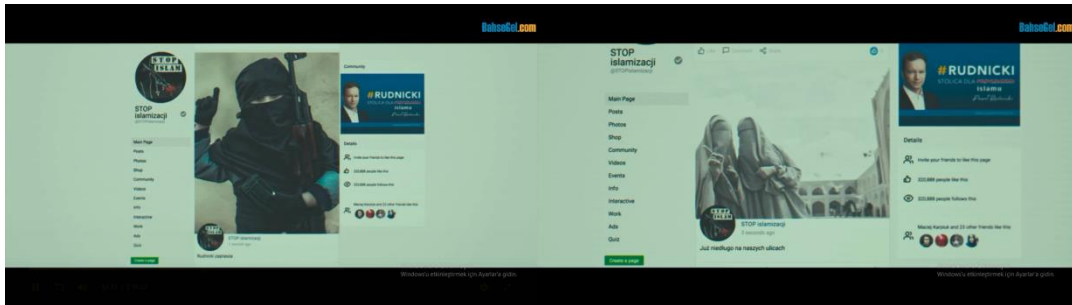
Gabriel Krasucka

Filmde, hukuk okurken intihal yaptığı için okuldan atılan ve bunu burs aldığı aileden gizleyen yalnız ve saplantılı bir öğrencinin, sosyal medyayla insanları manipüle eden ve karalama kampanyaları yapan bir ajansa girmesi anlatılmaktadır. Baş karakter Tomasz'ın saplantılı hayatı, kirli işler yapan ajansa girmesiyle daha da saplantılı hale gelir. Film, faşizmin yükselişe geçtiği Polonya'da ülkenin politik olarak ikiye bölündüğü bir toplumda geçiyor. Sosyal medya ajansında çalışmaya başlayan Tomasz'a, şirketten kendisini kanıtlaması için eşcinsel solcu bir belediye başkan adayının (Pawel Rudnicki) seçim kampanyasını çökertme görevi verilir.

Tomasz, belediye başkan adayını seçim kampanyasını karalamak için başkan adayının yanında işe girer. Tomasz, belediye başkan adayına yardım eder gibi yaparken sosyal medya üzerinden başkan adayına karşı olan aşırı sağcı ve milliyetçi grupları kışkırtır. Polonya'ya gelen Müslüman mültecileri kötü gösteren videolar yayınlarak Polonya'nın Müslümanlaştığını ve ülkenin elden gittiğini söyleyip toplumda infial yaratmaya çalışır.

Tomasz'ın, belediye başkan adayının seçim kampanyasını çökertmek için hazırladığı videoda, şehir meydanlarındaki araçları devirip ateşe veren insanlar , “Allahu Ekber!” diye bağırılmaktadır. Tomasz, bu videoyu sosyal medyada yaydıktan sonra yine sosyal medya üzerinden sol elinde silah tutan ve sağ elinin işaret parmağını havaya kaldıran bir çocuk görseli kullanarak “Müslümanlaşmayı Durdurun!” adlı bir etkinlik takvimi oluşturmuştur. Aynı şekilde iki peçeli kadın görseli koyarak “yakında sokaklarımızda” diyerek sosyal medya üzerinden farklı farklı profillerden defalarca paylaşımlar yapmaktadır. Polonya seçmeni Müslümanları ülkelerinde istemediği için Tomasz, Müslümanları terör ve şiddetle ilişkilendirip algı yönetimi yaparak başkan adayının seçim kampanyasını çökertmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla izleyiciye bir saplantı portresi sunan bu filmde İslam dini, algı yöntemleri kullanılarak şiddet ve terörle ilişkilendirilip insanların nazarında kötücül duygular barındıran bir din olarak gösterilmektedir.

Resim 18. Tomasz'ın, Belediye Başkanlığı Seçim Karalama Çalışmaları

Tomasz, solcu belediye başkan adayının seçim kampanyasını çökertmek için daha da ileri giderek ülkesinin Müslümanlar tarafından işgal edildiğini düşünen ve sosyal medya hesapları üzerinden halkı seferberliğe çağırarak kadar radikal

düşüncelere sahip biriyle tanışmış ve bu kişiyi -Zuzek- başkanlık seçimlerinde karalama kampanyasında kullanmak için kışkırtmaya başlamıştır. Tomasz, dava arkadaşı Zuzek ile çevrimiçi bir oyun üzerinden iletişim kurarak ona ,” Bütün dünyamızın dayandığı temel değerleri tehdit eden Müslüman grupları Avrupa’ya akın ediyor.” Diyerek ondan savunduğu davası uğruna eşcinsel solcu belediye başkan adayını öldürmesini istiyor. Solcu belediye başkanı Müslüman karşıtı bu kişi tarafından silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Tomasz, kendisinin planladığı bu saldırıda yaralanarak kurtulmuş ve halk tarafından kahraman ilan edilmiştir.

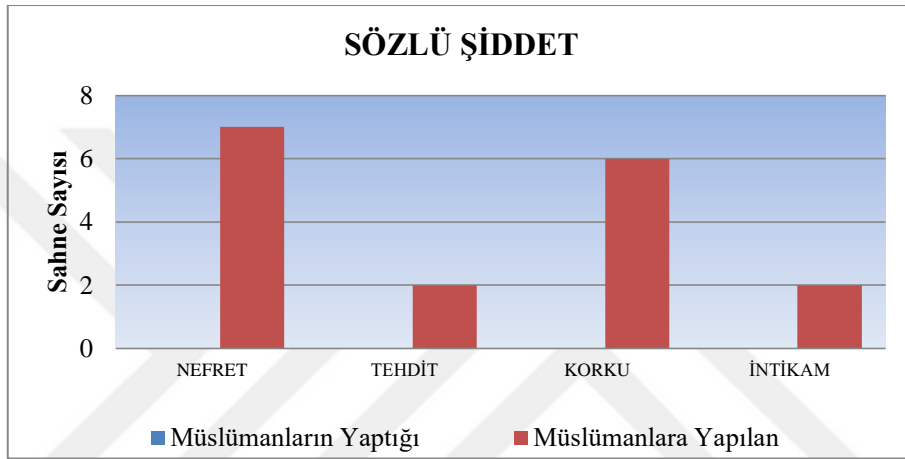
Resim 19. Tomasz İle Zuzek’in Çevrimiçi Bir Oyunda Yaptığı Görüşme

Sonuç olarak, Netflix orijinal yapımı olan The Hater adlı bu filmde sosyal medyanın gücü vurgulanarak bir linç kültüründen bahsedilmektedir. Filmde, linç kültürü oluşturulurken İslam dini ve Müslümanların bu kültüre kurban edildiği görülmektedir. The Hater filminde İslam dini ve Müslümanların sosyal medya araçlarıyla radikal terör gruplarıymış gibi yansıtılarak Polonya seçmeninin manipüle edilmesi anlatılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bu filmde İslam’ın bir dinden çok toplumları işgal eden ve halkın düzenini bozan radikal bir terör grubu olarak aktarıldığı gözlemlenmiştir.

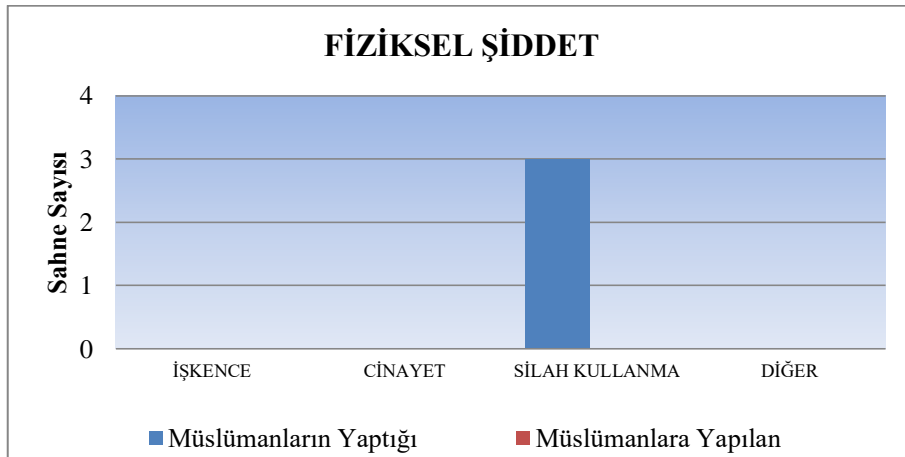
3.1.1.The Hater Filminden Elde Edilen Bulgular

İntihal yaptığı için hukuk fakültesinden atılan bir gencin, sosyal medya karalama taktikleriyle kendisini topluma fark ettirmeye çalışmasının anlatıldığı The Hater filmi 2 saat 16 dakikadan oluşmaktadır. Film baştan sonra incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller, batı medeniyetinin üstünlüğü ve ana karakterlerin giyim kuşamı ana temaları adı altında veriler toplanmıştır.

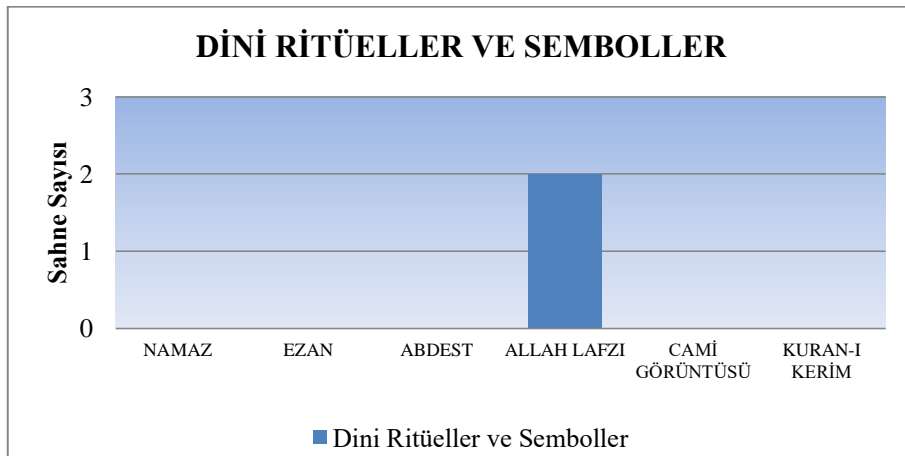
Grafik 19: The Hater Filminde Sözlü Şiddet

Grafik'teki verilere göre The Hater adlı filmde nefret, tehdit, korku ve intikam duygularının sözlü bir şekilde Müslüman karakterlere yönelik yapıldığı görülmektedir. Bunun birinci nedeni, filmde Müslüman bir karakterin yer almamasıdır. İkinci nedeni ise baş kahraman Tomas Giemza'nın, Varşova Belediye Başkan Adayı Pawel Rudnicki'ye yönelik yaptığı karalama kampanyasında Müslümanları ve İslami kötöleyen argümanlar kullanmasıdır.

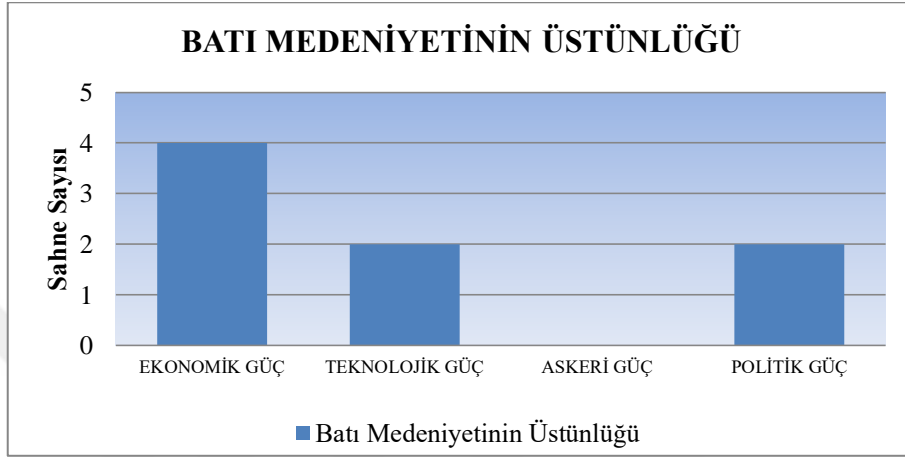
Grafik 20: The Hater Filminde Fiziksel Şiddet

The Hater filminde Müslüman bir karakter canlandırılmamaktadır. Filmde Müslümanlar sadece baş kahraman Tomas'ın, sosyal medyada karalama kampanyaları için kullandığı görsellerde ve videolarda geçmektedir. Müslümanlar filmdeki görsellerde ellerinde silahlarla tanıtılırken videolarda ise kent meydanlarında araç kundaklayan insanların görüntüleriyle tanıtılmaktadır. Dolayısıyla fiziksel şiddet ana teması altında sadece Grafik-7 deki Müslümanların kullandığı silah verisine ulaşılabilmektedir.

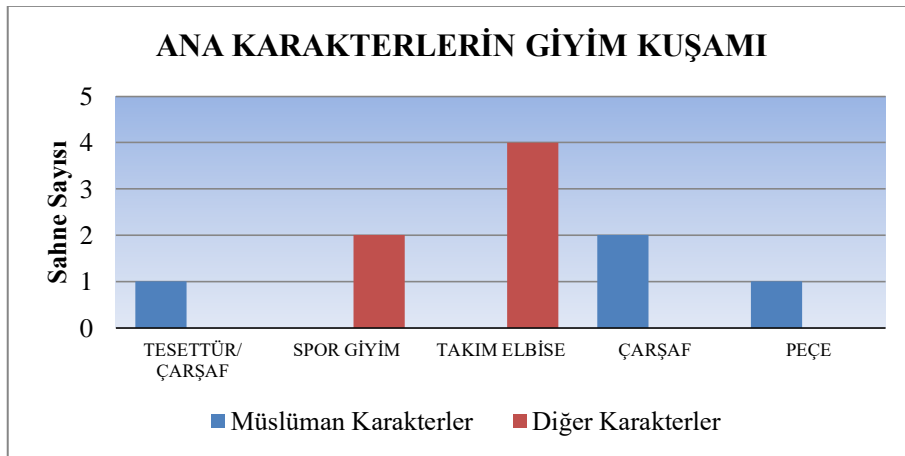
Grafik 21: The Hater Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

Tomas Giemza, karalama kampanyası yaptığı görüntülerde üzerinde Allah lafzı geçen bayraklar kullanmaktadır. Dolayısıyla The Hater adlı bu filmde İslam dinini temsil eden namaz, ezan, abdest, cami görüntüsü ve Kuran-ı Kerim alt temalarına ulaşılammıştır.

Grafik 22: The Hater Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Grafik'teki verilere göre The Hater filminde batı medeniyetinin, İslam medeniyetine göre daha çok ekonomik anlamdaki üstünlüğünün yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Tomas'ın yasal olmayan bir PR şirketinde çalışması, bu şirketin yasal olmamasına rağmen devlet yöneticileriyle çalışması ve çok sayıda bilgisayar, böcek ve güvenlik açısından yüksek düzeydeki ses cihazlarının erişimine oldukça kolay ulaşması da bu verileri desteklemektedir.

Grafik 23: The Hater Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Tomas'ın karalama kampanyalarında kullandığı görsellerdeki kişileri Müslüman karakter olarak kabul ettiğimizde, bunların tesettür/çarşaf ve peçe giydiklerini, Müslüman olmayan ana karakterlerin ise filmin konusu itibariyle de genellikle takım elbise giydiklerini görmekteyiz.

3.2.American Sniper Filminde İslam ve Terör İlişkisi

Amerika yapımı olan American Sniper filminde, El-Kaide terör örgütünün New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kulelerine saldırması sonucu ABD donanmasına katılan ve Irak'ta eşi benzeri görülmemiş kurban sayısına ulaşan keskin nişancı Chris Kyle'ın hikayesi anlatılmaktadır. Film, el-Kaide terör örgütünün İkiz Kulelere saldırması sonucunda ABD ordusunun Irak'a girmesiyle başlamaktadır.

Resim 20. American Sniper Ana Karakterler

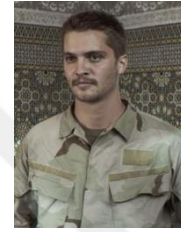
Chris Kyle

Taya Renae Kyle

Jeff Kyle

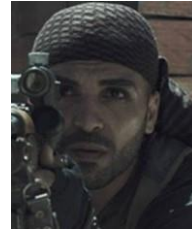
Marc Lee

Danridge

Kasap

Mustafa

Ryan Job

Filmin ilk sahnesinde, başörtülü bir kadın ve yanındaki küçük erkek çocuğu, ülkelerine giren ABD ordusuna bombalı saldırı düzenlemek isterken keskin nişancı Chris Kyle tarafından öldürüldükleri gösterilmektedir. Bu sahnede İslamcı terör örgütünün kadınları ve çocukları da çıkarları uğruna kullandıklarının vurgulanmak istendiği görülmektedir. Aynı zamanda bu sahnede kadın ve çocuğu öldüren keskin nişancının, bir çocuğu öldürmekten dolayı psikolojik olarak çok rahatsız olduğu da film boyunca vurgulanmaktadır.

Resim 21. Başörtülü kadın ve çocuğunun, ABD askerlerine saldırması

American Sniper adlı bu filmde, İslamcı terör örgütü El-Kaide'nin, Irak'ta kendisinden olmayan Müslümanlara yaptığı eziyetler de gösterilmektedir. Bu noktada filmde, İslamcı terör örgütü ile Müslümanlar arasında bir ayırım yapılmak istendiğini de söylemek mümkündür.

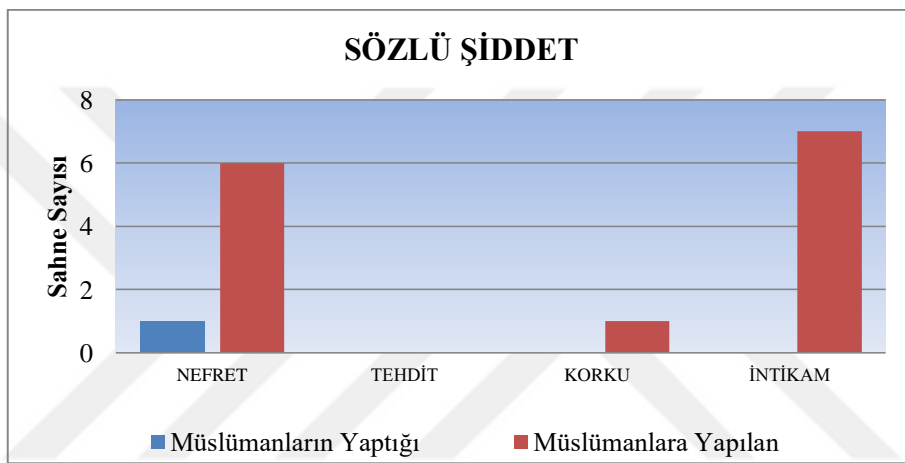
Resim 22. El-Kaide komutanlarından Kasap'ın, kendilerinden olmayan Müslümanları öldürmesi

Sonuç olarak gerçek hayattan uyarlanmış Chris Kyle'ın, Irak'ta terör örgütüne karşı kahramanlık hikayesinin anlatıldığı bu filmde, terör örgütünden çok ABD askerlerinin kahramanlıklarının vurgulandığı görülmektedir. Netflix orijinal içeriği olmayan Hollywood yapımı American Sniper filminin, Chris Kyle'ın gerçek hayatta 2013 yılında Irak'ta gazi olan bir ABD askeri tarafından öldürülmesinden hemen bir yıl sonra yayınlanması, Amerikan film sektörünün kahramanlık hikayelerine verdiği önemi ve Hollywood sinemasının film endüstrisindeki gücünü gösterir niteliktedir.

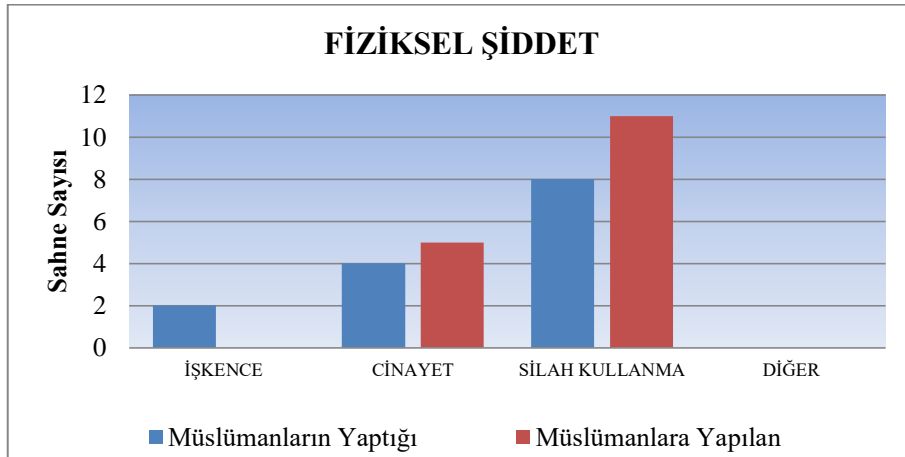
3.2.1.American Sniper Filminden Elde Edilen Bulgular

American Assasin filmi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

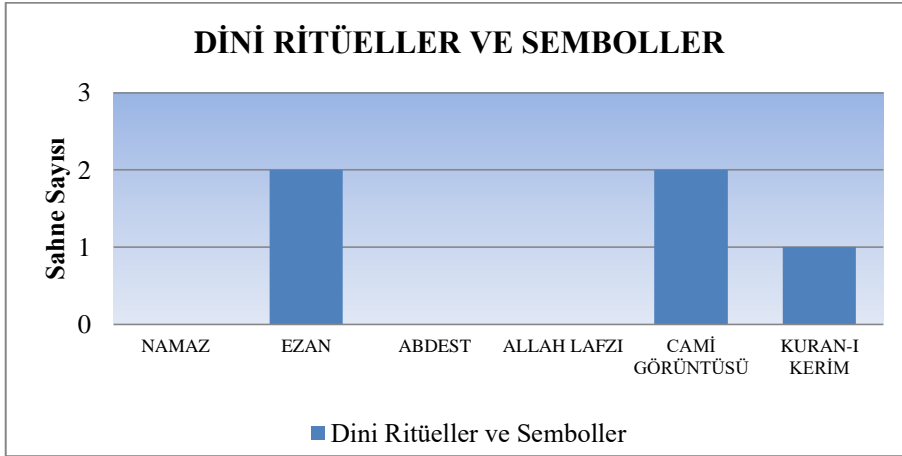
Grafik 24: American Sniper Filminde Sözlü Şiddet

American Sniper filminin sözlü şiddet grafiğine göre filmde, Müslümanlara karşı nefret, korku ve intikam duygularının daha çok beslendiği görülmektedir. Sahne sahne incelenen filmde, Müslüman olduğunu iddia eden terör grubu El-Kaide'nin, kendisine inanmayan Müslüman halka karşı sergilediği nefret duygusu yüklü tavırların filmde yer alması dikkat çekicidir. Amerikan askerlerinin 11 Eylül saldırılarının intikamını almak için düzenlediği operasyonların anlatıldığı bu filmde, hikaye genellikle Amerikan askerlerinin gözünden anlatıldığı için Müslümanlara karşı yapılan sözlü şiddet verilerinin daha yüksek çıktığını mümkündür.

Grafik 25: American Sniper Filminde Fiziksel Şiddet

Gerçek hayat hikayesinden uyarlanan bu filmi aksiyon türünde olması, cinayet ve silah kullanma gibi fiziksel şiddet içeren verilerin yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Afganistan'ı, Taliban'dan temizlemek için bölge bölge operasyon yapan özel ekiplerden oluşan Amerikan askerlerinin kahramanlığı, filmde daha ön plana çıkarıldığı için Müslümanlara karşı silah kullanma verisi, Müslümanların silah kullanma verisinden daha yüksek çıkmıştır. Sahne sahne incelenen bu filmin iki sahnesinde işkence görüntüleri yer almaktadır. Bu sahnelerden birinde, filmde Taliban'a bağlı bir liderin kendisine itaat etmeyen Müslüman bir aileye uyguladığı işkenceler yer alırken diğerinde de kadın bir öğretmenin kızlara okuma yazma öğretmesinden dolayı yine aynı lider tarafından maruz kaldığı işkence görüntüleri yer almaktadır.

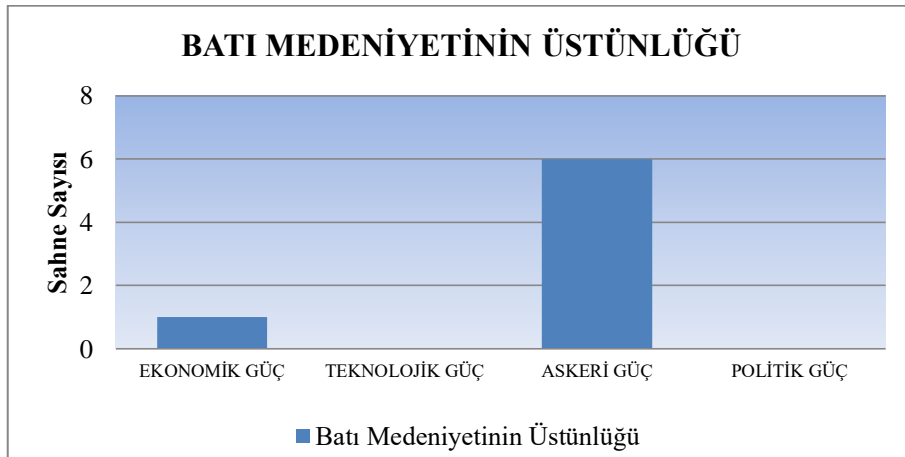

Grafik 26: American Sniper Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

Araştırma kapsamında incelediğimiz dizi ve filmlerde olduğu gibi bu filmde de dini ritüel ve sembol olarak çok fazla bir veriye ulaşılamadığı görülmektedir. Filmin iki sahnesinde ezan okunduğu ve başka bir iki sahnesinde de cami görüntüsünün yer aldığı tespit edilmiştir.

Ezan ve cami görüntüsünün yer aldığı iki sahnede subliminal mesaj içeriğine rastlanmıştır. American Sniper filminin açılış sahnesinde ezan okunmaktadır. Okunan ezan izleyicide ilk olarak adeta bir ineğin haykırması esnasında veya bir keçinin feryadı esnasında çıkardığı ses gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Bu sahnede Müslümanlar için önemli bir değer olan ezanın, küçük düşürülmeye çalışıldığı görülmektedir.

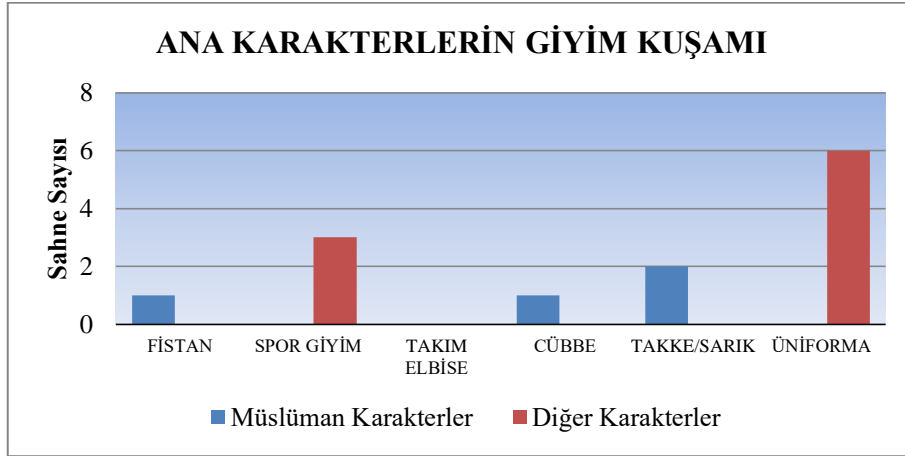
Cami görüntüsünün yer aldığı sahnede ise kuşbakışı gösterilen caminin hemen arkasında bombalar patlamaktadır. Bu sahnede de izleyicide; caminin, güvenli bir ibadethane olmadığı ve İslam'ın güvenli bir din olmadığı izlenimi oluşabilmektedir.

Grafik 27: American Sniper Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Araştırma kapsamında incelediğimiz diğer film ve dizlerde de olduğu gibi American Sniper filminde de batı medeniyetinin üstünlüğü vurgulandığını görmek mümkündür. Filmin askeri ve aksiyon türünde olması, batı medeniyetinin üstünlüğünü anlatmada askeri güç verisinin daha yüksek çıkmasına neden olmaktadır.

Filmin bir sahnesinde, Amerikan ordusu havadan uçaklarla Afganistan halkına yardım paketleri göndermektedir. Bu sahnede, Afganistan halkının ellerini havaya açması Amerikan ordusunun adeta bir Tanrı gücüne sahip olduğunun vurgulanmak istediği görülmektedir.

Grafik 28: American Sniper Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

American Sniper, savaş konulu bir film olmasından dolayı ana karakterlerin giyim kuşamı ana temasında, üniforma alt temasının daha yüksek çıkması oldukça doğaldır. Filmde, ana karakterler genellikle üniformaları ile canlandırılırken Müslüman karakterler de yöresel kıyafetlerle canlandırılmaktadır.

3.3.Bodyguard Dizisinde İslam ve Terör İlişkisi

6 bölümden oluşan Bodyguard adlı bu dizi, İngiltere’de bir terör saldırısını önlemesi sonucunda İçişleri Bakanının özle koruması olarak görevlendirilmesinden sonra kendisini hükümeti devirmek için kurulmuş bir terör komplosunun ortasında bulan savaş karşıtı eski bir askerın, bu komployla olan mücadelesi ve İçişleri Bakanıyla olan ilişkisi anlatılmaktadır. İlk olarak BBC’de yayınlanmaya başlayan dizi, Netflix’in dağıtım haklarını satın almasıyla birlikte Netflix web sitesinde yayınlanmaya başlamıştır.

Resim 23 . Bodyguard Dizisi Ana Karakterleri

David Budd

Julia Montague

Vicky Budd

Anna Sampson

Lorraine Craddock

Mike Travis

Nadia Ali

Stephen Hunter Dunn

Bodyguard adlı mini dizi, başörtülü Müslüman bir kadın olan Nadia Ali'nin, bombalı yelekle İngiltere'ye giden bir trene terör eylemi gerçekleştirmek istemesiyle başlamaktadır. Aynı trende olan ve daha önce Afganistan'da görev yapmış bir asker Çavuş David Budd, bomba yelekli Nadia'yı fark ederek onu ikna etmeye çalışır. Çavuş Budd, Nadia'yı ikna etmeye çalışırken şu konuşmayı yapar: ‘ ‘ *Sevdiğin biri neden ölmeni istesin? Beyniniz yıkanmış. Bunu çok iyi biliyorum. Afganistan'daydım, arkadaşlarımı kaybettim. Hem de bir hiç uğruna. Bütün siyasetçiler korkak ve yalancıdır. Hep konuşup bir damla kan akıtmazlar. Sen ve ben önemsiz kayıplarız aslında. Kazanmalarına izin verme!*’ ’

Dolayısıyla Çavuş Budd karakterinin bu ikna konuşmasından, intihar girişiminde bulunan kadının, bu eylemi kendi inançları doğrultusunda değil de tamamen siyasi çıkarlar uğruna yaptığının vurgulanmak istendiği anlaşılmaktadır.

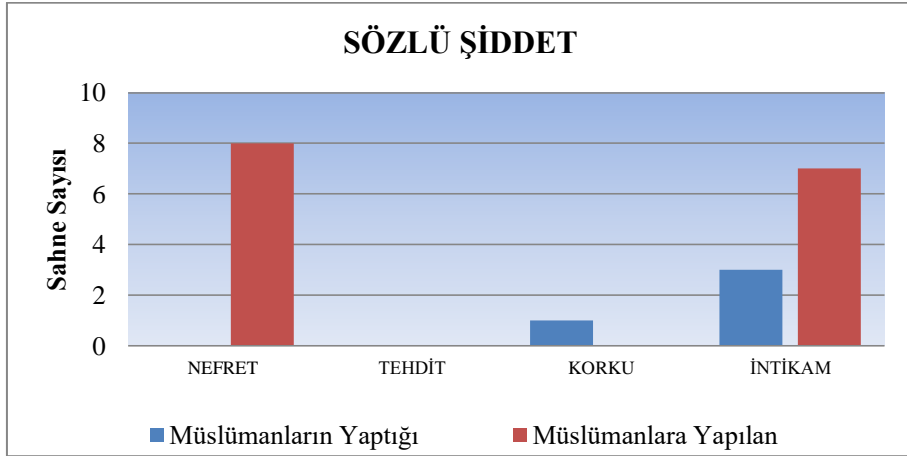
Resim24 . David Budd'ın, Nadia'yı İkna Etmeye Çalıştığı Sahne

Bu büyük terör eylemini önleyen Çavuş Budd, devlet tarafından ödüllendirilerek İçişleri Bakanı Julia Montague'nün özel koruması olarak görevlendirilmiştir. İçişleri Bakanının savaş politikasını eleştiren Budd, zamanla bakana yakınlık kurmuş ve aralarında duygusal bağ oluşmuştur. Hükümet içerisindeki entrikalar sonucunda suikasta uğrayan İçişleri Bakanı Julia Montague, bir bombalı saldırı sonucunda öldürülmüştür. Bodyguard adlı bu mini dizi, Çavuş David Budd'ın, İçişleri Bakanına kurulan kumpası çözüp intikamını almasıyla ve devlet tarafından kahraman ilan edilmesiyle sonlandırılmaktadır.

Sonuç olarak Bodyguard dizisi, Müslüman olduğu belirtilen kişiler tarafından yapılan bombalı terör eylemiyle başlamıştır. Ancak dizi, devlet bakanlarının iktidar hırsı için verdiği mücadeleyle devam etmiş ve sorunu çözen eski asker Çavuş David Budd'ın kahraman ilan edilmesiyle tamamlanmıştır.

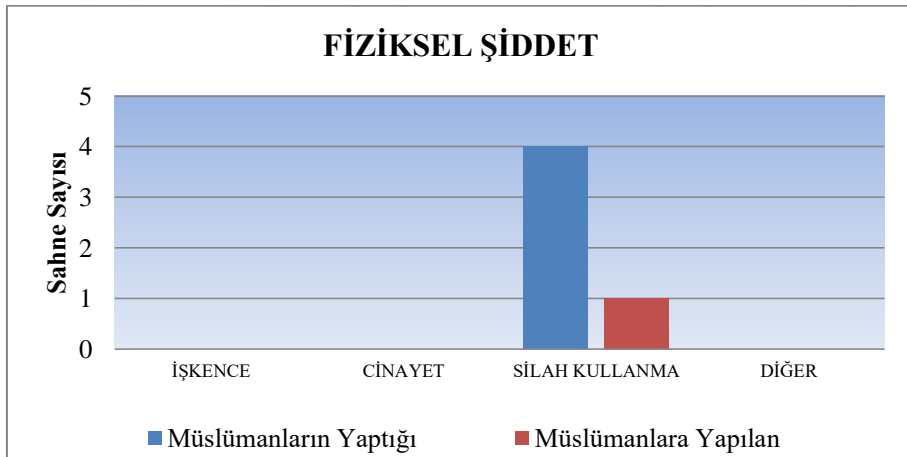
3.3.1.Bodyguard Dizisinden Elde Edilen Bulgular

6 bölümden ve toplamda 362 dakikadan oluşan Bodyguard dizisi, mini dizi niteliği taşımaktadır. Dizinin araştırma konumuzla alakalı olan kısmı toplamda yaklaşık 2 saatlik kısımdır. Dolayısıyla elde ettiğimiz veriler dizinin, iki saatlik kısmındaki sahneleri kapsamaktadır. Dizide terör konusu, ilk iki bölümde yoğun işlenirken dizinin son bölümünde de bir sahnelik işlenmektedir. Bodyguard dizisi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

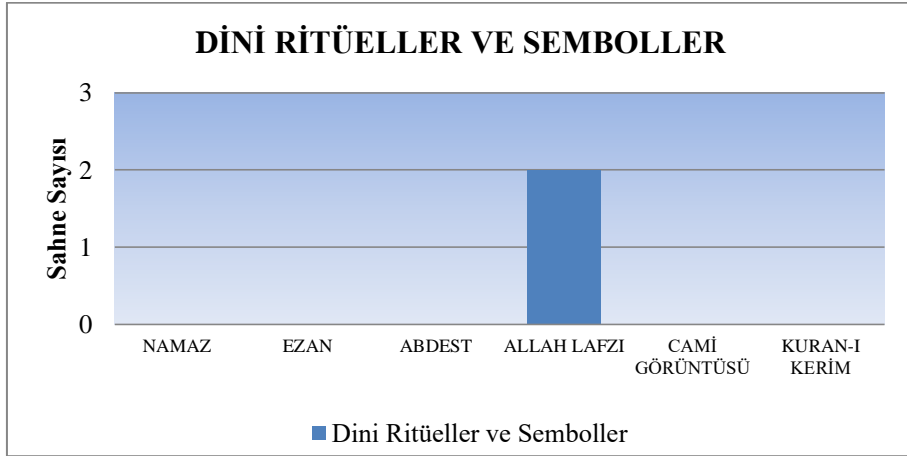
Grafik 29: Bodyguard Dizisinde Sözlü Şiddet

Dizi, Çavuş Budd'ın trende meydana gelecek olan terör eylemini önlemesiyle başlamaktadır. Bu terör girişiminden sonra dizide, İngiltere devlet adamlarını temsil eden karakterlerin Müslümanlara olan nefreti ve intikam duygusu vurgulanmaktadır. Grafik-29'da ulaşılan verilere göre de dizide, nefret ve intikam duygusunun Müslümanlara karşı daha çok vurgulandığı görülmektedir.

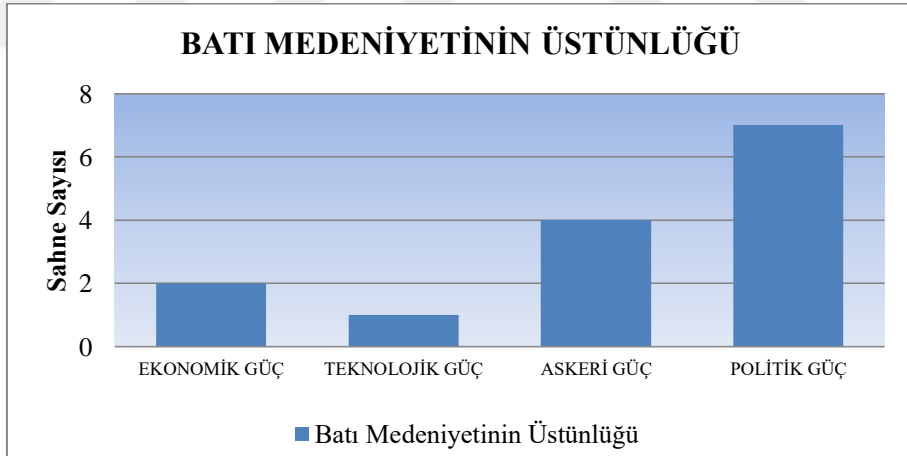
Grafik 30: Bodyguard Dizisinde Fiziksel Şiddet

Grafik-30'daki verilere göre Bodyguard dizisinde şiddet temelli eylemler Müslüman karakterler tarafından daha çok gerçekleştirilmiştir. Dizide, Müslümanlara yönelik gerçekleştirilen silah kullanma eylemi ise İngiliz hükümetinin Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen bombalı terör saldırısını önlemeye yöneliktir.

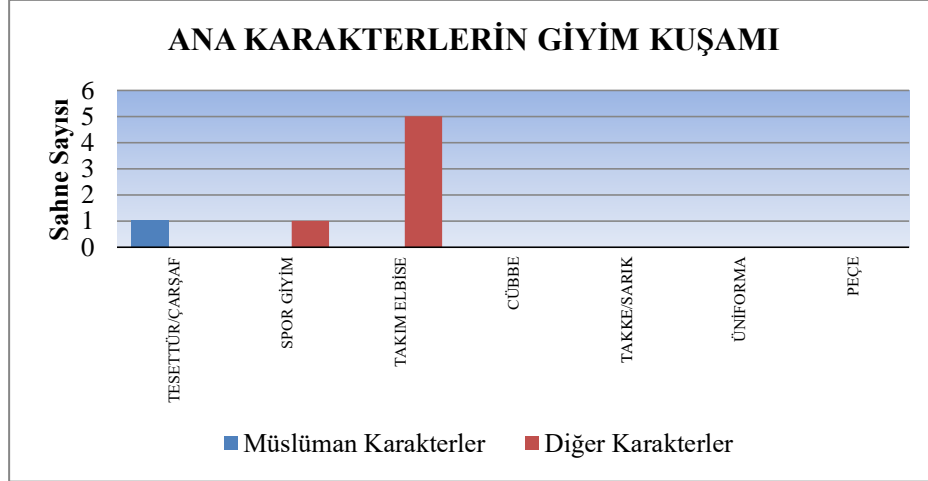
Grafik 31: Bodyguard Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller

Bodyguard dizisinde, Grafik-31'deki verilere göre dini ritüel ve sembol unsurlarından yalnızca Allah lafzının yer aldığı görülmektedir. Dizide Allah lafzı yalnızca iki sahnede geçmektedir. Müslümanlar, terör eylemlerini gerçekleştirirken Allah lafzını kullanmaktadır.

Grafik 32: Bodyguard Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Bodyguard dizisi, neredeyse her sahnesinde batının üstünlüğü ispatlamaya çalışan tipik bir batı yapımız içeriklerdendir. Dizinin 10 sahnesinde batı medeniyeti çeşitli yönleriyle seyirciye üstün bir medeniyet olarak tanıtılmıştır. Dizinin konusunun politik bir içeriğe sahip olması, politik güç unsurundaki verilerin daha yüksek çıkmasının başlıca nedenidir.

Grafik 33: Bodyguard Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Dizinin ana karakterleri, devlet adamını temsil ettiği için giyim kuşam temasında takım elbise unsurunun daha yüksek çıkması oldukça normal görünmektedir. Dizide, Müslüman bir ana karakter yer almadığı için bombalı eylemi gerçekleştirmeye çalışan ve yan karakter olan Müslüman bir kadın tesettür/çarşaf unsurunu ifade etmektedir.

3.4.American Assasin Filminde İslam ve Terör İlişkisi

Bir terör saldırısında sevgilisini kaybeden yüksek lisans öğrencisinin intikam arayışını ve CIA'in bu durumu kendi çıkarı için kullanmak istemesini anlatan American Assasin (Amerikan Suikatsçısı) filmi, 2017 yılında yayınlanmış Amerikan yapımı aksiyon ve gerilim filmidir. Bu film, Netflix orijinal yapımı değildir. American Assasin filmi, sinemada yayınlandıktan sonra Netflix tarafından hakları satın alınarak Netflix web sitesine eklenmiştir.

Resim 25. American Assassin Filminin Ana Karakterleri

Mitch Rapp

Stan Hurley

Ghost

Irene Kennedy

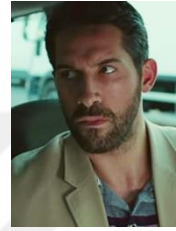
Katrina

Annika

Bakan Behruz

Victor

İslamcı terörist grubunun saldırısında sevgilisi Katrina'yı kaybeden yüksek lisans öğrencisi Mitch, akademik kariyerini bırakarak sevgilisinin intikamını almak için Müslüman rolü yaparak sevgilisini öldüren terörist grubunun arasına sızmak istemektedir. Mitch, özel bir sosyal medya uygulamasıyla bu terörist grubuyla iletişime geçmiş ve İslam davaları için onlara yardım etmek istediğini söylemiştir. Mitch, bu terör grubu üyelerinden bir k aç kişiyle buluşmuştur ancak teröristler Mitch'in ajan olmadığına emin olmak için ona birtakım sorular sormuştur. Mitch ve terörist arasında şu konuşma geçmektedir:

Terörist: " Peygamberimizin (SAV) kız kardeşinin adı neydi?"

Mitch: " Huzafe binti Haris:"

Terörist: " Yanlış cevap."

Mitch:"İkisi de Halime es Sadiye annemizden süt emdikleri için Huzafe binti Haris, Peygamberimize süt kız kardeş olma şerefine ermiştir."

Terörist: " Sana güvenmiyorum. Neden geldin?"

Mitch:" Allah yolunda şehit olmaya hazırım."

CIA, aylardır Mitch'i takip ettiğinden onu kullanarak teröristlerin hücre evini tespit etmiştir. Mitch ile terörist arasındaki konuşma tamamlanmadan CIA baskın yaparak bütün teröristleri öldürmüştür ve Mitch'in intikamı alınmıştır. Bu olaydan sonra artık Mitch, CIA için çalışan özel birliğe katılmıştır.

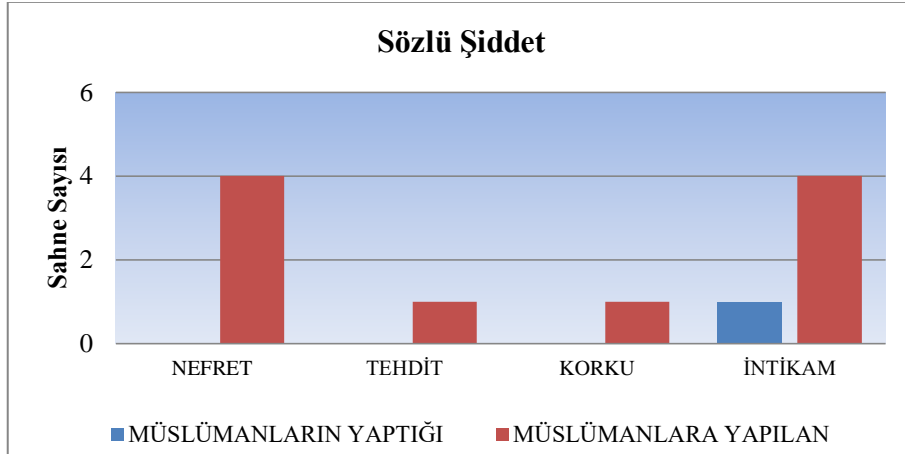
Resim 26. Mitch ve Sevgilisini Öldüren İslamcı Teröristler Arasındaki Görüşme Sahnesi

American Assassin filminde canlandırılan bu sahnede, insanları katleden bu terörist grubunun İslam dini ile olan ilişkisi detaylandırılarak Müslüman olduğu vurgulanmaktadır. Filmin sonunda ise artık kişisel intikamı için değil, Amerika için çalışan Mitch, bu terörist grubunun liderini ve siyasi uzantılarını öldürerek dünyayı kurtarmaktadır. Dolayısıyla filmde Amerika'nın, Müslüman terörist grubu karşı elde ettiği zafer vurgulanmaktadır.

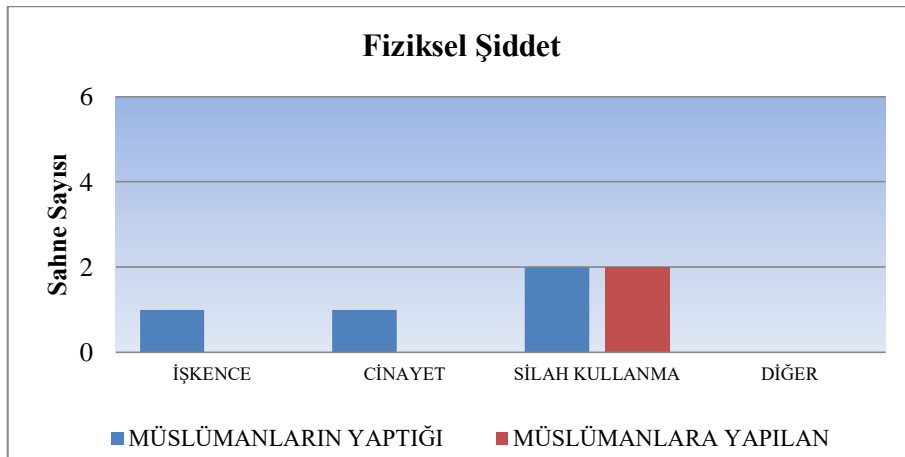
3.4.1.American Assassin Filminden Elde Edilen Bulgular

American Assassin filmi, sahne sahne incelenerek sözlü şiddet, fiziksel şiddet, dini ritüeller ve semboller ve ana karakterlerin giyim kuşamı olmak üzere beş tema üzerinde ve bu temaların altında oluşturulan alt temalar üzerinde veriler elde edilmiştir.

Grafik 34: American Assasin Filminde Sözlü şiddet

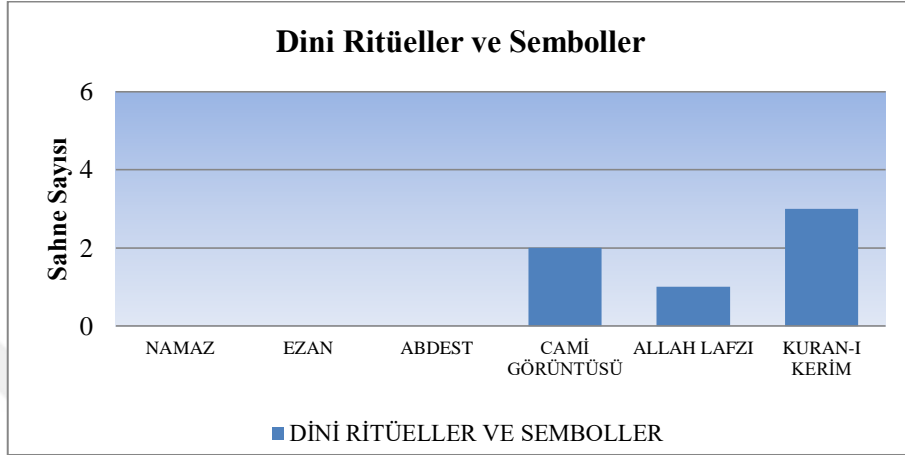
Müslüman bir terör grubu tarafından sevgilisi öldürülen bir gencin hikayesinin anlatıldığı bu filmde, nefret ve intikam duygularının Müslümanlara karşı daha çok uygulanması oldukça doğal görünmektedir. Filmin neredeyse bir saatlik bir kısmı, sevgilisi öldürülen başroldeki gencin, sevgilisinin intikamını almak için Müslüman terör grubunun arasına sızmak adına yaptıklarından bahsetmektedir.

Grafik 35: American Assasin Filminde Fiziksel şiddet

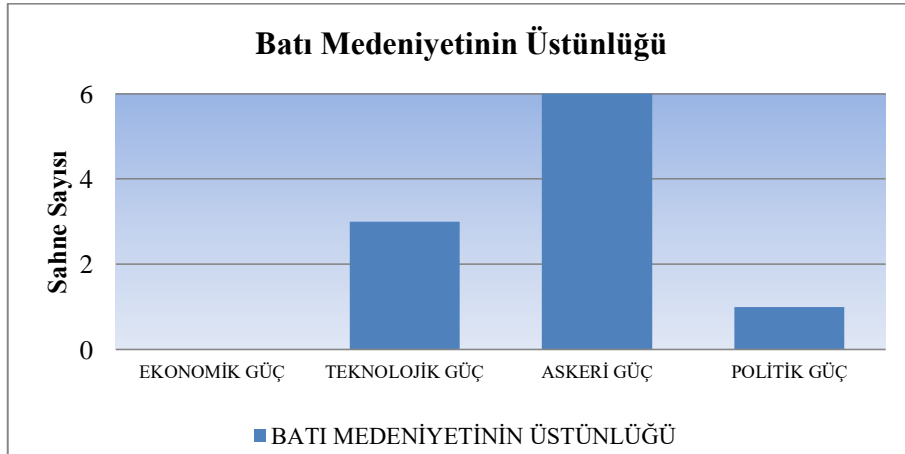
American Assasin filmini, iki kısmında incelemek gerekmektedir. Filmin ilk yarısında, Müslüman teröristler tarafından sevgilisi öldürülen gencin intikam hikayesi anlatılırken ikinci yarsında, intikamını alan gencin CIA tarafından ilgiyle izlenmesi ve karşılanması sonucunda, Amerikan gizli servisine çalışan özel ekibe

katılmasını ve dünyayı büyük bir saldırıdan kurtarması anlatılmaktadır. Dolayısıyla yalnızca filmin ilk yarısı araştırma kapsamımıza girdiği için fiziksel şiddet verilerinin sayısal olarak az çıkması oldukça doğaldır.

Grafik 36: American Assasin Filminde Dini Ritüeller ve Semboller

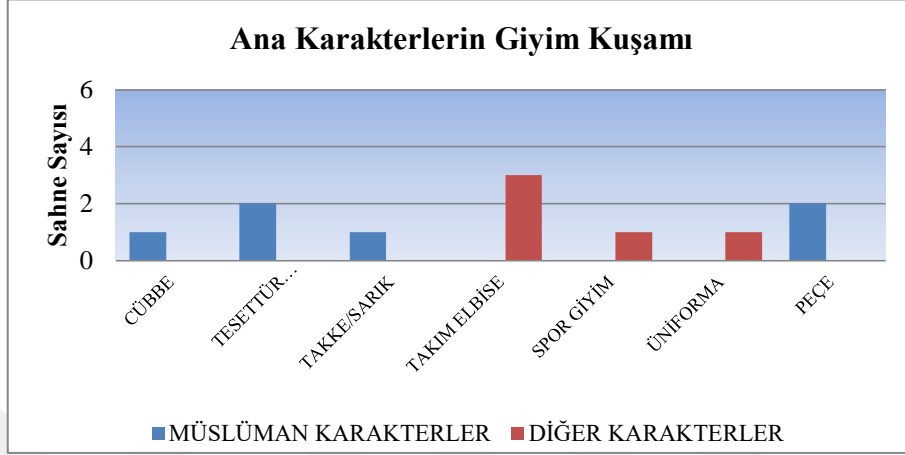
American Assasin filminde, dini ritüel ve sembollerin yer aldığı toplam 6 sahne vardır. Bu sahnelerin ikisinde cami görüntüsü, birinde Allah lafzı ve üçünde de Kuran-ı Kerim ve Kuran-ı Kerim'den ayetler yer almaktadır.

Grafik 37: American Assasin Filminde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Askeri ve aksiyon içerikli olan American Assasin filminde, batı medeniyetinin üstünlüğüne toplamda 10 sahnede yer verilmiştir. Filmde, özellikle

askeri güç konusunda batı medeniyetinin üstünlüğü çok üst düzeyde gösterilmeye çalışılmıştır.

Grafik 38: American Assasin Filminde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Filmin yaklaşık bir saatlik kısmı terör konusunu kapsadığı için filmde, Müslüman karakterler yalnızca bu süre içerisinde değerlendirmeye tabi tutulabilmektedir. Dolayısıyla Müslüman karakterlerin filmde, geleneksel İslami giyim kuşam tarzını seçtiği görülmektedir. Modern karakterler ise filmde üst düzey devlet adamlarını temsil ettikleri için takım elbise verileri daha yüksek çıkmaktadır.

3.5. Unit 42 Dizisinde İslam Ve Terör İlişkisi

Unit 42 dizisi, 19 Kasım 2017 tarihinde Belçika'da yayınlanan bir televizyon dizisidir. 2019 yılının Haziran ayında dizinin hakları Netflix tarafından satın alınarak Netflix web sitesinde yayınlanmaya başlamıştır. Ancak dizi 2 sezondan oluşmasına rağmen Netflix web sitesinde dizinin, sadece 10 bölümden oluşan birinci sezonuna erişim sağlanabilmektedir.

Resim 27. Unit 42 Dizisinin Ana Karakterleri

Samuel

Billie

Bob

Alice

Nassim

Bu dizide, siber suçlar ve cinayet biriminden seçilmiş polislerden oluşan özel bir ekibin çözdüğü cinayet vakaları anlatılmaktadır. Unit 42 adı verilen bu ekip; polis akademisinden yeni mezun bir bilgisayar korsanı olan Billie, eşini kaybetmiş bir aile babası olan Samuel, sağır ve dilsiz bir patolog olan Alice, Nassim ve Bob adlı polis memurlarından oluşmaktadır. 10 bölümden oluşan Belçika yapımı olan bu dizinin her bölümünde, farklı bir hikaye ve cinayet vakası anlatılmaktadır.

Her bölümde farklı bir cinayet vakasını çözmeye çalışan özel ekibin hikayesinin anlatıldığı bu dizinin ikinci bölümü, ‘‘ İnanç ve Kanun’’ başlığı altında yayınlanmıştır. Bu bölümde ekip, internette yayınlanan kanlı bir suikast videosu nedeniyle IŞİD’e adam toplayan bir şebekenin peşine düşmüştür. Ekip, daha önce IŞİD’e katılan ancak IŞİD’in, İslam dini ile alakası olmadığını anlayan İsmail Bouayad’ın öldürülmesini araştırmaktadır.

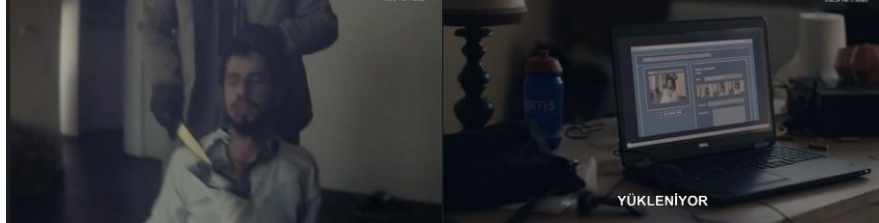
İsmail Bouayad, sanal ortamda IŞİD’e gönüllü toplayan Suriyeli bir Müslümandır. Bouayad’ın internetten cihatçı harekete kazandırdığı dört genç ölmüştür. Bu yüzden İsmail’in ailesi onu, IŞİD’e katıldığı için aileden reddetmiştir.

Ayrıca İsmail'in ailesi, böyle bir evlada sahip oldukları için insanlar tarafından dışlanmaktadır.

Samuel ve Billie, İsmail'in ailesi ile görüştiklerinde İsmail'in babası oğlu için, " O, tam bir belaydı. Onun yüzünden taşınmak zorunda kaldık, her şeyimizi kaybettik. O, çocukları ölüme yolladı. Düşünebiliyor musunuz?" demiştir. Dolayısıyla dizide, oğulları IŞİD'e katılan Müslüman bir ailenin, IŞİD terör örgütünü ve bu örgütün yaptıklarını desteklemedikleri belirtilmektedir. Böylece Unit 42 dizisinde, İslam dini ile terör eylemlerinde bulunan ve Müslüman olduklarını belirten terörist grubu IŞİD'in, ayrı değerlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Samuel ve arkadaşları; İsmail'in katilinin, İsmail'in cihat hareketi için Suriye'ye gönderdiği gençlerden birinin yakını olabileceğini düşünmektedir. Ancak İsmail'in internete koyduğu bir videoya ulaşarak İsmail'in taraf değiştirdiğini öğrenirler. İsmail, IŞİD'e katılmış ancak bu örgütün İslam dini ve hilafetle bir alakaları olmadığını ve bu örgütün başka amaçlar peşinde olduğunu fark edince örgütten kaçmıştır. İsmail, bu terör örgütünden kaçtıktan sonra yaptığı hataları telafi edebilmek için IŞİD'in gerçek yüzünü anlatan videolar çekerek internete paylaşmaya başlamıştır. Böylece IŞİD, İsmail'in peşine düşmüş ve onu öldürmüştür. İsmail, IŞİD terör örgütünün gerçek yüzünü insanlara anlattığı için örgüt üyeleri tarafından öldürülmüştür. Dolayısıyla bu dizide, IŞİD'in Müslüman birini öldürmesiyle İslam'a aykırı davranışlarda bulunduğu bir kez daha vurgulanmaktadır.

Resim 28. İsmail Bouayad'ın, IŞİD Üyeleri Tarafından Öldürüldüğü Sahne

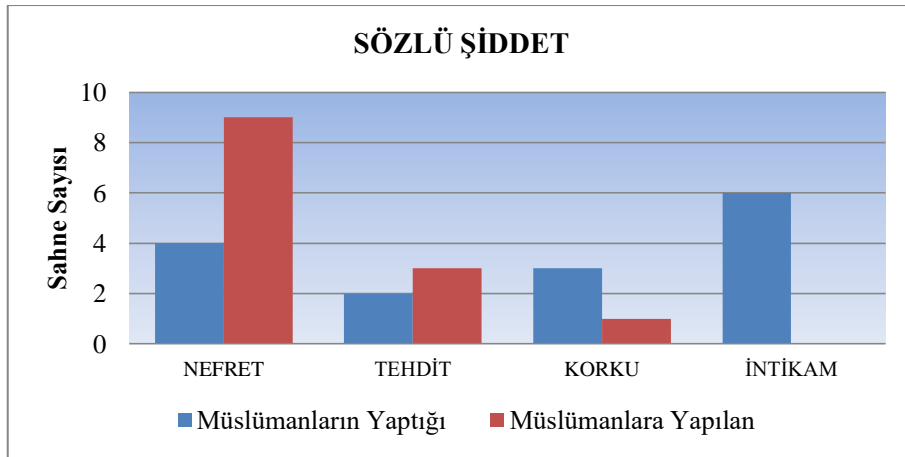
Müslüman bir aileden gelen Unit 42 ekibi üyesi polis memuru Nassim, İsmail'in ailesine giderek oğullarının terörist olmadığını ve gençleri IŞİD'e katılmamaya ikna etmek için çabaladığını anlatmıştır. Ancak Nassim, İsmail'in ailesine gerçekleri anlatırken, "İslam devletini bırakmış." cümlesini kullanmaktadır.

Bu noktada dizinin bu sahnesinde İslam devletinin, terör örgütü olan IŞİD ile bağdaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Dolayısıyla dizinin bu sahnesi izleyicide, İslam dininin kurallarına göre yönetilen bir devletin, terör ve şiddet kavramlarıyla beslendiği algısının oluşmasına sebep olmaktadır.

Abisi İsmail'in IŞİD'e karşı savaş açtığını ve IŞİD üyeleri tarafından öldürüldüğünü öğrenen İsmail'in kız kardeşi, abisinin intikamını almak için abisini öldüren iki IŞİD üyesini kameralar karşısında öldürerek görüntüleri sosyal medyadan paylaşmıştır. Müslüman bir ailenin ferdi olan bu kız çocuğu, intikam peşinde koşarak hiç tereddüt etmeden iki insanı öldürmüştür. Böylece Unit 42 dizisinde, Müslümanlar için intikam duygusunun, dini değerlerden daha önemli olduğu algısının oluşturulmak istendiği görülmektedir. Sonuç olarak bu dizinin ikinci bölümünde, kötü karakter olan ve cezalandırılan Müslüman bir ailenin kız çocuğu olmuştur.

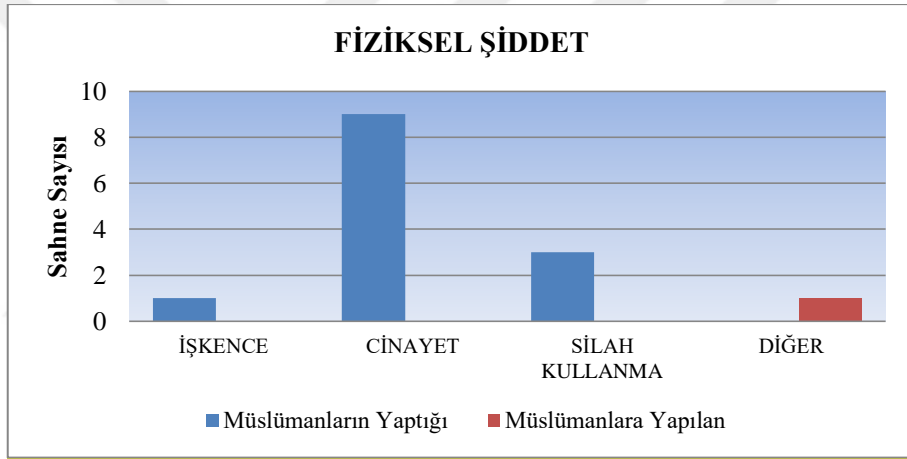
3.5.1. Unit 42 Dizisinden Elde Edilen Bulgular

Netflix web sitesinde 1 Sezonu ve 10 Bölümü yer alan Unit 42 dizisinin "İnanç ve Kanun" başlığı altında yayınlanan ikinci bölümü, araştırma konumuzu ilgilendirdiği için sadece bu bölüm incelenmeye alınmıştır. Dizinin 47 dakikadan oluşan ikinci bölümü, sahne sahne incelenerek belirlemiş olduğumuz alt temalar konusunda verilere ulaşılması hedeflenmiştir.

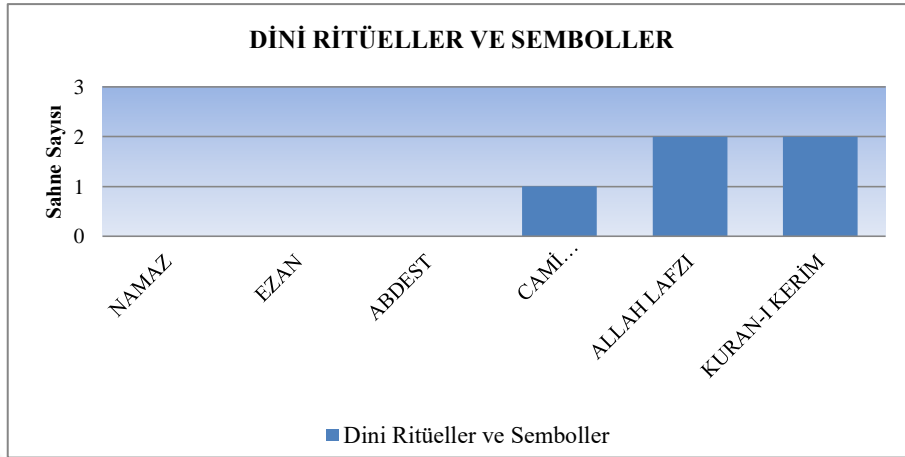
Grafik 39: Unit 42 Dizisinde Sözlü şiddet

Unit 42 adlı diziyi Müslümanlara yapılan ve Müslümanların yaptığı sözlü şiddet alt temalarında incelediğimizde, dizinin çalışma kapsamına aldığımız ikinci bölümünde Müslümanlara karşı nefret yüklü konuşmaların daha çok olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak Nassim ana karakterinin metroya bindiğinde yolcuların Nassim'e terörist gibi bakması ve Nassim'in bu durumu dile getirerek rahatsızlığı ifade etmesini gösterebiliriz. Grafiik-1 deki verilere göre Müslümanların, kendilerine karşı yapılan davranışlardan dolayı intikam duygusunu daha çok besledikleri görülmektedir.

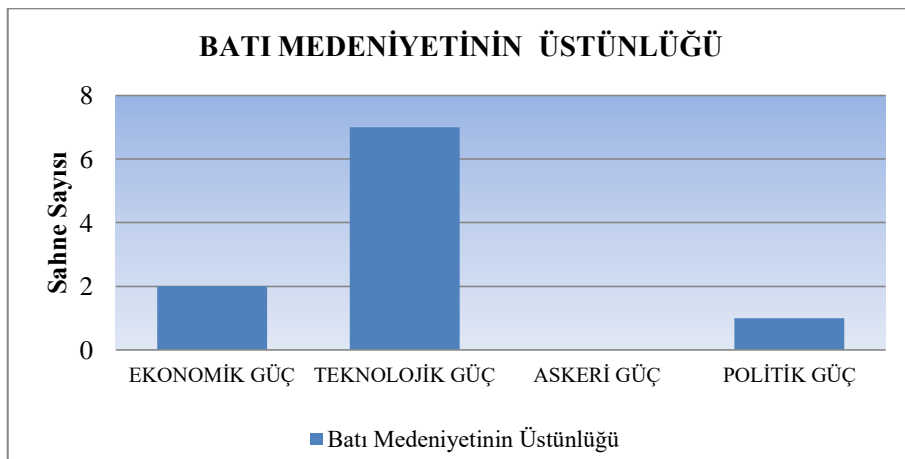
Grafik 40: Unit 42 Dizisinde Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet ana teması Müslümanların yaptığı ve Müslümanlara yapılan olmak üzere iki gruba ayrılmış ve işkence, cinayet, silah kullanma ve diğer olmak üzere 4 alt temadan oluşturulmuştur. Dizinin ikinci bölümünde Müslümanların işkence, cinayet ve silah kullanma gibi fiziksel şiddetleri daha çok kullandıkları görülmektedir. Grafik-2 de yer alan diğer alt teması ise Müslüman bir ailenin kaldığı apartmandaki asansörlerin çalışmamasından dolayı Müslümanlara yapılan psikolojik baskıyı ifade etmektedir.

Grafik 41: Unit 42 Dizisinde Dini Ritüeller ve Semboller

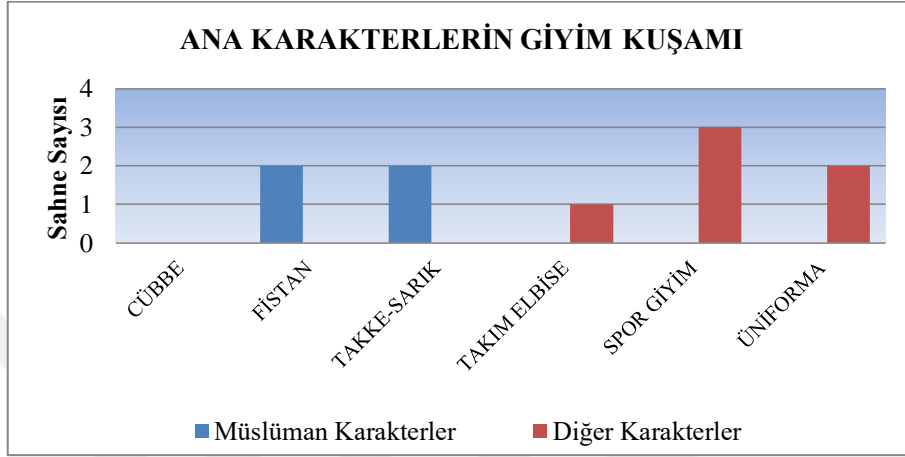
Namaz, ezan, abdest, cami görüntüsü, Allah lafzı ve Kuran-ı Kerim alt temalarından oluşan dini ritüeller ve semboller ana teması altında Unit 42 dizisinin ikinci bölümünü incelediğimizde, dizide namaz, ezan ve abdest gibi ibadet unsurlarının yer almadığı Grafik-41 de görülmektedir. Dizinin ikinci bölümünde İslam dini daha çok IŞİD terör örgütünün lafızlarını kullanılarak temsil edilmiştir.

Grafik 42: Unit 42 Dizisinde Batı Medeniyetinin Üstünlüğü

Unit 42 dizisinin ikinci bölümü izlendiğinde Grafik-42 deki verilere göre batı medeniyetinin İslam medeniyetine karşı olan üstünlüğü daha çok batı medeniyetinin

teknolojik gücüyle gösterilmeye çalışılmıştır. Bunda dizinin konusunun, siber suçlar biriminde yer alan bir grup polisin her bölüm farklı cinayetleri çözmesi, etkisinin olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Grafik 43: Unit 42 Dizisinde Ana Karakterlerin Giyim Kuşamı

Dizinin ikinci bölümünde, Müslüman karakterler fistan ve takke-sarık kullanırken diğer karakterlerin takım elbise, spor giyim ve üniforma kullandıkları Grafik-43 te görülmektedir. Dizinin incelenen bölümünde, Müslüman bir ailenin annesi rolündeki karakterin tesettür, çarşaf veya başörtüsü kullanmaması ise dikkat çekicidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dijital video içerik platformlarından olan Netflix'teki dizi ve filmlerde din ve terör ilişkisine yer verilen bu çalışmada, izlenen film ve dizilerden elde edilen izlenimler ve sonuçlar bu konu başlığı altında değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde kültür, din, terör, medya ve dijitalleşme kavramları hakkında detaylara girilmeden asgari düzeyde bilgilendirme yapılmıştır. Yine ikinci bölümde, dijitalleşme kavramı başlığı altında çalışma sahası olan Netflix hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın uygulama safhasında ise din ve terör ilişkisi bağlamında 2013F-2020 yıllarında Netflix'te yayınlanan dizi ve filmler, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu anlamda çalışmada, belirlenen yıllar arasında Netflix'te yayınlanmış ve din-terör ilişkisi tespit edilen 5 film ve 5 dizi olmak üzere toplam 10 içerik üzerinde araştırma yapılmıştır.

İnsanlık tarihinde, iletişim konusunun geçmişten bugüne doğru taramasını yaptığımızda insanın, iletişim kurma zorunluluğu içerisinde olduğu görülmektedir. İletişimde, zamanla yöntem ve teknikler değişiklik göstermiş olsa da eylemin kendisi insanlık tarihi boyunca devam etmektedir. İnsan, tarih boyunca kendisine sosyalleşebileceği bir yaşam alanı oluşturmuş ve bu yaşam alanında diğer insanlarla iletişim kurarak düşünce biçimini ve yaşam tarzını yönlendirmiştir. Bu bağlamda iletişim araçlarının, topluma yön veren ve toplumu etkileyen en önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilmektedir. Yaşadığımız çağda, teknoloji alanındaki değişim ve gelişmelerin çok hızlı ve ani olduğunu göz önüne aldığımızda, iletişim araçlarının yaşadığımız çağda topluma yön verme açısından oldukça etkili bir silaha dönüşebileceği gerçekliğini korumaktadır.

İnternet sayesinde enformasyon akışı hızlı bir şekilde yayılma başlamış ve interaktif etkileşim imkanı sunan web tabanlı yeni medya türleri ortaya çıkmıştır. Gelişen internetle birlikte ortaya çıkan yeni medya teknolojileri, kullanıcılarına zaman ve mekan kısıtlaması olmadan interaktif ve anında erişim imkanı sunmuştur. Dolayısıyla web tabanlı yeni medya araçları, iletişim alanında bir devrim yaparak televizyon, gazete, radyo ve sinema gibi geleneksel medya araçlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Yeni medya araçları sayesinde kullanıcılar, film ve diğer içeriklere istedikleri zaman bilgisayar, tablet ve telefonlardan erişim sağlama imkanına sahip olmuştur.

Medya araçlarındaki değişim, iletişim araçlarından olan sinemayı önemli bir değişime sürüklemiştir. Yeni medya teknolojileri sayesinde günümüzde film endüstrisi dijital film yapım modeline yönelmiştir. Film yapımcıları, yaptıkları içerikleri seyirciyle sinema salonlarında değil, dijital platformlarda buluşturmaktadır. Televizyon yayıncılığı da yeni medya teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla web tabanlı dijital film ve dizi platformlarının gölgesinde kalmıştır. Özellikle dizilerin; Netflix, AmazonPrime, Blu Tv ve Exxen gibi web tabanlı dijital platformlarda sansürsüz bir şekilde ve tüm sezonun tek seferde izlenebilmesi, televizyon yayıncılığının dizi yapımcıları tarafından tercih konusunda arka planda kalmasına neden olmuştur.

Yeni medya araçlarından olan web tabanlı Netflix dijital platformu, film endüstrisinde dağıtım sürecinde büyük değişikliklere neden olmuştur. Netflix, filmler sinema salonlarında izleyiciyle buluşmadan önce yapımcılarla anlaşarak film dağıtım sürecini yönetmiş ve filmleri web sitesinde yayınlamıştır.

Netflix platformunda yayınlanan ilk Türk filmi olan BKM yapımı ‘‘Organize İşler: Sazan Sarmalı’’ filmi, eş zamanlı olarak hem sinemada hem de Netflix web sitesinde yayınlanmıştır. Netflix, bu film ile birlikte film dağıtım sürecindeki gücünü göstermiştir. Ayrıca birçok ülkede ofis açarak farklı dillerde yapılan filmlerin yayın haklarını satın alarak web sitesinde yayınlayan Netflix, film endüstrisindeki dağıtım ağını kontrol etmek ve yönetmek istemektedir.

Netflix, film endüstrisinde dağıtım sürecini yönettiği gibi gösterim sürecini de yöneterek büyük değişikliklere neden olmuştur. Netflix'in, kendi yapımı olan orijinal filmleri/dizileri ve yayın haklarını satın aldığı içerikleri web sitesinde yayınlaması izleyicilerin izleme alışkanlıklarında ve sinema salonu işletmecilerinin izleyicilere olan yaklaşımında değişikliklere neden olmuştur. Netflix sayesinde seyirci, filmi izlemek için filmin yayın tarihini beklemeden ve sinema salonun gitme zahmetine katlanmadan filmi istediği konforda izleme imkanına sahip olmuştur. Netflix'in film endüstrisinde yaptığı dijital gösterim devrimi, sinema salonu işletmecilerini de bazı değişiklikleri yapmaya itmiştir. Sinema salonu işletmecileri, izleyicileri tekrar kazanmak için izleyicilerin taleplerine değer vererek salonlardaki koltukların konforundan bilet fiyatlarına kadar çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Ancak 2019 yılında ortaya çıkan ve bir yıl içerisinde insanları adeta evlere hapseden Covid-19 pandemisi, Netflix gibi dijital platformların daha da popülerlik kazanmasına neden olmuştur. Salgınun belirli bir döneminde evlerinden çıkamayan insanlar, film ve dizi izlemek için dijital platformları tercih etmiştir. Dolayısıyla sinema işletmecileri Covid-19 pandemisinden dolayı sinema salonlarını insanlara açamazken Netflix, orijinal içerikler üretmeye ve ürettiği içerikleri web sitesinde seyirciyle buluşturmaya devam etmiştir.

Dünyada 190'dan fazla ülkede erişim imkanı sunan Netflix, dijital platformlar arasında en çok üyeye sahip olan ve en popüler olan platformdur. Bu yüzden milyonlarca insanın bu platformda izlediği film ve dizilerin içerikleri hakkında bilgi edinmek önemlidir. Netflix dijital platformunda yer alan film ve dizilerdeki din ve terör ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, temel anlamda şu tespitlere ulaşılmıştır:

1. Netflix'teki içeriklerde batı medeniyetinin; ekonomik, teknolojik, askeri, politik ve sosyal yaşam alanlarında İslam medeniyeti ile farklılıkları gösterilerek batı medeniyetinin üstünlüğünün vurgulandığı,
2. Netflix'te yer alan araştırmasını yaptığımız 10 dizi ve filmin içeriğinde; Müslüman rolündeki karakterlerin itici ve zayıf gösterildiği ve Müslümanların şiddet yanlısı bir dinin mensubu olduklarının vurgulanmaya çalışıldığı

3. Araştırmaya konu olan film ve dizilerde, Müslüman rolündeki karakterlerin ‘iyi’ karşıtı olan ve daima kaybeden veya cezalandırılan ‘kötü’ taraf olarak gösterildiği
4. Araştırmaya konu olan film ve dizilerde, genel olarak İslam dinine ve Müslümanlara karşı objektif olmayan taraflı bir yaklaşım sergilendiği
5. Netflix dijital platformunda terör konusundan bahsedilen film ve dizilerde, İslam dini dışındaki herhangi bir dinin veya mensubunun terör ve şiddet olaylarıyla ilişkilendirilmeyip sadece İslam dininin ve Müslümanların terör ve şiddet olaylarıyla ilişkilendirildiği
6. Araştırmaya konu olan film ve dizilerde, İslam dini ve Müslümanlar terör olaylarıyla ilişkilendirilerek terör ve şiddet olaylarının, İslam dininin bir parçasıymış gibi yansıtılmaya çalışıldığı,
7. Araştırmaya konu olan film ve dizilerde, İslam dininden uzak amaçlarla kurulmuş El-Kaide ve IŞİD terör örgütlerinin ve üyelerinin yaptıkları terör eylemelerinin, bütün Müslümanlara mal edilerek anlatıldığı,
8. Netflix dijital platformunda, Müslüman bir yapımcı tarafından yapılan din ve terör ilişkisinin anlatıldığı bir dizi veya filmin yer almadığı,
9. Netflix dijital platformundaki içeriklerde; İslam dininin, hoşgörü ve bir arada yaşama kültüründen uzak bir din olarak gösterilmeye çalışıldığı,
10. Netflix dijital platformundaki içeriklerde; İslam dininin kuralları ile yönetilen bir devletin çatısı altında yaşamak isteyen Müslümanların bu isteklerini yalnızca şiddet yoluyla ve kanlı terör eylemleriyle gerçekleştirebileceğinin vurgulandığı,
11. Netflix dijital platformundaki din ve terör konulu içeriklerde; Müslüman karakterlerin sosyal hayattaki ilişkilerinin yalnızca intikam, terör ve şiddet kavramları çerçevesinde ele alındığı tespit edilmiştir.

Kültür, toplumun yaşam tarzını etkileyen önemli unsurlardan biridir. İnsanlar, yaşadıkları sosyal çevreye, dini inançlarına, fizyolojik ve ekonomik ihtiyaçlarına vb. daha bir çok etkene göre yaşamlarına yön verirler. Günümüzde ise medya, toplumu şekillendiren en önemli unsurlardan birisidir. İnsanlar, izledikleri filmlerden/dizilerden ve sevdikleri sanatçıların giyim tarzlarından dinledikleri müziklere kadar etkilenebiliyor. Dolayısıyla medya araçlarına erişim imkanının çok kolay olduğu günümüzde, medyanın toplumu etkileme ve yönlendirme gücünü göz ardı etmek, toplumu anlamamızı zorlaştıracaktır.

Sonuç olarak 190'dan fazla ülkede milyonlarca insana erişim imkanı sunma potansiyeline sahip olan Netflix dijital platformunda yer alan film ve dizilerin içerikleri, medyanın toplumu yönlendirme gücü açısından önemlidir. Netflix dijital platformundaki bir filmi veya diziyi izleyerek Müslüman olunmayabilir ancak bu platformda bir filmi ve diziyi izleyerek İslam dini hakkında yanlış bilgilere maruz kalarak İslam dininden uzaklaşılabilir.

KAYNAKÇA

AKKA Harun Ümit, ‘‘ Sır Dizileri Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Kayseri, 2016

ALATLI ALEV, **Suç Ortağı Hollywood Kaan’ın Kitabı**, 1.Baskı, Turkuvaz Yayıncılık, İstanbul, 2021

ALEMDAR Korkmaz, **Popüler Kültür ve İletişim**, 2.Baskı, Erk Yayıncılık, Ankara,2005

----- **Radyo Televizyonda Yeni Düzen**, 1.Baskı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ankara,1993

ALTUĞ Yılmaz, **Terörün Anatomisi**, 1.Baskı, Altın Kitaplar Yayıncılık, İstanbul 1995

ARIK Emel, **Dijital Mahremiyet: Yeni Medya ve Gözetim Toplumu**, 1. Baskı, Literatürk Academia Yayınları, Konya, 2018

ARSLAN Mehmet, **Kültürler Savaşı**, 1.Baskı, Akabe Yayınları, İstanbul, 1986

AYDIN Hakan ve diğerleri, **Medya ve İslamofobi**, 1.Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2019

AYDIN Şakı Oya, ‘‘Yeni İzleme Biçimleri ve Netflix İçerikleri: Ritzer’in Mcdonaldlaşma Tezi Ekseninde Bir Değerlendirme’’, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:12, Sayı:63, 2019

AYDOĞAN Filiz, **Endüstri 4.0 ve Dijital Medya**, 1.Baskı, Der Yayınları, İstanbul,2019

AYGÜL Eser, **Yeni Medya Nefret Söyleminin, Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013

BARBİER Fredeic ve Catherine B. Lavenir, **Diderot’dan İnternete Medya Tarihi**, 1.Baskı, (Çev: Kerem Eksen), Okyanus Yayınları, İstanbul, 2001

BAŞKÖY Fevzi, ‘‘ Medyadaki Trafik Konulu Haberlerin İçerik Analizi’’, **Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005

BERGER L. Peter, **Kutsal Şemsiye (Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları)**, 4.Baskı, (Çev: Ali Çoşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011

BİNARK Mutlu, ‘‘Yeni Medya Çalışmaları’’, **Yeni Medya Çalışmaları**, Ed. Mutlu Binark, 1. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, ss. 1-36

BODUR Hüsni Ezber, ‘‘ Modern Kapitalizmin Doğmasında Dinin Rolü’’, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S 9, Erzurum, 1990, s. 80-108

ÇAKIR Mukaddes, **Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü**, 1.Baskı, Ütopya Yayınevi, İstanbul,2014

ÇAKMAK Haydar, **Terörizm**, 1.Baskı, Platin Yayınları, İstanbul, 2008

ÇAMDERELİ Mete, **Medya ve Din**, 1.Baskı, Köprü Kitapları Yayıncılık, İstanbul, 2014

----- **Dijitalleşen Din**, 1.Baskı, Köprü Kitapları Yayıncılık, İstanbul, 2015

----- **Din Ekranda Nasıl Durur? (Medyada Dinin Popüler Temsilleri)**, 1.Baskı, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018

CANIKLI İlyas, ‘‘Dini Terör Senaryoları’’, **Dini Araştırmalar Dergisi Din ve Terör Özel Sayısı**, Cilt 7, Sayı 20, s.235-248

CHOMSKY NOAM, **Terörizm Efsanesi**, 1.Baskı, (Çev. Bahadır Sina Şener), Ayraç Yayınları, Ankara, 1999

----- **11 Eylül**, 1.Baskı, (Çev. Dost Körpe), Om Yayınevi, İstanbul 2002

----- **11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?**, 2.Baskı,(Çev. Taylan Doğan- Nuri Ersoy), Aram Yayıncılık, İstanbul , 2002

----- **Terörizm Kültürü A.B.D Terörü**, 2.Baskı, (Çev. Taha Cevdet), Pınar Yayınları, İstanbul, 2000

----- **Korsanlar ve İmparatorlar Gerçek Dünyada Uluslararası Terörizm**, 1.Baskı, (Çev. Fatma Ünsal), Akademi Yayınları, İstanbul,1991

DÖNMEZ Enes, ‘‘Yeni Medya İle Değişen Televizyon Yayıncılığında İçerik Üretimi: Küresel ve Yerel Ölçekli Platformlar’’, **Marmara Üniversitesi SBE**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019

DUMAN Kenan, **Siyah Beyaz Yayıncılık Netflix’e Türkiye’de Televizyonun Kısa Tarihi**, 1.Baskı, Urzeni Yayıncılık, İstanbul,2019

DURKHEİM Emile, **Dinin Hayatın İlkel Biçimleri**, 1.Baskı, (Çev. Fuat Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul, 2015

ERDEM Mustafa, ‘‘ Din ve Terör Üzerine ‘‘ , **Dini Araştırmalar Dergisi Din ve Terör Özel Sayısı**, Cilt 7, Sayı 20, 2004, s. 9-12

ERKEK Rıfat, “Yeni Medya Teknolojilerinin Film Endüstrisine Etkileri:Netflix Örneği”, **İstanbul Üniversitesi SBE**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019

EVKURAN Mehmet, “ Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi”, **İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu**, 30 Nisan- 1 Mayıs 2010, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, s. 163-177

GEÇER Ekmel, **Medya ve Popüler Kültür: Diziler, Televizyon ve Toplum**, 1. Baskı, Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul, 2013

GÜNGÖR Erol, **Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik**, 1.Baskı, Ötügen Yayınları, İstanbul, 1990

GÖKÇE Orhan, **İçerik Çözümlemesi**, 1.Baskı, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Konya,1995

GÖKSU Vahap ve Rukiye Saygılı, “Amerikan Medyasının İslam Algısı”, **İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu**, 30 Nisan – 1 Mayıs 2010, Ankamat Matbaacılık, Ankara, 2012, s. 262- 278

GEMİCİ İslam, **Gizemli Bir Dünya Sinema**, 2.Baskı, Biyografi Net Yayıncılık, İstanbul, 2021

GÜNAY Ünver, **Din Sosyolojisi**, 16. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2020

----- “ İslam Düşüncesinde Gelenek, Değişme ve Fundamendalist Eğilimler”, **Cumhuriyetin 75.Yılında Türkiye’de Din ve Devlet ilişkileri Sempozyumu**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğü, Kahramanmaraş, 1998, s.-280

GÜNYADIN Fatih, “ Toplumsal ve Dini Değerlerin Görsel Medyada Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme (Ekmek Teknesi Dizisi Örneği), **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013

GÜVENÇ Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, 3.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979

İNAN Mesut, **Türkiye’de Din Sosyolojisi: Amiran Kurtkan Bilgiseven Örneği**, Rağbet Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2010

İLHAN Vahit ve Ceyhun BAĞCI, “ İslamofobinin Medyadaki Stratejik Gücü Olarak Televizyon Dizileri: Homeland Örneği”, **Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)**, Sayı:2, 2018, s. 169-189

İZ Yaşar, “ 28 Şubat Sürecinde Yazılı Basın ve Din (Hürriyet ve Yeni Şafak Gazetesi Örneği)”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya, 2011

KAPTAN Saim, **Bilimsel Araştırma Teknikleri**, 1.Baskı, Ayyıldız Matbaa, Ankara, 1973

KARA Tolga, ‘‘Kültür Endüstrisi Kavramı Çerçevesinde Medya rnleri: Eleştirel Yaklaşım’’, **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC**, Cilt:4, Sayı:1, 2014

KARAİSMAİLOĞLU Ekrem, ‘‘ İnsanlık Toplumu Eski Medya Köleliğinden Dijital Medya Efendiliğine Geçebilecek Mi?’’, **Dijital Panorama: Bilgi İletişim Teknolojilerinde Son Gündem**, Ed. Beril Akıncı Vural, 1. Baskı, topya Yayınevi, Ankara, 2014, s. 301-329

KESSLER Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, 2.Baskı, (Çev. Z. Fahri Fındıkoğlu), Venüs Ofset, İstanbul, 1985

KÖKTÜRK Milay, **Kültürün Dünyası**, 2.Baskı, Hece Yayınları, Ankara, 2015

KİRMAN Mehmet Ali, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, 2.Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011

LEAN Nathan, **İslamofobi Endüstrisi**, 1.Baskı, (Çev: İbrahim Yılmaz), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015

LEVİNE Micheal ve Damian Cox, **Filmle Düřünmek Felsefe Yapmak ve Film İzmek**, 1.Baskı, (Çev: Onur Orhangazi), topya Yayınevi, İstanbul, 2018

MILLER Toby, **Küresel Hollywood (Ekonomik – Politik)**, 1.Baskı, (Çev. Zahit Atam), Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2012

MUTLU Erol, **Televizyon ve Toplum**, 1.Baskı, TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın, Ankara, 1999

NEUMAN W. Russel, **Dijital Fark Gündelik Hayatta Dijitalleşme ve Medya Etkileri Kuramı**, 1.Baskı, (Çev. Gökçe Metin), The Kitap, İstanbul, 2018

ÖRGÜN Faruk, **Küresel Terör**, 1. Baskı, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul, 2001

ÖRMECİ Ozan, **Homeland Dizisi ve Popüler Kültürde ‘ Güvenlikleştirme’ Siyaseti**, <http://ydemokrat.blogspot.com/2017/08/homeland-dizisi-ve-populer-kulturde.html>, (30.09.2021)

ÖZDEMİR Sadi, **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme**, 1.Baskı, Timař Yayınları, İstanbul, 2020

ÖZEL Ahmet, **İslam ve Terör (Fıkıhî Bir Yaklaşım)**, 2.Baskı, Küre Yayınları, İstanbul,2014

RANDOLPH March, **Netflix: Bu İş Asla Tutmaz**, 1.Baskı, (Çev: Meltem Yılmaz), Konu Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2020

SAİD W. Edward, Medyada İslam (Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?), 3.Baskı, (Çev: Aysun Babacan), Metis Yayınları, İstanbul, 2020

SARIASLAN Kurt Fatma, İslamofobi (Batı Literatüründe İslam Algısı ve İslamofobi), 1.Baskı, Onto Yayınevi, İstanbul, 2018

SARMIŞ Mustafa, Filmlerle Din Sosyolojisi , 1.Baskı, Eskiyeeni Yayınları, Ankara, 2020

----- ‘ Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği) ‘, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Konya, 2016

SEVİNÇ Bayram, Terör Endüstrisi Din ve Şiddet, 1.Baskı, Ankara Okul Yayınları, Ankara, 2019

SİĞİN İbrahim, Dijital Yeni Dünya, 1.Baskı, Motto Yayınları, İstanbul, 2020

SOYYER Ahmet Yılmaz, Bir İdeolojinin İzdüşümü Taliban, 1.Baskı, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta, 2002

ŞEN Osman, Din Terörizm ve El-Kaide, 1.Baskı, Sarkaç Yayınları, İstanbul, 2011

ŞENTÜRK Recep, Türkiye’de Dindarlık (Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri), 2.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

ŞİMŞEK Gizem, ‘ Sinemada Korku ve Din 200 Sonrası Amerikan ve Türk Filmlerinde Cin Unsurunun Çözümlemesi (Eleştirel Kuram ve Göstergibilimsel Metodoloji Çerçevesinde), **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İstanbul, 2021

TAPLAMACIOĞLU Mehmet, Din Sosyolojisi, 2.Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968

TURHAN Mümtaz, Kültür Değişmeleri, 2.Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul, 1959

UÇAR, Abdullah, Terör ve İslam, 1.Baskı, Adım Matbaası, Konya,2007

YALÇINTAŞ Nevzat, ‘ Türkiye’de Televizyon Rahatsızlığı’, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, Sayı :11, Eylül-Ekim, Ankara, 1996, s. 175-181

YARAN Cafer Sadık, ‘Dinler ve Cihad’, **İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad**, Ed. Ahmet Ertürk, 1.Baskı, Kuran Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016, s. 49-76

YILMAZ Hüseyin, Din ve Dindarlık, 1.Baskı, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2017

ZAFER Hamide, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, 1.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999

